

”Pienellä vaivalla suoritus paranisi kummasti”

Tutkimus tulkin puhetekniikasta

Janette Salminen
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen koulutusohjelma
B-työkieli saksa
Pro gradu -tutkielma
Helmikuu 2013

Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen koulutusohjelma
B-työkieli saksa

SALMINEN, JANETTE: ”Pienellä vaivalla suoritus paranisi kummasti”. Tutkimus tulkin puhetekniikasta
Pro gradu -tutkielma 70 sivua, liitteet 10 sivua, saksankielinen lyhennelmä 14 sivua
Helmikuu 2013

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan tulkin puhetekniikkaa ja siihen liittyviä erityispiirteitä. Tutkielma pohjautuu monitieteellisesti sekä käännöstieteen että puhetekniikan teoriaan. Lisäksi tutkielmaan sisältyy suppeahko ammattitulkkiä äänenkäyttöä tarkasteleva kyselyosuus. Koska aihetta on tutkittu varsin vähän ja sirpaleisesti, on tässä tutkielmassa pyritty antamaan mahdollisimman kokonainen ja kattava kuva tulkin puhetekniikasta. Tutkielman liitteeksi on tämän vuoksi sisällytetty myös puhetekniikan harjoituksia, joiden avulla voi itsenäisesti harjoittaa omaa äänenkäyttöään.

Tutkielmassa havaittiin, että tulkin puhetekniikka vastaa monilta osin muiden ääniammattien vaatimaa puhetekniikkaa. Tulkkaus asettaa kuitenkin tiettyjä rajoituksia ja poikkeavia vaatimuksia tulkin puhetekniikalle. Tällaisia ovat esimerkiksi tulkattavan käyttämä puhenopeus sekä tulkin ammattiin liittyvä vieraan kielen käyttäminen. Tulkkauksessa korostuvat kulttuurierot, jotka vaikuttavat tiettyissä tilanteissa äänenkäyttöön. Samanaikaiset kognitiiviset toiminnot aiheuttavat myös omanlaisiaan lisäpainetta, joka voi vaikuttaa ääneen.

Erilaisiin tulkkausmenetelmiin liittyy erilaisia piirteitä. Konsekutiivitulkkauksessa haasteita aiheuttavat erityisesti vaihtelevat olosuhteet sekä yleisölle esiintyminen. Simultaanitulkkauksen tekevät haastavaksi puolestaan muun muassa tulkkauskopin asettamat rajoitteet ja aikapaine. Erityisesti simultaanitulkkaukseen liittyy myös yksittäisiä paralingvistisiä piirteitä, jotka toistuvat tulkkiä äänenkäytössä. Tällaisia ovat esimerkiksi nouseva loppuintonaatio, monotoninen intonaatio sekä poikkeava painottaminen.

Tutkielmaan liittyvässä kyselyssä selvitettiin ammatissa toimivien tulkkiä äänenkäyttötottumuksia, ääniongelmia, äänenkäytön koulutukseen liittyviä toiveita sekä mielipiteitä tulkille sopivasta ja sopimattomasta äänestä. Kyselyyn vastasi viisi ammattitulkkiä, joista lähes kaikki olivat kärsineet uransa aikana ääniongelmista. Vaikka ongelmat eivät olleetkaan estäneet tulkkaamista, toivoivat silti lähes kaikki tulkkiä jonkinlaista äänenkäytön koulutusta. Tulkille sopivaa ääntä kuvailtiin sanoilla miellyttävä, muunneltavissa oleva, pehmeä, matala ja selkeä. Ei-toivottaviksi piirteiksi luettiin puolestaan korkeus, yksitoikkoisuus, voimakkuus, hiljaisuus, liiallinen nasaalius, narisevuus, kimitävyys, kiekuvuus tai venyttävyys. Miellyttävän äänen merkitys tulkkauksen onnistumiselle nousi myös vastaajien vastauksissa esille.

Avainsanat: tulkkaus, puhetekniikka, äänenkäyttö, ääni, ääniongelmät

Sisällysluettelo

1.	Johdanto	1
1.1	Tutkimuskysymys	2
1.2	Aiemmat tutkimukset	2
1.3	Tutkielman rakenne	3
2.	Tulkkaus.....	5
2.1	Konsekutiivitulkkaus.....	6
2.2	Simultaanitulkkaus	7
3.	Puhetekniikka.....	10
3.1	Ääni ja sen tutkimus	11
3.1.1	Äänentuotto	12
3.1.2	Asenteet ääntä kohtaan.....	14
3.1.3	Äänen tutkimus	18
3.2	Äänentuottoelimistön toimintaan liittyvät tekijät.....	19
3.2.1	Hengitys	19
3.2.2	Äänenlaatu	20
3.2.3	Artikulaatio	20
3.2.4	Äänenväri	21
3.2.5	Resonanssi ja äänen voimistaminen.....	21
3.2.6	Optimaalinen puhekorkeus	22
3.3	Äänentuoton ongelmiin ja niiden ehkäisyyn liittyvät tekijät.....	23
3.3.1	Ääniongelmat ja -häiriöt	23
3.3.2	Elintavat ja persoonallisuus	24
3.3.3	Tila	25
3.3.4	Esiintymisjännitys.....	27
3.3.5	Äänen lämmittely ja palautuminen	27
3.3.6	Ryhti ja rentoutuminen.....	27
4.	Tulkin puhetekniikka	29
4.1	Kuulijoiden odotukset	30
4.2	Tulkin ääni.....	31
4.3	Vieraan kielen vaikutus ääneen	34
4.4	Tulkkien ääniongelmat	36
4.5	Paralingvistiikka tulkkauksessa.....	38

4.6	Konsekutiivitulkkauksen haasteet	39
4.6.1	Puheenvuorot	40
4.6.2	Yleisö	40
4.6.3	Tila	41
4.7	Simultaanitulkkauksen haasteet	42
4.7.1	Mikrofoniteknikka	42
4.7.2	Tulkkaukopit.....	43
4.7.3	Puhenopeus	43
4.7.4	Paralingvistiikka simultaanitulkkauksessa.....	45
5.	Tulkkien kokemukset äänenkäytöstä	49
5.1	Kyselytutkimus metodina.....	49
5.1.1	Erilaiset kyselyt.....	50
5.1.2	Kyselylomakkeen laatiminen, rakenne ja kysymykset	52
5.2	Kysely tulkkien äänenkäytöstä	54
5.2.1	Kyselyn toteuttaminen	56
5.2.2	Tulokset.....	57
5.2.3	Pohdintaa.....	61
6.	Lopuksi.....	65
	Lähdeluettelo.....	67
	Liite 1. Tulkin 10 kultaista puhetekniikan sääntöä	71
	Liite 2. Vinkkejä puhetekniikan harjoittamiseen	72
	Liite 3. Saatekirjeet	76
	Liite 4. Kyselylomake	77
	Deutsche Kurzfassung	

1. Johdanto

”[Tulkkauksessa] kyse on puhuvasta ammatista,
jossa ääni on työväline.
Äänen tulee olla esteettinen kuunnella
ja sen pitää kestää vaikeissakin olosuhteissa
koko ammattiuran ajan.”
(Hietanen 2004, 279.)

Ääni on yksi tulkin tärkeimmistä työkaluista. Vaikka monet tulkit kärsivätkin uransa aikana ääniongelmista, on tulkin äänenkäyttöä tutkittu vähän ja äänenkäytön koulutus puuttuu suurimmasta osasta tulkkeja kouluttavista laitoksista (esim. Gebhard 2000; Tempini 2002). Kansainvälinen konferenssitulkkien liitto AIIC suosittelee kaikille tulkeille jonkinlaista äänenkäytön koulutusta riippumatta tulkin iästä tai kokemuksen määrästä (Tempini 2002).

Koska tulkin äänenkäytön tutkimus on ollut erittäin vähäistä, ei myöskään kattavaa kirjallisuutta aiheesta ole saatavilla. Tulkkauksen puolella aihetta on tutkittu hyvin rajallisesti ja sirpaleisesti, ja puhetekniikan tutkimuskentästä tulkit tuntuvat unohtuneen kokonaan. Koska tulkki toimii usein kahdella tai jopa useammalla kielellä ja hyvin vaihtelevissa olosuhteissa, ei hänen työnsä ole suoraan verrattavissa moniin muihin puheammatteihin. Esimerkiksi opettajia tai puhelinkeskusten työntekijöitä on puhetekniikan alalla tutkittu jonkin verran (esim. Laukkanen & Kankare 2006; Schneider-Stickler, Knell, Aichstill & Jocher 2012), mutta näistä ammateista puuttuu monia tulkkaukseen liittyviä erikoispiirteitä. Yksi huomattavimmista eroista on se, ettei tulkki puhu sitä, mitä hän itse haluaisi sanoa, vaan välittää jonkun muun antamaa tietoa (vrt. Saresvuo & Ojanen 1988, 97), mikä on tietenkin erittäin mielenkiintoista myös puhetekniikan kannalta. Onko tulkin esimerkiksi mahdollista pitää äänenkäyttönsä täysin neutraalina, jos puhujan mielipiteet ovat täysin vastakkaisia tulkin omien mielipiteiden kanssa?

Tulkin puhetekniikan kiinnostavuus on kuitenkin viime aikoina huomattu ja niinpä tuoreemmissa teoksissa tulkin ääneen liittyviä seikkoja on jo nostettu enemmän esille (esim. Collados Áis, Iglesias Fernández, Pradas Macías & Stévaux 2011). Kattavaa katsausta aiheeseen ei kuitenkaan ole saatavilla, vaan aiheesta tietoa haluavien opiskelijoiden, opettajien ja ammattitulkkiensa on pitänyt turvautua hyvin hajanaiseen materiaaliin.

1.1 Tutkimuskysymys

Pro gradu -tutkielmani aiheena on tulkin puhetekniikka. Tarkoitukseni on selvittää tässä monitieteellisessä tutkielmassani, millaisia erikoisvaatimuksia tulkkauksen asettaa äänenkäytölle, ja kuinka tulkki voi parantaa omaa äänenkäyttöään ja samalla myös omaa työkykyään. Erilaiset äänenkäyttöä käsittelevät teokset ovat toimineet minulla ikään kuin aineistona, jota olen tarkastellut työni läpi tulkin näkökulmasta ja soveltanut niiden antamaa tietoutta tulkin äänenkäyttöön. Vaikka työni painottuukin sopivan teorian esittelyyn, testaan myös teorian suhdetta todellisuuteen suppeahkolla kyselyllä tulkkien äänenkäytöstä. Työni liitteenä on myös harjoituksia, joiden avulla puhetekniikkaa voi harjoittaa.

Näinkin oleellisesti tulkkaukseen liittyvä, mutta silti hyvin vähän tutkittu aihe on haasteellinen, mutta samalla myös erittäin mielenkiintoinen. Tutkimustiedon ja koulutuksen puutteen seurauksena tässä tutkielmassa on jouduttu soveltamaan olemassa olevaa tietoa ajoittain varsin laajastikin. Toisaalta vähemmän tutkittu aihe antaa myös paljon mahdollisuuksia esimerkiksi hypoteesien tai lähtökohtien valinnassa. Toivonkin tutkielmani herättävän sekä tulkkauksen opiskelijat, opettajat, tutkijat että ammatissa toimivat tulkit pohtimaan äänenkäytön merkitystä.

1.2 Aiemmat tutkimukset

Tulkin puhetekniikasta on tähän mennessä kirjoitettu hyvin vähän. Kansainvälisen konferenssitulkki-liiton AIIC:n kotisivuilla on julkaistu joitakin lyhyehköjä aiheeseen liittyviä artikkeleita (Gebhard 2000; Tempini 2002; Vegara Bacci Di Capaci 2003; Gudgeon 2009). Niissä painotetaan lähinnä äänen merkitystä ja sen tiedostamista konkreettisten tulosten tai neuvojen sijaan. Teoreettiselta kannalta aihetta on tutkittu myös simultaanitulkkauksen laadun yhteydessä (Collados Áis, Iglesias Fernández, Pradas Macías & Stévaux 2011). Käytännöllisempää puolta edustaa puolestaan kuulijoiden odotuksia ja laatua käsittelevä tutkimus, jossa äänenkäyttö on mukana lähinnä yhtenä piirteenä monista (esim. Kurz 2002). Lääketieteen alalla on tutkittu raskaan äänenkäytön ja psykososiaalisen rasituksen yhteyttä tulkkiensa terveydentilaan¹. Valitettavasti en saanut kyseisestä tutkimuksesta julkaistun artikkelin kokotekstiä käyttööni.

¹ Khaïmovich ML, Makarova VN & Kirikova GA 1995. The effect of increased voice and psychophysiological loads on the health status of interpreter guides. *Med Tr Prom Ekol* 11. 24–26. Abstrakti saatavilla [www-muodossa: <http://www.biomedsearch.com/nih/effect-increased-voice-psychophysiological-loads/8689071.html>](http://www.biomedsearch.com/nih/effect-increased-voice-psychophysiological-loads/8689071.html) Luettu 31.1.2013.

Yksittäisiä osa-alueita, kuten intonaatiota tai taukoja, on tutkittu jonkin verran (esim. Williams 1995; Pradas Macías 2006) ja ääntä käsittelevää tutkimusta on tehty myös nonverbaalisen viestinnän alalla (esim. Ahrens 2004). Puhetekniikan ja tulkkauksen tutkimusta on yhdistetty myös puhujan äänen perustaaajuutta tarkastelevassa tutkimuksessa, joka tosin edustaa jo hieman vanhempaa tuotantoa (Daró 1990).

Kokonaisuudessaan tulkin äänenkäytön tutkimus on kuitenkin vasta alussa ja keskittyy vahvasti simultaanitulkkaukseen. Ongelmallista on myös se, ettei olemassa ole vielä yhtenäistä aiheen tutkimukseen liittyvää terminologiaa, vaan tutkimuksissa on toisaalta analysoitu tulkin ääntä hyvinkin yleisluontoisesti ja toisaalta taas keskitytty yksittäisiin osa-alueisiin. Näin eri tavoin asiaa tarkastelevien tutkimusten tulosten vertailu on haastavaa. (Vrt. Iglesias Fernández 2011, 58–59.)

Puhetekniikan peruskäsitteitä sekä ääniharjoituksia käsitellään laajasti Laukkasen ja Leinon (1999) kirjassa, joka toimiikin päälähteenäni esimerkiksi äänen toimintaa käsittelevässä osuudessa. Lisäksi käytän lähteenäni erilaisia äänenkäytön tai puhumisen oppaita (esim. Sala, Sihvo & Laine 2003; Valonen 2004; Sihvo 2007), joissa käsitellään sekä äänen ominaisuuksia että äänen harjoittamista. Hyviä äänenkäytön harjoituksia olen löytänyt erityisesti Aallon ja Parviaisen (1974) teoksesta. Tärkeä lähde on myös Maarit Valon (1994) puheviestinnän alan väitöskirja, joka tarkastelee käsityksiä äänestä. Vaikka kyseinen teos on jo hieman vanhentunut, ei tuoreempaa suomenkielisiä puhujia käsittelevää tutkimustietoa ole tarjolla. Käytän tässä työssä lähteenäni myös Kati Järvisen (2004) pro gradu -tutkielmaa, joka käsittelee vieraan kielen vaikutusta ääneen. Samasta aiheesta on tällä hetkellä tekeillä myös väitöskirja.

1.3 Tutkielman rakenne

Koska teoriaa aiheesta on saatavilla vain hyvin vähän, on teoriaosuus suhteellisen laaja. Aloitan kertomalla luvussa 2. tulkkauksesta ja eri tulkkausmenetelmistä. Luvussa 3. määrittelen puhetekniikan ja äänenkäytön peruskäsitteet. Kerron esimerkiksi asenteista, joita ihmisillä saattaa olla tietynlaisesta äänestä tai sen käyttäjästä ja tarkastelen ääneen vaikuttavia erilaisia tekijöitä, kuten tilaa, äänen voimakkuutta tai esiintymisjännitystä. Luvusta 4. alkaa tutkielmani monitieteellinen osuus, jossa kerron millaisia asioita tulkin kannattaa erityisesti huomioida puhetekniikassaan. Tässä luvussa käsittelem muun muassa tulkin ääntä, kuuntelemista ja äänihäiriöitä. Luvussa 5. on vuorossa teke-

mäni kyselytutkimuksen käsittely, jota edeltää myös lyhyt katsaus kyselytutkimuksen teoriaan. Luvussa 6. teen vielä lyhyen yhteenvedon ja esittelen mahdollisia jatkotutkimusmahdollisuuksia. Liitteeseen 1. olen koonnut ”Tulkin 10 kultaista puhetekniikan sääntöä” tulkin puhetekniikan kannalta tärkeimmiksi katsomistani asioista. Liitteessä 2. esittelen vielä harjoituksia, joilla voidaan kehittää puhetekniikan eri osa-alueita.

2. Tulkkaus

”Äidinkielellään ihminen sanoo mitä haluaa
ja ilmaisee myös mitä ei halua sanoa.
Vieraalla kielellä hän sanoo mitä osaa.”
(Hietanen 2004, 277.)

Tässä luvussa tutustutaan lyhyesti tulkkaukseen yleensä sekä kahteen tulkkausmenetelmään, **konsekutiivi- ja simultaanitulkkaukseen**. Tulkkauksella tarkoitetaan tapahtumaa, jossa ulkopuolinen viestinnän ammattilainen välittää viestin kieli- ja kulttuurirajojen yli. Tätä henkilöä kutsutaan **tulkiksi**, ja hänen suullisesti tekemänsä tuotos on nimeltään **tulke**. (Hietanen 2004, 280.) Seleskovitch (1988, 8) jakaa tulkkausprosessin kolmeen vaiheeseen:

1. Kuuleminen ja ymmärtäminen kielen ja merkityksen tasolla.
2. Kielellisen muodon unohtaminen ja sisällön eristäminen.
3. Merkityksen välittäminen kuulijalle.

Tässä teoriassaan Seleskovitch (1988, 8) painottaa erityisesti, ettei merkitys ole yksittäisissä sanoissa, vaan laajemmissa kokonaisuuksissa, ja niinpä myös tulkit tulkkavat kokonaisuuksia, eivätkä vain sanoja. Seleskovitchin (1988) teoriaa on kritisoitu muun muassa siitä, että se jättää kielten väliset erot kokonaan huomiotta. Myöhemmät teoriat (esim. Gile 2002) käsittelevät myös kielten erojen aiheuttamia ongelmia tulkkauksessa.

Tulkausta voi tapahtua mitä erilaisimmissa tilanteissa, jotka voidaan karkeasti jakaa **lähi- ja etätulkkaukseen** sen mukaan, onko tulkki fyysisesti läsnä vai ei (Hietanen 2004, 285). Myös sillä, tulkataanko monologia vai dialogia, voidaan luokitella tulkkausta. **Monologitulkkauksessa** tulkki tulkkaa jatkuvasti vain yhteen kielisuuntaan, mikä sinänsä helpottaa aivojen kuormitusta. Monologeja tulkattaessa puhekokonaisuudet saattavat kuitenkin usein venyä pitkiksi, mikä tarkoittaa, että tulkille tulee paljon muistettavaa. **Dialogitulkkauksessa** tulkin pitää puolestaan vaihdella kielisuuntaa, mikä on hyvin haastavaa. (Mts. 287–288.) **A-työkieli** on tulkin parhaiten osaama kieli, eli yleensä hänen äidinkieltään. **B-työkieli** on vieras kieli, jota tulkki osaa niin hyvin, että voi käyttää sitä sekä lähde- että kohdekielenä. **C-työkieltä** tulkki osaa niin hyvin, että voi käyttää sitä lähdekielenä. (Hietanen 2004, 282–284.)

Tulkkaus voidaan jakaa karkeasti kahteen päälajiin, **konsekutiivi- ja simultaanitulkkaukseen**, joista kerron lisää seuraavissa luvuissa. Tulkkausta voidaan myös luokitella sen mukaan, millaisessa viestintäympäristössä se tapahtuu. Tällaisella jaolla saadaan esimerkiksi sellaisia ammattikuntia kuin asioimistulkki, oikeustulkki tai konferenssitulkki.

2.1 Konsekutiivitulkkaus

Konsekutiivitulkkaus on tulkkauksen luonnollisin, ja samalla myös vanhin muoto (Dejéan Le Féal 1998, 304). Konsekutiivisesti tulkattaessa puhuja puhuu ensin ja tulkki tulkkaa vasta puhujan lopetettua. Edellytys sille, että tulkki voi tulkata luotettavasti, on se, että hän hallitsee sekä lähde- että kohdekielen hyvin, tuntee puheen teeman ja ymmärtää sanoman (Seleskovitsch 1988, 5–6). Koska katkonaista puhetta on vaikea seurata, puhuja jaksottaa puheensa useimmiten tulkille sopiviin ajatuskokonaisuuksiin (Saresvuo & Ojanen 1988, 21–22). Tulkattavan puhekokonaisuuden pituus voi vaihdella konsekutiivitulkkauksessa vain muutamista sekunneista useisiin minuutteihin. **Muisti** on siis erittäin oleellisessa osassa konsekutiivitulkkauksessa, ja hyvät muistiinpanot auttavat tulkin yli niistä kohdista, jotka ovat vaarassa unohtua. (Esim. Dejéan Le Féal 1998, 305).

Gilen (2002) esittelemässä vaatimusmallissa (Effort Model) tulkkaukseen liittyvät vaiheet jaotellaan erilaisiksi kognitiivisiksi vaatimuksiksi. Kun nämä vaatimukset ovat tasapainossa keskenään, tulkkaus onnistuu hyvin. Jos jokin osa-alue painottuu toista enemmän, voi tulkkaus epäonnistua. (Mts. 164–165.) Konsekutiivitulkkaus kuvataan (mp.) seuraavien toimintojen kokonaisuudeksi:

1. Kuuntelu-vaihe
(kuunteleminen + muisti + muistiinpanot + koordinointi)
2. Uudelleenmuotoilu-vaihe
(muistista palauttaminen + muistiinpanojen lukeminen + tuottaminen)

Gilen (2002, 167–168) mukaan konsekutiivitulkkauksessa kuunteleminen on kriittisin vaihe. Uudelleenmuotoiluvaiheessa tulkilla on aikaa miettiä ratkaisujaan ja täydentää muistamaansa tekemiensä muistiinpanojen avulla. Gile (2002, 168) painottaa hyvien muistiinpanojen merkitystä.

Etuna konsekutiivitulkilla on simultaanitulkkiin verrattuna se, että hän tietää koko puheen takana piilevän ajatuksen ennen kuin alkaa tulkata (Seleskovitsch 1988, 32). Konsekutiivitulkki voi myös koko viestin kuultuaan ja ymmärrettyään vielä parannella ja selkeyttää sitä omassa tulkkeessaan

(Dejéan Le Féal 1998, 306–307). Konsekutiivitulkkauksessa tulkki on yleensä **fyysisesti läsnä** kommunikaatiotilanteessa ja voi viestiä kuuntelijoille myös muuten kuin vain äänensä avulla, vaikkapa käyttämällä nonverbaalista viestintää (esim. Dejéan Le Féal 1998, 306). Yleensä tulkista tuleeekin parin tunnin työskentelyn jälkeen osa ryhmää, ja jos hän ei ymmärrä jotain kohtaa, voi kysyä katse tai otsanrypistys riittää siihen, että puhuja toistaa tietyn kohdan (mp.). Konsekutiivitulkkaus voi tapahtua myös **etätulkkauksena** esimerkiksi video- tai puhelinyhteyden avulla (Hietanen 2004, 285). Tila, jossa konsekutiivitulkkaus tapahtuu, voi olla käytännössä mikä tahansa, suuresta juhlasalista museoon tai perhekutsuihin.

Kun käytetään konsekutiivitulkkausta, pitää ottaa huomioon se seikka, että se vaatii enemmän aikaa kuin samanaikaisesti tapahtuva simultaanitulkkaus tai tavallinen keskustelu ilman tulkkausta (Dejéan Le Féal 1998, 305; Pöchhacker 1998, 301). Vaikka konsekutiivitulkeilla ei ole suoranaisesti samanlaista aikapainetta kuin simultaanitulkeilla, heidän odotetaan käyttävän korkeintaan noin kolme neljäsosaa alkuperäiseen puheeseen kestäneestä ajasta (Jones 1998, 5). Konsekutiivitulkkausten onnistumista arvioidaan myös herkemmin kuin simultaanitulkkausta (Dejéan Le Féal 1998, 307).

2.2 Simultaanitulkkaus

Simultaanitulkkauksella tarkoitetaan sellaista tulkkausta, joka ei tapahdu vasta lähdekielisen tuotoksen jälkeen, vaan sen kanssa **samanaikaisesti**. Simultaanitulkkausmenetelmistä erityisesti **kuis-kaustulkkausta** on käytetty jo vuosisatojen ajan. Myös **prima vista -kääntämisessä** itse käännytö tapahtuu samanaikaisesti lähdetekstin käsittelemisen kanssa, mutta siinä tehdään suullinen käänös kirjallisesta tekstistä, joten viestintä ei tapahdu ainoastaan suullisesti. Yleensä simultaanitulkkaus yhdistetään kuitenkin tiukasti erilaisiin **tekniisiin apuvälineisiin**, jotka mahdollistavat itse toiminnan. Simultaanitulkkaus toimii yleensä seuraavalla kaavalla: puhuja puhuu mikrofoniiin, tulkki kuulee puheen korvakuulokkeista ja tulkkaa sen yleensä tulkkauskopissa puheen mikrofoniiin. Lopulta tulke päättyy kuulijoiden korviin korvakuulokkeiden välityksellä. Tätä simultaanitulkkausmenetelmää kutsutaan tulkkikopissa tapahtuvaksi tulkkaukseksi (vrt. saksaksi Kabinendolmet-schen). (Pöchhacker 1998, 301.)

Gile (2002, 164–166) jaottelee vaatimusmallissaan simultaanitulkkaukseen liittyvät kognitiiviset toiminnot seuraavasti:

Erona konsekutiivitulkkauksen malliin on se, että samanaikaisesti tapahtuvia toimintoja on enemmän ja esimerkiksi muistilla tai muistiinpanoille ei ole niin merkittävää roolia. Simultaanitulkkauksessa tietyn toiminnon vaatimukset voivat olla välillä suurempia ja välillä pienempiä. Tärkeintä on kuitenkin, ettei mikään vaatimus kasva liian suureksi. (Gile 2002, 165.)

Hietanen (2004, 286–287) luettelee kolme mahdollista tapaa, joilla simultaanitulkkaukseen voi tapahtua. Ensimmäinen vastaa edellä esiteltyä tulkkauksessa tapahtuvaa tulkkaukseen. Toinen mahdollinen tapa toteuttaa tulkkaukseen on se, että tulkit ja osallistujat istuvat samassa tilassa ja tulkilla on mukanaan kannettava tulkkaukselaitteisto. Tulkkaukseen tapahtuu tällöin kuiskaustekniikalla mikrofonin kautta kuulijoiden kuulokkeisiin, jotta tulkkien puhe häiritsisi mahdollisimman vähän itse puhujaa. Tulkkauksesta syntyvää hälyä ei voi kuitenkaan tällä metodilla kokoaan poistaa, mikä lukeutuu sen haittapuoliin. Kolmantena tapana on välineetön kuiskaustulkkaukseen, jossa tulkit on kuiskaustetäisyydellä kuulijoista ja samalla kun hän kuuntelee puhetta, hän kuiskaa sitä kuulijoilleen. Tässä tapauksessa ongelmana on kuuntelijoiden hyvin rajattu määrä. (Mp.) Lisäksi ongelmia saattaa syntyä, jos kuiskaustulkkaukseen kuuntelee vain yksi kuulija. Tällöin tilanne muistuttaa hyvin paljon tavallista vuorovaikutustilannetta, ja kuulija alkaa helposti kommentoida kuulemaansa. (Saresvuo & Ojanen 1988, 26–27.)

Simultaanitulkkaukseen tehdään yleensä tulkin vieraasta kielestä (B- tai C-työkielestä) hänen äidinkieleensä (A-työkieleen) päin. Simultaanitulkkaukseen voi tapahtua myös **retour- tai reletulkkauksena**. Retourtulkkauksessa tulkit tulkkaukseen puheen B-työkieleensä päin. Reletulkkauksessa esimerkiksi suomen tulkit, jotka eivät osaa italiaa, kuuntelevat italiankielisen puhujan puhetta englanniksi tulkattuna ja tulkkaukseen sen sitten edelleen suomeksi. Näitä muotoja ei kuitenkaan pidetä ihanteena, koska niissä mukaan tulee yksi ylimääräinen linkki ja aikaa tarvitaan enemmän. (Sunnari 2004, 310–311.)

Simultaanitulkkauksen etu konsekutiivitulkkaukseen verrattuna on se, ettei se vaadi käytännössä lainkaan ylimääräistä aikaa. Konsekutiivisesti tulkattaessa aikaa täytyy varata sekä itse puhujan että tulkin puheenvuoroille, kun taas simultaanisti tulkattaessa tätä tarvetta ei ole. (Dejéan Le Féal 1998, 305; Pöchhacker 1998, 301.) Tästä syystä konferenssien järjestäjät alkoivatkin alun perin etsiä 1920-luvulla vaihtoehtoja perinteiselle konsekutiivitulkkauksen menetelmälle. Simultaanitulkkauksen käyttö jäi aluksi yksittäistapauksiksi, ja se varmisti paikkansa tulkkauksen menetelmien joukossa vasta

Nürnbergin oikeudenkäynnin aikana 1945–1946. Nykyään simultaanitulkkausta käytetään lähes kaikissa konferensseissa sen nopeuden ja tarkkuuden vuoksi. (Pöchhacker 1998, 301–302.) Tulkkausprosessin vaativuuden vuoksi samassa tulkkauskopissa on yleensä aina kaksi tulkkiä, jotka tulkaavat vuorotellen noin puolen tunnin pätkiä (mts. 303).

Samanaikainen puhuminen ja kuunteleminen vaatii tulkilta tietenkin paljon, mutta tutkimuksien mukaan simultaanitulkkauksen vaativuus ei kuitenkaan piile näiden toimintojen samanaikaisuudessa, vaan siinä, että tulkki osaa jakaa kognitiiviset resurssinsa oikein ja tasapuolisesti eri tehtävien välillä (Pöchhacker 1998, 302–303; Gile 2002). Viestin välittymisen kannalta on myös tärkeää, ettei tulkki unohda käyttää puhuessaan esimerkiksi hyvää intonaatiota, sopivaa rytmiä tai osuvia painotuksia (Pöchhacker 1998, 303). Näiden avulla kuulijan on paljon helpompi seurata puhetta ja ymmärtää viesti.

Gudgeon (2009) huomauttaa, että vaikka esimerkiksi näyttelijät tai televisiopuhujat eivät myöskään puhu aina omasta puolestaan, vaan välittävät muiden antamaa tietoa, on konferenssitulkkaus, eli yleensä juurikin simultaanitulkkaus, kuitenkin aivan oma lajinsa. Hän summaa simultaanitulkkauksen liittyvät ominaispiirteet ja ongelmat hyvin yhteen kirjoittamalla: “Yet unlike other performers they have no preparation time and they must deliver to the audience while a large area of their attention is focused on interpreting the message and making appropriate linguistic choices” (Gudgeon, 2009). Tulkin pitää siis pystyä samanaikaisesti tulkitsemaan viestiä ja tuottamaan oikeaoppista kieltä, vaikka hänellä ei aina ole juurikaan valmistautumisaikaa.

3. Puhetekniikka

”Tekniikkaa sinänsä ei kuitenkaan tulisi nähdä
ilmaisun vastakohtana tai uhkana,
vaan ilmaisun välineenä
oli kyse sitten puhe- tai laulutekniikasta
tai vaikkapa liikunnan tekniikasta.”
(Laukkanen & Leino 1999, 19.)

Puhetekniikalla tarkoitetaan sekä ihmisen totunnaista tapaa käyttää puhe-elimistöään äänen tuottamiseen että opetusalaa, joka tutkii tätä ilmiötä. Hyvän puhetekniikan merkitys on ymmärretty jo pitkään, ja jo antiikin Kreikasta tunnetaan äänenkäytön opettajat, eli fonaskokset. (Laukkanen & Leino 1999, 11.) He kehittivät erilaisia harjoituksia, joista monet ovat yhä käyttökelpoisia. Esimerkiksi Pliniuksen mielestä puhujien tulee tehdä voimisteluharjoituksia myös äänielimillä, pitää huolta kohtuullisista elämäntavoista, kävellä, käydä kylvyssä ja jopa pidättäytyä sukupuolielämästä. Plutarkhoksen mielestä taas päivittäiset ääniharjoitukset kohottavat ruumiinkuntoa, vahvistavat tunnevoimaa, ohentavat verta ja puhdistavat suoniston. (Ahonen-Mäkelä 1985, 14.) Harjoitusten merkitys on siis ollut tiedossa jo pitkään, mutta hyvän puhetekniikan määrittäminen ei ole kuitenkaan niin yksinkertaista, sillä se vaihtelee suuresti esimerkiksi ajasta, seurasta, kulttuurista ja paikasta riippuen.

Koska hyvä ja huono ovat aina suhteellisia käsitteitä, pitää näitä sanoja käyttää varoen (vrt. esim. Laukkanen & Leino 1999, 14). Laukkanen ja Leino määrittelevät hyvän puhetekniikan seuraavasti: ”Hyvä puhetekniikka on – – sellainen puheentuottotapa, joka on sekä perkeptuaalisesti, kommunikatiivisesti että fysiologisesti tarkoituksenmukainen” (mp.). **Perkeptuaalisesti**, eli aistinvaraisesti, tarkoituksenmukaista puhetta on helppo kuunnella ja siitä saa hyvin selvää. **Kommunikatiivisesti** tarkoituksenmukaisella puheella on riittävästi äänellistä ilmaisevuutta, eli riittävästi vaihtelua sekä sävelkorkeudessa, voimakkuudessa että äänenvärisä. **Fysiologisesti** tarkoituksenmukainen puhe on taloudellisinta puheentuottoelimistölle, eli mahdollisimman pienellä vaivalla saavutetaan mahdollisimman kuuluvaa ja ilmaisevaa puhetta. (Mts. 14–15.) Epäoptimaalisesti tuotettu puhe sen sijaan voi aiheuttaa ongelmia ääntä käytettäessä ja lisäksi altistaa äänihäiriöiden syntymiselle (Järvinen 2004, 1).

Tärkeintä hyvälle puhetekniikalle on kuitenkin se, että se riittää täyttämään henkilön omat tarpeet. Toiset voivat pärjätä jokapäiväisessä elämässä hyvinkin heikolla puhetekniikalla, kun toisilta taas edellytetään vaativampia suorituksia, joihin normaali puhetekniikka ei enää riitäkään. Ääni ei siis

saisi tuottaa ongelmia arkielämässä: ei töissä, kotona eikä harrastuksissa. (Vrt. Laukkanen & Leino 1999, 14.) Koska äänenkäyttö on lihastyötä, sitä voi harjoittaa aivan kuten muitakin lihaksia. Jokaisen on siten mahdollista vaikuttaa omaan äänenkäyttöön ja myös omaan puhetekniikkaansa.

Monenlaiset asiat vaikuttavat ääneen ja samalla myös käytettävään puhetekniikkaan. Esittelen seuraavaksi lyhyesti äänenkäytön peruskäsitteet ja ääneen vaikuttavat tekijät. Luvussa 3.1 esittelen aluksi äänen toimintaa ja siihen liittyviä asenteita. Tämän jälkeen jatkan katsauksella äänen tutkimukseen. Sitten ovat vuorossa ääneen vaikuttavat tekijät. Olen jakanut tekijät havainnollistamisen vuoksi äänentuottoelimistön toimintaan liittyviin tekijöihin (luku 3.2) sekä äänentuoton ongelmiin ja niiden ehkäisyyn liittyviin tekijöihin (luku 3.3). Jaotteluni pohjaa karkeasti Laukkasen & Leinon (1999) käyttämään jaotteluun. Jaottelua voisi tehdä myös esimerkiksi äänenmuodostuksen tapahtumien järjestyksen mukaan, mutta tässä yhteydessä edellä esittelemäni järjestys palvelee tarkoitustani paremmin.

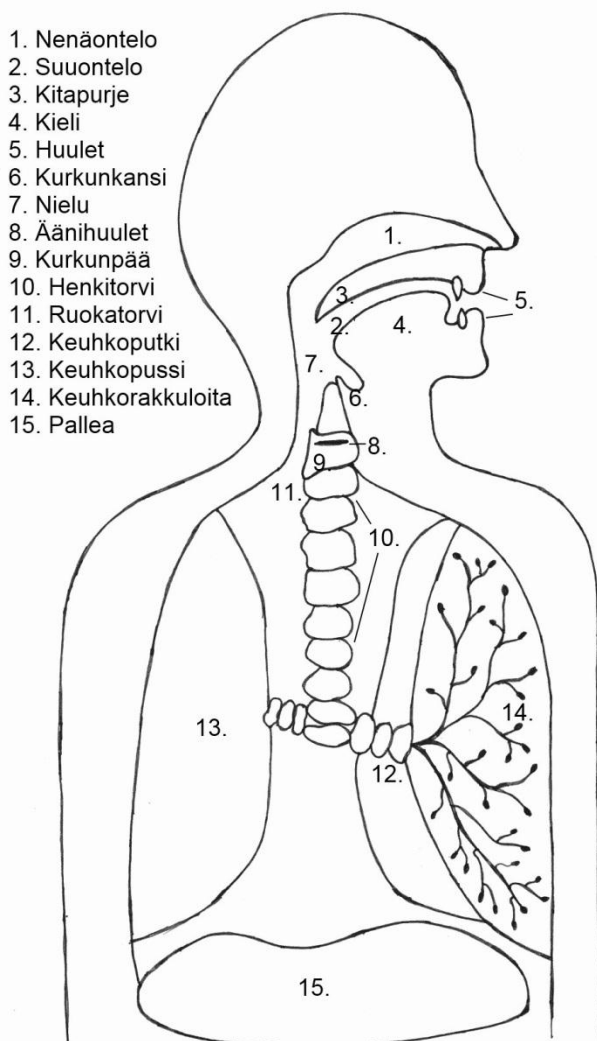
3.1 Ääni ja sen tutkimus

Ääni on Laukkasen ja Leinon (1999, 67) mukaan ”ilmanpaineen vaihtelua sellaisella taajuudella, että ihmisen kuuloaisti pystyy vastaanottamaan sen äänenä”. Kurkusta lähtevä ”ääni” on itse asiassa pelkkää ilmassa etenevää värähtelyä, kunnes se kulkeutuu kuulijan korvien kautta aivoihin, joissa se koetaan äänenä (Aalto & Parviainen 1974, 84). Ihmisääni syntyy hermostojärjestelmän valvoman paineen, värähtelyn ja resonoinnin tuloksena. Hengityksestä on vastuussa keskushermosto ja äänestä puolestaan aivokuori. Äänen tuottoa tarkkailee ainakin kolme järjestelmää: kinesteettinen järjestelmä lihastuntoaistin avulla, taktiilinen kosketusaistin avulla ja auditiivinen kuuloaistin avulla. (Mts. 77.)

Kaikki ihmisäänet ovat erilaisia toisiinsa nähden ja ääni onkin yksi ihmisen henkilökohtaisimmista ominaisuuksista (Hartig 1986, 23). Äänen avulla voimme lähettää erilaisia viestejä ja muodostaa puhetta. Äänestä on tullut yksi nykyajan tärkeimmistä viestintävälineistä, jota ei yleensä huomata kuin vasta silloin kun sen kanssa on ongelmia. Sihvo (2007, 13) kiteyttää äänen merkityksen ihmiskommunikaatiolle hyvin kirjoittamalla, että ”puheessa sanat ovat tärkeitä, mutta ääni määrää merkityksen”. Äänen avulla viestitään usein sellaisia asioita, kuten dominanssia, empatiaa, kiintymystä tai valtaa, joita ei pystytä sillä hetkellä kielellisesti jostain syytä ilmaisemaan (Valo 1994, 25).

3.1.1 Äänentuotto

Äänentuoton mahdollistava ilmanpaine syntyy hengityksen avulla (Laukkanen & Leino 1999, 26). **Hengityselimistö** koostuu nenä- ja suuontelosta, nielusta ja keuhkoista, joista jokaisella on oma merkityksensä myös äänentuotossa (mts. 22). Hengittäminen jaetaan **ulos- ja sisäänhengitysvaiheeseen**. Lepohengityksessä vaiheet ovat suunnilleen samanpituiset ja uloshengitys on passiivista, eli se syntyy kun sisäänhengityslihasten toiminta loppuu ja kudokset palautuvat lepotilaan. Puheentuotossa uloshengitysvaihe on taas pidempi ja sitä säädellään lihaksilla. (Mts. 26.) Jotta kaikkea ilmaa ei puuskautettaisi kerralla ulos keuhkoista, tekevät sisään- ja uloshengityslihakset yhteistyötä ja mahdollistavat uloshengityskontrollin. Sen avulla voidaan säädellä äänen voimakkuutta, sävelkorkeutta sekä puheen tauotusta. Tarvittavan ilman määrä puolestaan riippuu siitä, kuinka pitkäkestoisista, kovaa ja korkeaa ääntä aiotaan tuottaa. (Mts. 26–28.)

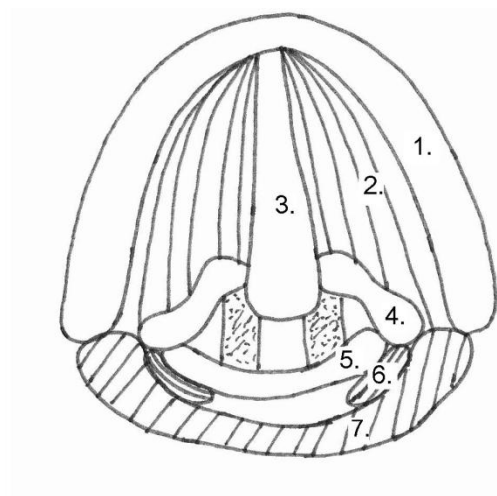
Kuva 1 Hengityselimistö ja ääniväylä. Piirros J.S. (Vrt. Aalto & Parviainen 1974, 77; 79; Laukkanen & Leino 1999, 23.)

Myös **kurkunpää** ja **äänihuulet** ovat tärkeässä osassa ääntä tuottaessa (ks. myös kuva 1). Kurkunpää sijaitsee henkitorven yläpäässä ja se muodostuu rustoista, joiden liikkeillä on merkitystä äänen muodostamisessa (Laukkanen & Leino 1999, 31). Äänihuulet kiinnittyvät kurkunpäässä oleviin rustoihin ja ne muodostuvat kimmoisasta, paksusta ja löysästä limakalvosta sekä lihaskudoksesta. Miesten äänihuulet ovat noin 1,6 cm pitkät ja puheen sävelkorkeudella äännettäessä noin 7–8 mm paksut. Naisilla vastaavat luvut ovat noin 1 cm ja 5–6 mm. Äänihuulten ja kannusrustojen väliin jäävän **ääniraon** eli **glottiksen** tärkein tehtävä on estää haitallisten aineiden pääsy henkitorveen, minkä voi huomata esimerkiksi nielaistaessa kun kurkunpää nousee ja äänihuulet samalla sulkeutuvat.

(Laukkanen & Leino 1999, 33.) Kurkunpää sulkeutuu myös ihmisen ponnistaessa esimerkiksi nostaessaan jotain. Tällöin sulkeutuneet äänihuulet estävät ilman purkautumisen ulos ja ihmisen sisään kertyvä paine tukee ponnistaessa selkärankaa. (Esim. Aalto-Parviainen 1974, 53; Laukkanen & Leino 1999, 33.)

Puhuttaessa äänihuulet värähtelevät, kun tuotetaan soinnillisia äänteitä ja pysyvät auki, kun tuotetaan soinnittomia äänteitä. Äänihuulet liikkuvat yhteen ja erilleen, jolloin äänirako sulkeutuu ja avautuu vuoronperään jaksottaen ilmavirtauksen. Tämä värähtely vaatii lihastyötä vain silloin kun äänihuulia lähennetään kohti toisiaan, muutoin ilmanpaineen vaihtelu ja lihaskudoksen kimmoisuus hoitavat palautusvaiheen. Ääni-

huulia ei tarvitse äännön alussa laittaa niin lähelle toisiaan, että äänirako sulkeutuu kokonaan. Jos näin kuitenkin tehdään, voi äännön alussa kuulla poksahduksen, kun äänirako aukeaa voimalla. Tämänlainen toiminta on äänihuulille huomattavasti rasokkaampaa kuin se, että niitä lähennettäisiin vain tarvittava määrä. (Laukkanen & Leino 1999, 35–36.)

1. Kilpirusto
2. Äänihuulilihas
3. Äänirako
4. Kannusrusto
5. Rengasrusto
6. Takainen rengasrustokannusrustolihas
7. Nielu

Kuva 2 Äänihuulet, äänirako ja kurkunpään lihaksisto ylhäältä päin katsottuna. Piiros J.S. (Vrt. Aalto & Parviainen 1974, 85; Laukkanen & Leino 1999, 39.)

Ääniväylällä tarkoitetaan ontelostoa, joka alkaa äänihuulista ja päättyy suuaukolle ja sieraimiin: tarkemmin sanottuna siihen kuuluvat suu- ja nenäontelo, nielu ja kurkunpään eteisonkello (Laukkanen & Leino 1999, 61). Ääni kulkee tämän väylästä läpi ja sitä voidaan muokata matkalla tarpeiden mukaan. Myös äänteet tuotetaan ääniväylässä artikulaatioelimien eli kielen, huulten, kitapurjeen ja myös osittain ääniraon avulla (mts. 62).

Äänen voimakkuutta säädellään joko äänihuulivärähtelyn tapaa muuttamalla tai ääniväylän kokoa ja muotoa muuttamalla. Äänihuulten alapuolista ilmanpainetta lisätään ja äänihuulia lähennetään kohti toisiaan. Äänirako aukeaa laajalle ja sulkeutuu nopeasti kun tuotetaan voimakasta ääntä. Hiljaisen äänen tuotossa äänihuulet eivät puolestaan koske lainkaan toisiaan. (Laukkanen & Leino 1999, 40–41.) Kuiskaus on omanlaisensa tapa tuottaa ääntä. Siinä äänihuulten väliin jäävä ääniraon

osa, huulirako, suljetaan laittamalla äänihuulet yhteen. Kannusrustojen väliin jäävä osa glottista, rustorako, jätetään auki. Rustoraon läpi virtaava ilma hankautuu rustoja vasten ja syntyvästä pyörrevirtauksesta seuraa hälyääni. (Laukkanen & Leino 1999, 38.)

Äänen voimakkuus vaihtelee suuresti henkilöittäin ja sitä mitataan desibeleissä (Laukkanen & Leino 1999, 41). Normaalin keskustelun voimakkuus on noin 60–70 dB, hiljaisin ääntö puolestaan on noin 40 dB. Huudon maksimivoima on 110–120 dB. Yli 120 dB:n äänet aiheuttavat ihmiskorvalle jo kipua (mts. 70). Meluksi lasketaan puhumisen kanssa kaikki samanaikaiset äänet, jotka ylittävät 40 dB. Tällaisessa hälyssä ihminen alkaa automaattisesti voimistaa ääntään ja sitä voimistetaan 5 dB jokaista 10 dB:n nousua kohden. Puhuminen on siis kaikkein helpointa ja taloudellisinta kun taustamelu jää alle 40 dB:n. Myös kuuliija kärsii taustamelusta, sillä parhaimmassa tilanteessa kuulijan kannalta puhujan äänenvoimakkuuden pitäisi olla vähintään 15 dB voimakkaampi kuin taustamelu. Tämä on kuitenkin vaikea toteuttaa muualla kuin hyvin hiljaisissa tiloissa. (Sala ym. 2003, 24–25.)

Sävelkorkeus riippuu puolestaan siitä, kuinka nopeasti äänihuulet värähtelevät. Mitä nopeammin värähtely tapahtuu, sitä korkeampi on sävelkorkeus. Värähtelytaajuutta mitataan hertseissä: miesten puheäänien perustaajuus on noin 100 Hz ja naisten noin 200 Hz, eli toisin sanottuna sata tai kaksisataa värähdystä sekunnissa. Siihen kuinka nopeasti äänihuulet voivat värähdellä, vaikuttaa niiden koko, jäykkyys sekä niiden alapuolinen ilmanpaine. Lisäämällä ilmanpainetta voidaan sävelkorkeutta ja äänen voimakkuutta lisätä, mutta tehokkaammin sävelkorkeus nousee venyttämällä äänihuulia, jolloin niiden jäykkyys ja värähtelyherkkyys lisääntyy. (Laukkanen & Leino 1999, 41–42.) Ero ja äänen korkeudessa aiheuttaa myös kielen pituus: pitkä kieli saa aikaan matalamman äänen kuin lyhyt (Aalto & Parviainen 1974, 86).

3.1.2 Asenteet ääntä kohtaan

Ihmiset arvioivat viestintätilanteissa jatkuvasti toisiaan. Tarkkailun taustalla on tarve ymmärtää viestintää paremmin ja arvioida omaa asemaansa siinä. Puhujan itsestään antamat **vaikutelmat** vaikuttavat myös hänen sanomaansa. Näihin vaikutelmiin vaikuttavat puolestaan esimerkiksi aikaisemmat kokemukset, puhujan olemus, ilmaisu tai puhetyyli. (Valo 1994, 12.) **Asenteet** ääntä kohtaan ovat myös yksi olennainen osa vaikutelmien syntymisessä.

Teoriakirjallisuudessa asenteen määrittely on hyvin monimuotoista ja osittain myös ristiriitaista (vrt. esim. Valo 1994, 14). Esittelen tässä yhteydessä ainoastaan niin sanotun kolmikantamallin (*tripartite model*), koska se on yleisesti käytetty ja Valon (1994) tutkimuksessa käsitellään termiä *asenne* tämän mallin mukaan. Pratkanis (1989, 72) määrittelee asenteen seuraavasti: ”person’s evaluation of an object of thought”. Kolmikantamallin mukaan asenne koostuu kolmesta osasta: affektiivisuudesta (pitämisestä tai ei-pitämisestä), behavioraalisuudesta (käyttäytymisestä) ja kognitiivisuudesta (tiedosta) (Pratkanis 1989, 73; Valo 1994, 14). Affektit ovat pitämisen tai ei-pitämisen reaktioita, jotka voivat olla tietoisia tai tiedostamattomia ja myönteisiä tai kielteisiä. Ne voidaan erottaa varsinaisista tunteista kuten ilosta, surusta tai vihasta. Behavioraalisuudella taas tarkoitetaan reagoitavuutta tai -valmiutta tai havaittavaa reagoitavuutta asenteen kohteeseen. Kognitiiviset tiedot ovat asenteen kohteeseen liittyviä tietoja, uskomuksia tai luuloja. (Esim. Valo 1994, 14–15.) Asenne ei synny myöskään hetkessä, vaan se perustuu muistiin painettuihin tietoihin (Pratkanis 1989, 90). **Käsitykset** puolestaan voidaan omaksua nopeammin ja pinnallisemmin (Valo 1994, 14).

Käsitykset, joita meillä on puheen äänellisistä ominaisuuksista, voivat olla peräisin eri lähteistä. Ne on voitu saada kotoa, koulusta, viestimistä tai omien kokemusten kautta. (Valo 1994, 193.) Jo ensimmäisissä äänen ja henkilöpiirteiden suhdetta tarkastelevissa tutkimuksissa 1930-luvulla selvisi, että asenteet puheikäyttäytymistä kohtaan ovat usein stereotyyppisiä. Ääni välittää tulosten mukaan kuulijalle todenmukaista tietoa puhujasta, kuten sukupuolen ja ikäryhmän, mutta kuulijoiden tekemät päätelmät vaikkapa puhujan persoonallisuudesta tai ulkonäöstä eivät puolestaan vastaa todellisuutta. Kuulijoiden vaikutelmat olivat kuitenkin tutkimuksissa keskenään yhdenmukaisia ja heidän vaikutelmiensa syntyä ohjaa ennakkokäsitys siitä, millaiseen puhujaan minkälainen ääni viittaa. (Mts. 17.)

Arvioimme uuden puhujan yleensä jo hyvin nopeasti. Peruspiirteet, jotka aikuiset erottavat puhujasta, ovat sukupuoli, ikä ja ihonväri. Puhujasta saamamme **ensivaikutelma** vaikuttaa yleensä myös myöhemmän arviointimme sisältöön. Jos ensivaikutelma on huono, saatamme arvioida puhujan myös myöhemmin tämän vaikutelman perusteella. (Valo 1994, 47–49; Matschnig 2007, 11.) Puhujan äänelliset piirteet voidaan myös yhdistää hänen persoonallisuutensa. Esimerkiksi voimakkaasta äänestä saatetaan vetää se johtopäätös, että myös puhuja on voimakas persoona tai samaan tapaan hiljaista ääntä käyttävää puhujaa saatetaan pitää hiljaisena persoonana. (Esim. Valo 1994, 60.) Hen-

kilön sosiaaliseen attraktiivisuuteen² vaikuttavat myös henkilön äänelliset ominaisuudet (Valo 1994, 70–71).

Valo (1994, 70–75) kokoaa väitöskirjassaan yhteen tutkimuksia, joissa on tutkittu puheen äänellisten ominaisuuksien perusteella tehtävää arviota puhujasta sekä hänestä syntyvää henkilökuvaa. Havainnollistan näiden suurimmaksi osaksi yhdysvaltalaisarvioijia ja miespuhujia käyttäneiden tutkimusten tuloksia kokoamassani taulukossa 1. Olen jaotellut tutkitut piirteet ylänimikkeiden puhenopeus, sujuvuus, säveltaso, sävelkorkeus, puheen voimakkuus, äänen laatu ja artikulaatio alle. Puhujan henkilökuvaa -sarake kertoo millaisen henkilökuvan tietty piirre on synnyttänyt kuulijoissa. Mikäli kyseessä ei ole yhdysvaltalaisarvioijia käyttänyt tutkimus, on käytettyjen arvioijien kansallisuus mainittu Huomioita-sarakkeessa. Myös mahdolliset sukupuolierot ja muut huomiot on mainittu tässä sarakkeessa. Tulosten perusteella on voitu päätellä esimerkiksi, että nopeasti puhuvia ihmisiä pidetään muun muassa älykkäinä, pätevinä, voimakkaina ja vakuuttavina. Toisaalta taas liian nopea tai liian hidas puhe vähentää puhujan sosiaalista attraktiivisuutta. Nasaalisuus on puolestaan piirre, joka aiheuttaa negatiivisia mielikuvia tietyissä kansallisuuksissa (yhdysvaltalaiset, australialaiset, suomalaiset), mutta esimerkiksi saksalaisille nasaalisuus yhdistettynä voimakkuuteen ja voimakkuuden vaihteluihin synnyttää positiivisia mielikuvia.

Tutkimuksia, joissa on selvitetty tällaisten yksittäisten piirteiden vaikutusta syntyviin vaikutelmiin, on kritisoitu niiden puutteista esimerkiksi ääninäytteiden valinnassa ja kuvauksessa, mutta saatuja tuloksia voidaan kuitenkin käyttää suuntaa-antavina (esim. Valo 1994). Tulokset eivät myöskään ole päteviä joka tilanteessa. Esimerkiksi puhenopeutta tutkittaessa on huomattu, että konteksti vaikuttaa arviointiin. Jos puhujan hitaudelle löytyy syy kontekstista, ei häntä pidetä epäpätevänä. Tällaisia syitä voivat olla esimerkiksi muodollinen työhaastattelu tai luennoiminen teoreettisesta aiheesta opiskelijoille. (Mts. 71.) Goldman-Eisler (1961, 174) yhdistää nopean puhenopeuden esimerkiksi valmisteltuihin ja ulkoa opeteltuihin puhejaksoihin sekä ammattikielen, fraasien ja kliseiden käyttöön. Rauhallisempi puhenopeus puolestaan kertoo luovasta toiminnasta (mp.).

² Attraktiivisuudella tarkoitetaan sitä kuinka kiinnostavana viestijää pidetään. Tehtäväattraktiivisuus kertoo siitä kuinka mielellämme haluaisimme työskennellä jonkun ihmisen kanssa ja sosiaalinen attraktiivisuus puolestaan siitä kuinka mielellämme haluaisimme viettää aikaa ja olla tekemisissä jonkun ihmisen kanssa. (Hakkarainen & Hyvärinen 1999, 34.)

Ominaisuus		Puhujan henkilökuva	Huomioita
Puhenoisuus	nopea	älykäs, pätevä, aktiivinen, voimakas, kunnianhimoinen, ekstrovertti, vakuuttava	liiallinen hidastus tai nopeutus vähentävät sosiaalista attraktiivisuutta
	normaali / kohtalaisen nopea	miellyttävä, ystävällinen, kiltti, rehellinen, kohtelias, hyväntahtoinen, sosiaalisesti attraktiivinen	
Sujuvuus	sujuva	luotettava, pätevä, dynaaminen, neutraalisti tai positiivisesti sosiaalisesti attraktiivinen	
	hidasteleva ja empivä	inhimillinen	
Säveltaso	korkea säveltaso	ulospäinsuuntautunut, assertiivinen, itsevarma, pätevä TAI tasapainoton, kypsämätön, epäuskottava, eristäytynyt, hermostunut, jännittynyt	vain miesäänen sävelkorkeuden vaihtelualueella sekä miesten että naisten osalta
	liian korkea säveltaso	heikko, tehoton, kyvytön, epöpätevä	
Sävelkorkeus	runkas tai kohtalainen vaihtelu	dynaaminen, ekstrovertti, kompetentti, sosiaalisesti attraktiivinen	
	vähäinen vaihtelu	päinvastaiset edellisen kanssa	
Puheen voimakkuus	kuuluva ääni	itsevarma, ekstraversio, kompetentti, rohkea, kypsä, dynaaminen, dominoiva, vakuuttava	
	hiljainen ääni	sosiaalisesti attraktiivinen	
	runkas voimakkuuden vaihtelu	miehillä: itsevarma, ekstrovertti, rohkea, dominoiva, sydämetön	
		naisilla: ei vaikutusta	
Äänen laatu	nasaalisuus	kielteiset mielikuvat	yhdysvaltalaiset ja australialaiset
		yhdistettynä voimakkuuteen ja voimakkuuden vaihteluihin: positiiviset mielikuvat	saksalaiset
	latteus, soinnittomuus, narisevuus, jännittyneisyys,	kielteiset mielikuvat	
	huokoisuus, kuiskaava	ei mielikuvia	australialaiset
		kielteiset mielikuvat	amerikkalaiset
	nasaalisuus, narisevuus, puristeisuus	kielteiset mielikuvat	suomalaiset
	voimaton miesääni	kielteiset mielikuvat	suomalaiset
	normaali tai täyteläinen	luotettavampi puhuja	
kurkkusointisuus, denasaalisuus, etisyys, ohuus	epäluotettavampi puhuja		
Artikulaatio	epäselvä ääntäminen, äännevirheet, poikkeaminen normaalista ääntämisestä	kielteiset mielikuvat	

Taulukko 1 Henkilökuvan määrittäminen puhujan äänellisten piirteiden perusteella (vrt. Valo 1994, 70–75).

Myös äänistä on olemassa **stereotyyppioita**, jotka vaikuttavat asenteisiimme. On olemassa esimerkiksi stereotyyppiat lapselle tai miehelle sopivasta äänestä, joiden perusteella arvioimme lasten tai miesten ääntä. Äänistereotyyppiat saattavat myös vaikuttaa odotuksiimme. Jos odotamme tietyiltä ihmisiltä

tietynlaista ääntä, aiheuttaa odotuksestamme poikkeava ääni sen, että kiinnitämme siihen helpommin huomiota. (Valo 1994, 61–62.) **Ääniprototyypeillä** taas tarkoitetaan äänellisiä piirteitä, jotka koetaan jotenkin yhteenkuuluvina ja tietylle tilanteelle tyypillisinä (mts. 64).

Vaikka onkin mielenkiintoista tietää, millaisia vaikutelmia ihmisille syntyy puhujan äänen perusteella, pitää ottaa huomioon, että pelkän äänen analysointi ei vastaa kovin hyvin todellisuutta. Kuulijallahan on usein mahdollisuus esimerkiksi puhujan näkemiseen, ympäristön tarkkailemiseen tai taustatietojensa hyödyntämiseen. (Vrt. Valo 1994, 25.) Kuulijoiden on myös hankalaa arvioida jostain tiettyä yksittäistä piirrettä äänestä. Ainakin äänen laatu, säveltaso, voimakkuus ja ääntämispiirteet vaikuttavat aina arviointiin, vaikka niitä itseään ei haluttaisikaan tutkia. (Mts. 34.) Kun ihmiset havainnoivat toisiaan viestintätilanteissa, arvioidaan henkilön puheilmaisua ja tämän henkilökohtaisia ominaisuuksia aina kokonaisuutena (mts. 41). Perusteita hyviksi tai huonoiksi koetuille piirteille ei myöskään usein osata sanoa, sillä ne ovat yleensä tiedostamattomia (mts. 47).

3.1.3 Äänen tutkimus

Ääntä tutkitaan monilla eri aloilla, mutta jokainen niistä tutkii sitä omalta kannaltaan. Puhe- ja äänihäiriöitä tutkivat foniatriit ja logopedit, kun taas foneetikot tarkastelevat puhetta yhtenä kielen osana. Puheviestintä tutkii puhetta erilaisissa tilanteissa ja kulttuureissa, ja puhetekniikka, joka tunnetaan myös nimellä vokologia, keskittyy puolestaan puheen ja äänen tuottamisen tutkimiseen. Myös eräät tekniset tieteet ja tietojenkäsittelyoppi ovat kiinnostuneita äänestä. (Laukkanen & Leino 1999, 11–13.) Koska tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, kuinka tulkki pystyy tuottamaan ääntä kaikkein optimaalisimmalla tavalla, tarjoaa puhetekniikka, eli vokologia, sopivimman näkökulman tähän työhön.

Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä nostaa esille myös **ääniergonomian käsite**, jonka alle tämäkin työ laajassa mielessä voitaisiin sijoittaa (vrt. esim. Vilkmán 2004). Ääniergonomialla tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden seurauksena on helpompaa tuottaa hyvää ääntä, puhua, kuulla ja erottaa puhetta. Ääniergonomiaan voidaan laskea kuuluvaksi myös melun haittavaikutusten vähentäminen. Ääniergonomiaan liittyvillä toimenpiteillä pyritään ehkäisemään äänihäiriöiden synty. Toimenpiteet voivat olla yksilöön tai puheviestintäolosuhteisiin kohdistuvia. Yksilöön kohdistuvat toimenpiteet voivat sisältää esimerkiksi äänielimistön terveydestä ja toimintakunnosta huolehtimista, kun taas ympäristöön kohdistuviin toimenpiteisiin sisältyy esimerkiksi ääniolosuhteiden, työskentelyasentojen ja ilmanlaadun muokkaamista. (Sala ym. 2003, 10)

3.2 Äänentuottoelimistön toimintaan liittyvät tekijät

Äänentuottoelimistön toimintaan liittyy oleellisesti sellaisia asioita kuin hengitys, äänenlaatu, artikulaatio, äänen voimistaminen, äänenväri tai optimaalinen puhekorkeus. Tässä luvussa esittelen nämä asiat lyhyesti.

3.2.1 Hengitys

Oikeanlainen hengitys on elinehto hyvälle äänenkäytölle (ks. luku 3.1.1). Yleisesti parhaana hengitystapana on pidetty **syvähengitystä**, jossa kuormitus jakautuu tasaisesti rintakehän ja vatsan alueelle ja keuhkot pääsevät täyttymään pohjasta alkaen aivan ylös saakka. Syvähengityksellä on mahdollista tuottaa suuri ilmanpaine ja säädellä sitä helposti. Myös kurkunpään lihakset pääsevät helpomalla, kun hengitykseen kuuluva lihastoiminta on mahdollisimman kaukana niistä, ja äänihuulten värähtelyolosuhteet ovat paremmat, kun pallea pääsee laskeutumaan. (Laukkanen & Leino 1999, 28–29.) Suurin osa ihmisistä hengittää levossa ollessaan syvähengitystä (Aalto & Parviainen 1974, 82). Muita mahdollisia hengitystapoja ovat esimerkiksi **solisluuhengitys**, **rintahengitys** ja **vatsahengitys**, joissa vuoroin hengityksen mukana kohoilevat erityisesti hartiat, rintakehä tai vatsa. Mikään hengitystapa ei kuitenkaan yleensä esiinny täysin puhtaana, vaan ne sekoittuvat keskenään. (Laukkanen & Leino 1999, 28–29.)

Hengityksen rytmitykseen liittyviä ongelmia on myös monenlaisia. Kuuluvat tai kokonaisuuden katkaisevat hengitykset, huokaukset, ähkäisyt tai ilman loppuminen voivat johtua siitä, ettei puhuja malta pysähtyä hengittämään kesken puheen tai miettii ja jännittää liikaa suoritustaan (Laukkanen & Leino 1999, 207–208). Sihvo (2007, 35) kirjoittaa: ”Kun tarvitsemme suurta tarkkuutta ja taitoa jossain suorituksessa, vähennämme häiriötekijöitä jopa pidättämällä hengitystä”. Tämänlainen toiminta on siis ihmiselle varsin luonnollista, mutta jos keskittyy puheeseensa niin paljon, että unohtaa hengittää, se vain hankaloittaa puhumista. Äänentuotolle ilman vapaa kulkeminen on elinehto ja vapautunutta hengitystä kannattaakin harjoitella. Tietoisessa hengityksen opettelussa on kuitenkin se hankaluus, että automaattista toimintaa yritetään hallita liikaa. Aluksi lihakset saattavatkin väsyä nopeasti, mutta vähitellen ne vapautuvat, kun oppii eron jännityksen ja rentouden välillä. (Aalto & Parviainen 1974, 43.)

Hengittäminen kannattaa tehdä nenän kautta aina kun mahdollista. Nenä nimittäin lämmittää, puhdistaa ja kostuttaa hengitysilman sopivaksi. Suun kautta hengitettäessä ilma pääsee suoraan kosketuksiin äänihuulten kanssa ja vie sinne epäpuhtauksia sekä kuivattaa ja kylmettää niitä. (Sala ym.

2003, 24.) Puhuttaessa ja lauletaessa hengitetään kuitenkin pääasiassa suun kautta ja ääniharjoitukset tehdään aina suun kautta hengittäen (Aalto & Parviainen 1974, 44).

3.2.2 Äänenlaatu

Äänenlaadun käsitteeseen kuuluvat **sävelkorkeus**, **voimakkuus** ja **rekisteri**. Äänenlaatu onkin ikään kuin vaikutelma siitä, millaiselta ääni kuulostaa. Hyvälaatuista ääntä on miellyttävä ja helppo sekä tuottaa että kuunnella. **Ääntöbalanssi** on yksi keino arvioida äänenlaadun sopivuutta. Hyvässä ääntöbalanssissa adduktio, eli äänihuulien lähentyminen toisiaan kohti, on oikeassa suhteessa ääniraon alapuolisen ilmanpaineen kanssa ja ääni kuulostaa normaalilta, kirkkaalta ja vuolaalta. (Laukkanen & Leino 187–188). Äänenlaatu ei kuitenkaan aina ole henkilölle sopivaa, vaan moni tuottaa ääntä esimerkiksi **hypo-** tai **hyperfunktionaalisesti**. Hypofunktionaalinen ääni kuulostaa pehmeältä sekä vuotoiselta, ja sitä tuottaessa äänirakoa suljetaan liian löyhästi. Hyperfunktionaalisessa äänentuotossa äänirakoa puolestaan suljetaan liian tiukasti ja seurauksena on tiukka ja metallinen ääni. Kummassakin tapauksessa äänestä on hyötyä ilmaisun apuvälineenä, mutta tavallisena puhetapana se voi olla ongelmallinen. (Mts. 56.) Tavallisessa puheessa pitäisikin pyrkiä jossakin näiden kahden välillä olevaan ääntöbalanssiin ja myös huomioida se, ettei esimerkiksi ääntä voimistettaessa tai hiljennettäessä siirrytä huomaamattaan kumpaankaan äänenlaatuun.

3.2.3 Artikulaatio

Artikulaatiolla tarkoitetaan äänteiden tuottamista. Äänteet voidaan tuottaa kielen, huulten, kitapurjeen ja osittain myös glottiksen, eli toisin sanottuna artikulaatioelimien avulla. (Laukkanen & Leino 1999, 62.) Äänteet voidaan jakaa vokaaleihin ja konsonantteihin. Vokaaleja artikuloitaessa värähtely kulkee ääniväylän läpi ilman, että sen kulkua estetään millään tavalla. Konsonantteja artikuloitaessa ääniväylään muodostetaan esteitä, jotka voivat olla pysyviä tai vaihtelevia. (Esim. Aalto & Parviainen 1974, 93; Laukkanen & Leino 1999, 62.) Tärkein artikulaatioelin on kieli. Sillä on suuri liikkumis- ja muotoutumiskyky, jonka ansiosta se voi muuttaa muotoaan lähes rajattomasti ja liikua nopeasti ja tarkasti. (Aalto & Parviainen 1974, 94.) Huulet voivat muodostaa itsenäisesti ääniteitä tai viimeistellä puhetta. Koska niiden liikkuvuus riippuu ympäröivistä lihaksista, on kasvilihasten liikkuvuudella ja rentoutumiskyvyllä suuri merkitys äänentuotolle. (Mts. 95–96.)

Suomen kielen artikulaatiossa on perinteisesti tuntunut olevan tavoitteena mukavuus ja liian vaikeiden äänneyhdistelmien välttäminen. Ainoan poikkeuksen tekee kielenkärki-r, jonka sanotaan olevan ihmiskielen vaikein äänne. Tämä äänteiden pehmeä artikulaatio saattaa aiheuttaa hankaluuksia vie-

raalla kielellä puhuttaessa kun esimerkiksi suomen kielen /k/-, /t/- ja /p/-äänteet kuulostavat /g/-, /d/- ja /b/-äänteiltä. (Aalto & Parviainen 1974, 71–72.) Epäselvä artikulaatio haittaa kommunikaatiota, sillä siinä äänteet eivät eroa toisistaan tarpeeksi. Artikulaation epäselvyys voi johtua erilaisista hermostovaurioista, mutta useimmiten syynä on kuitenkin liian veltto tai liian nopea artikulaatiotapa. (Laukkanen & Leino 1999, 130.)

3.2.4 Äänenväri

Äänenväri muuttuu puhuttaessa jatkuvasti, mutta yleisesti voidaan kuitenkin erottaa **etinen** ja **takainen artikulaatio**. Etisessä artikulaatiossa kieli artikuloi edempänä suussa, takaisessa taaempana. Koska lyhyemmästä ääniväylästä tulee kirkkaampaa ääntä, on etisen artikulaation seurauksena kirkas äänenväri. Takaisesta artikulaatiosta seuraa puolestaan tummempi äänenväri. (Laukkanen & Leino 1999, 123.) Jos tummaa äänenväriä tavoitellaan ääniväylää pidentämällä, heikkenee samalla äänen kuuluvuus. Sitä joudutaan tällöin parantamaan kurkunkpäättä laskemalla, mikä taas rasittaa äänihuulia. Takainen artikulaatio itsessäänkin voi vaikuttaa kurkunkpäähän, koska kieli aiheuttaa sijainnillaan lisäkuormitusta kurkunkpäälle. Etistä ja kuuluvampaa artikulaatiota tavoiteltaessa pitää olla myös huolellinen, sillä liiallinen etisyys voi kuulostaa kummalliselta, esimerkiksi miehillä naiselliselta. Huulien jatkuva sivulle vieminen aiheuttaa heleämmän äänenvärin lisäksi myös sen, että puhuja kuulostaa siltä kuin hän hymyilisi jatkuvasti. (Mts. 124–126.) Suomen kielessä on yleistä takainen artikulaatio ja niin esimerkiksi suomalaisen puhujan englannin kielen ääntämys helpottuu huomattavasti, kun huomaa käyttää hieman etisempää artikulaatiota (Sihvo 2007, 21).

Nasaalisesta äänestä puhutaan silloin kun kitapurjetta pidetään koko ajan alhaalla ja ilma pääsee virtaamaan nenän kautta (Laukkanen & Leino 1999, 126). Nasaalinen ääni kuulostaa honottavalta ja se tuottaa usein kuulijoissa negatiivisia mielikuvia puhujasta (vrt. Valo 1994 70–75). Jos kitapurjetta taas pidetään koko ajan ylhäällä eikä ilma virtaa lainkaan nenän kautta kuulostaa ääni tukkoiselta kuin nuhaisena. Suun riittävä aukaiseminen parantaa äänen kuuluvuutta, kun taas puhuminen huulet törröllä ja suu vain hiukan avoinna huonontaa sekä puheen selkeyttä että kuuluvuutta. Liioittelu suun aukaisemisessa ei kuitenkaan ole suotavaa. (Laukkanen & Leino 1999, 125.)

3.2.5 Resonanssi ja äänen voimistaminen

Jokaisella kappaleella on oma taajuutensa, jolla mahdollisimman pieni energiamäärä saa sen värähtelemään. Tätä kutsutaan kappaleen **ominaisvärähtelytaajuudeksi**. Kun värähtelevän kappaleen lähelle tuodaan toinen samalla taajuudella värähtelevä kappale, vahvistaa **resonanssi-ilmiö** värähte-

lyä. Näin käy myös äänen kanssa. Ääniväylän putkiston pituus vaikuttaa siihen, vahvistaako se matalampia vai korkeampia taajuuksia: pitkä putkisto vahvistaa matalammalla ominaisvärähtelytaajuudellaan matalia sävelkorkeuksia, lyhyt puolestaan korkeita. (Laukkanen & Leino 1999, 75.) Ääniväylässä olevat resonanssitaajuudet ja niiden vaikutuksesta vahvistuneet osasävelet tunnetaan **formantteina**. Ne merkitään niin, että matalin on ensimmäinen formantti F1, toiseksi matalin F2 ja niin edelleen. Puheen perustaajuudesta käytetään merkkiä F0. Formanttien avulla tunnistetaan esimerkiksi vokaalit. (Vrt. Laukkanen & Leino 1999, 76; Syrjä 2007, 70.)

Resonanssi-ilmiötä hyväksikäyttämällä on helppo vahvistaa ääntä rasittamatta äänihuulia. Kurkunpäättä nostamalla, kieltä eteenpäin viemällä ja huulia levittämällä, eli toisin sanoen ääniväylää lyhentämällä, ääni kuulostaa kirkkaammalta, päinvastaisilla toimilla ääni kuulostaa tummalta (Laukkanen & Leino 1999, 79). Myös ääniaaltojen eteneminen ilmatilassa vaikuttaa siihen, kuinka hyvin ääni kuuluu. Korkeat äänet, jotka kulkevat lyhyinä aaltoina, etenevät suoraan eteenpäin kun taas matalat äänet, eli pitkät aallot, leviävät joka puolelle. Näin ollen suun riittävä aukaiseminen ja kielen etinen asema lisäävät äänen kuuluvuutta. (Mts. 85.)

Kun puhutaan pitkään kovalla voimakkuudella, pitää myös taukojen olla pidempiä ja lauseiden lyhyempiä. Näin mahdollistetaan hyvä hengitysrytmi, jonka avulla on mahdollista tuottaa kovaa ääntä pienemmällä kurkunpään rasituksella. (Sihvo 2007, 80–81.) Äänen voimakkuuden lisääntyessä äänenkorkeus nousee aina automaattisesti jonkin verran. Ääntä ei saisi voimistaa lisäämällä pelkääntään äänen korkeutta tai toisaalta pakottamalla ääni pysymään matalana voimistuksen aikana. Äänenvoimistus tehdään elimistölle parhaimmalla tavalla silloin, kun äänihuulten alaista painetta suurennetaan ottamalla enemmän ilmaa, puhetta hidastetaan ja puhekokonaisuuksia lyhennetään. (Sala ym. 2003, 20.) Sisäänhengitys voimakkaassa äänentuotossa tulisi tapahtua nenän kautta, sillä tällöin yläselän lihakset aktivoituvat ja niska pitenee. Samalla myös leuka laskeutuu ja äänentuotto alkaa alhaalta lihasten avulla. (Mts. 31.)

3.2.6 Optimaalinen puhekorkeus

Optimaalisella puhekorkeudella tarkoitetaan ”sävelkorkeusvaihtelualuetta, jolla puheentuotto on vaivattominta ja jolla sekä voimakkuuden että sävelkorkeuden vaihtelu sujuu helposti” (Laukkanen & Leino 1999, 54). Optimaalisen puhekorkeuden käyttäminen rasittaa äänentuottoelimistöä vähiten, kun taas epäoptimaalinen puhekorkeus voi johtaa moniin ääniongelmiin. Optimaalinen puhekorkeus sijaitsee **modaalirekisterialueen** keskivaiheilla ja on hyvin riippuvainen siitä, mihin ääniluokkaan

(miehillä: basso, baritoni, tenori; naisilla: altto, mezzosopraano, sopraano) henkilö kuuluu (Laukkanen & Leino 1999, 54). Rekistereillä tarkoitetaan sarjaa perättäisiä sävelkorkeuksia, joiden äänenväri kuulostaa samalta ja jotka on luultavasti tuotettu samalla periaatteella. Modaalirekisteri on puolestaan se rekisteri, jossa tavallinen puhe tuotetaan. (Mts. 44.)

Epäoptimaalisen puhekorkeuden käyttämiseen voi tulla paineita ympäristöstä tai kulttuurista. Esimerkiksi murrosikäiset pojat voivat jatkaa puhumista korkeammalla äänellä, koska eivät vielä hyväksy uutta matalampaa ääntään. Myös naiset saattavat käyttää omaa optimaalista puhekorkeuttaan korkeampaa ääntä kuulostaakseen naisellisilta ja vastaavasti miehet pyrkivät matalaan ääneen kuulostaakseen miehekkäiltä. (Laukkanen & Leino 1999, 54–55.) Toisaalta taas suomalaisessa kulttuurissa on arvostettu matalaa puheääntä, koska se ilmentää meillä luotettavuutta ja pätevyyttä (esim. Valo 1994, 197).

3.3 Äänentuoton ongelmiin ja niiden ehkäisyyn liittyvät tekijät

Vaikka olen tässä työssä erotellut äänentuottoelimistöön liittyvät seikat omaksi luvukseen (ks. luku 3.2), voisivat ne yhtäläillä olla myös osa tätä lukua, sillä myös monet äänentuottoelimistössä tapahtuvat asiat voivat aiheuttaa ongelmia.

3.3.1 Ääniongelmat ja -häiriöt

Ääniongelmat ovat nykyään todella yleisiä, kun ääntä käytetään paljon sekä töissä että vapaa-ajalla ja yleensä vielä hankalissa olosuhteissa, kuten taustamelussa tai isoissa tiloissa (Laukkanen & Leino 1999, 16). Äänihäiriöstä voidaan puhua silloin, kun ääni ei kestä puhujan tarpeita tai kun kuulijoiden huomio kiinnittyy äänen laatuun puhuttavan asian sijasta. Ääni voi kuulostaa karhealta, matalalta, narisevalta tai käheältä, eikä sitä voi kunnolla voimistaa tai sen korkeutta muuttaa. Pitkään puhuminen on usein mahdotonta ja puhuja saattaa hengästyä tai uupua. Kurkku saattaa myös tulla kipeäksi. Kun äänihäiriö kestää kauan, alkaa puhuja jännittää puhetilanteita ja saattaa alkaa vältellä niitä. Äänihäiriön seurauksena puhuja voi joutua muuttamaan työ- ja elintapojaan huomattavasti, mikä ei aina ole niin helppoa. (Sala ym. 2003, 13.) Äänihäiriö syntyy kun äänielimistön kuorma kasvaa liikaa. Häiriön syntymiseen vaikuttavat monet syyt samanaikaisesti ja kun syitä saadaan vähennettyä, vähentyy myös kuorma, ja elimistö toipuu häiriöstä. (Mts. 18.)

Äänen väsyminen on yleinen ongelma, joka on usein seurausta liian pitkäkestoisesta tai liian ras-
kaasta äänenkäytöstä (Laukkanen & Leino 1999, 105). Väärät äänenkäyttötavat voivat johtua myös
henkisistä paineista. Puhuja saattaa esimerkiksi haluta kuulostaa pätevältä tai tiukalta ja samalla
unohtaa rennon äänenkäytön. (Valonen 2004, 72.) Väsymisen oireita ovat esimerkiksi epämiellyttä-
vät tuntemukset kurkun alueella, rykiminen ja äänen laadun heikkeneminen. Hengityslihasten vä-
syminen voi vaikeuttaa pidempien yhtenäisten puhekokonaisuuksien muodostamista. Ääni voi
myös sameutua, käheytyä tai kadota kokonaan kun äänihuulet kuivuvat liikkeen seurauksena tai
niihin kertyy kuona-aineita. (Laukkanen & Leino 1999, 105–106.) Se, missä vaiheessa ääni alkaa
väsyä tai kadota, on hyvin henkilökohtaista (vrt. esim. Sala ym. 2003, 18). Jos on pakko puhua sil-
loin kun ääni on huonossa kunnossa, ei pitäisi missään tapauksessa kuiskata, sillä siitä seuraa paljon
mekaanista rasitusta äänihuulille. Vähiten äänihuulia kuormittaa vuotoinen, hypofunktionaalinen
äänenlaatu, jossa äänihuulet värähtelevät, mutta eivät koske toisiinsa. (Laukkanen & Leino 1999,
111–112.)

Liian pitkään jatkuneen rasituksen seurauksena äänihuuliin voi tulla **äänihuulikyhmyjä**, jotka vai-
keuttavat äänihuulten liikkumista ja vaikuttavat myös äänenlaatuun (vrt. Sala ym. 2003, 15). Kur-
kun ikäviä tuntemuksia yritetään usein poistaa rykimällä, jolloin äänihuulet puristetaan yhteen ja
voimakas ilmavirta pakotetaan niiden läpi. Tämä on kurkulle kuitenkin paljon huonompi tapa kuin
pelkkä yskiminen. Paras ratkaisu on pieni ähkäisy ja nielaisu. (Sihvo 2007, 66–67.) Äänilepo olisi
suositeltavaa monissa ääniongelmassa, mutta monille sen toteuttaminen on vaikeaa (Sala ym. 2003,
42–43). Äänilevossa puhutaan vain välttämättömät asiat hentoisella ja hiljaisella äänellä, ei kuiten-
kaan kuiskaten (Sihvo 2007, 76). Pitkään jatkuneissa ääniongelmassa pitää aina ottaa yhteyttä am-
mattilaisiin ja ongelmien syy pitää selvittää (mts. 72).

Erilaisissa äänen kuormituskokeissa on huomattu muun muassa seuraavia muutoksia äänessä: ään-
nönkeston lyheneminen, ilmankulutuksen lisääntyminen, sävelkorkeuden ja voimakkuuden muu-
tokset, äänen hälypitoisuuden kasvaminen sekä matalimman ja korkeimman äänen vaikeampi tuot-
taminen (Laukkanen & Leino 1999, 182–184). Kaikki muutokset ovat tietenkin hyvin henkilökoh-
taisia, eikä keinotekoisissa tilanteissa voi koskaan saada täysin todenmukaista tietoa.

3.3.2 Elintavat ja persoonallisuus

Oikeanlaisilla **elintavoilla** voi parantaa oman äänensä kestävyyttä. Tupakka ärsyttää äänihuulten
limakalvoja ja kahvi kuivattaa niitä. Alkoholilla vaikuttaa vastaavasti ja heikentää sen lisäksi vielä

äänentuottoa hermostollisella tasolla. Myös jotkin lääkkeet voivat aiheuttaa äänihuulten kuivumista. Naisilla hormonaaliset tekijät voivat vaikuttaa ääneen. (Laukkanen & Leino 1999, 119.) Myös ikääntyminen huonontaa mahdollisuuksia hyvään puheviestintään, kun äänentuottoelimistö muuttuu ja kuulo heikkenee (Sala ym. 2003, 11). Koska äänentuotto on **lihastyötä**, auttaa hyvä yleiskunto parantamaan äänentuottoa. Hyväkuntoinen ihminen pitää automaattisesti huolta asennostaan aivan toisella tavalla kuin uupunut ja väsynyt ihminen. Samalla myös äänen toiminnalla on paremmat edellytykset. Kireät lihakset, jotka voivat olla seurausta esimerkiksi vääristä työasennoista tai pu-
rentaongelmista, voivat aiheuttaa kipua ja muita vaikeuksia ääntä tuottaessa. (Mts. 18–19.)

Monet **sairaudet** vaikuttavat myöskin ääneen. Esimerkiksi nuha, poskiontelotulehdus tai keuhko-
kuume lisäävät äänihäiriön riskiä, ja ne tulisikin hoitaa mahdollisimman nopeasti. Flunssaan usein liittyvän kurkunpääntulehduksen oireena ovat esimerkiksi käheys ja yskä. Riittävä äänilepo on paran-
tumiselle ehdottoman tärkeää. Yskiessä kurkunpään limakalvot joutuvat kovan rasituksen alaisiksi, jolloin tulehdus voi jatkua hyvinkin pitkään. Yskää kannattaisikin hillitä esimerkiksi yskänlääkkeil-
lä tai höyryhengityksellä. Myös astmaatikoilla ja allergikoilla voi olla ongelmia äänensä kanssa, sillä allergioihin liittyy nuhaa ja tukkoisuutta, ja astmaan puolestaan yskää ja käheytymistä. (Sala ym. 2003, 33–34.)

Myös **persoonallisuus** vaikuttaa siihen, kuinka paljon rasitamme äänentuottoelimistöämme. Monet ihmiset puhuvat mielellään paljon ja kovalla voimakkuudella, kun taas toiset ovat ujompia ja saatta-
vat puhua todella vähän. Paljon puhuvilla äänentuottoelimistön rasitus onkin paljon suurempaa kuin niillä, jotka puhuvat vain vähän. Toisaalta ujoilla ihmisillä voi olla erilaisia pelkotiloja (ks. luku 3.3.4), jotka aiheuttavat ylimääräistä jännitystä puheen aikana. Vähän puhuville ihmisille voi tulla myös yllättäen ongelmia, jos he joutuvatkin jostain syystä puhumaan paljon normaalia enemmän. (Sala ym. 2003, 19.) Myös vaikkapa remakka nauru, kuiskaaminen, voimakas yskiminen tai ähkäisy esimerkiksi jotain painavaa nostettaessa voivat usein toistuessaan rasittaa äänentuottoelimistöä huomattavasti (mts. 21). Monilla on myös erilaisia harrastuksia, joihin liittyy jollakin tavoin äänen-
käyttöä. Perinteisen laulamisen lisäksi ääntä käytetään paljon esimerkiksi kannustettaessa muita kilpailuissa tai peleissä (mp.).

3.3.3 Tila

Myös **tilalla**, jossa puhutaan, on suuri vaikutus äänenkäyttöön. Liian kaikuisassa ja suuressa tilassa tai kovassa taustamelussa puhujan pitää voimistaa ääntään tarpeettomasti. Liian kuiva huoneilma

kuivattaa äänihuulia ja pöly sekä muut epäpuhtaudet voivat ärsyttää äänihuulien limakalvoa. Kun limakalvo kuivuu, äänihuulten liikuttamiseen tarvitaan enemmän ilmanpainetta, mikä puolestaan lisää äänentuottoon liittyvää kudostasitusta. Mikrofonin ja riittävän nesteytyksen käyttö onkin ehdottoman tärkeää, kun halutaan parantaa äänen kestävyyttä. (Esim. Laukkanen & Leino 1999, 117–118; Sala ym. 2003, 23–24.) Äänentoistolaitteiden käyttöä tutkittaessa on huomattu, että kuulija kokee viestin paljon henkilökohtaisemmaksi, kun kuulee sen kunnolla ja normaalilla puhevoimakkuudella (Sihvo 2007, 59–60). Näin ollen mikrofonista voisi olla hyötyä jo pienemmässäkin tilassa. Pitää myös ottaa huomioon artikulaationopeuden sopivuus tilaan. Pienessä tilassa voi hyvin puhua hieman nopeammin, kun taas suuressa ja mahdollisesti kaikuisassa tilassa hitaampi artikulaatio on paikallaan (Laukkanen & Leino 1999, 220). Kaikuisassa tilassa ei voi myöskään vaihdella puheen tempoa äkillisesti sitä seuraavan jälkikaiun vuoksi (Ahonen-Mäkelä 1985, 46).

Myös huoneen lämpötilalla on merkitystä jaksamisen kannalta, sillä liian lämmin huoneilma väsyttää (Sihvo 2007, 58). Liian lämmin huoneilma myös korostaa ilman kuivuutta. Kylmyys ja vetoisuus puolestaan lisäävät lihasjännitystä ja vaikeuttavat rennon puheen tuottamista. (Sala ym. 2003, 24). Erilaiset laitteet ja ihmiset aiheuttavat aina taustamelua, jonka seurauksena puhuja automaattisesti puhuu kovempaa, jotta kuulisi oman äänensä. Pientenkin laitteiden sulkeminen puhetilanteen ajaksi voi helpottaa puhumista huomattavasti. Myös ikkunat kannattaa sulkea. (Mts. 25–26.)

Ulkona puhuttaessa ääneltä vaaditaan paljon. Ääntä heijastavien pintojen puuttuessa ääni vaimenee nopeasti, kun etäisyys kasvaa. Ulkona tämä tarkoittaa 6 dB:n vaimentumista etäisyyden kaksinkertaistuksessa. Myös luonnon äänistä, liikenteestä ja muista ihmisistä johtuva taustamelu vaikeuttaa puheolosuhteita. (Sala ym. 2003, 23–24).

Ajoneuvoissa puhuttaessa kannattaa pitää mielessä se, että niissä on yleensä kova taustamelu, kuiva ilma sekä erilaisia ilman epäpuhtauksia, kuten siitepölyä, pakokaasuja ja hiekkaa. Kova taustamelu pakottaa puhujan puhumaan entistä kovempaa, kuiva ilma kuivattaa äänihuulia ja epäpuhtaudet ärsyttävät niitä. Niinpä kannattaakin välttää puhumista ajoneuvoissa ja jättää tärkeät asiat vasta puheeseen paremmin sopiviin sisätiloihin. Myös autossa laulaminen rasittaa ääntä usein puhujan itse tätä huomaamatta. (Sala ym. 2003, 24).

3.3.4 Esiintymisjännitys

Laukkanen ja Leino (1999, 121) kuvailevat **esiintymisjännitystä** seuraavasti: ”Limaneritys hengitysteissä vähenee ja keuhkoputket laajenevat. Hengitys tihentyy. Pupillit laajenevat. Kaikki nämä muutokset pyrkivät valmistamaan elimistöä taisteluun tai pakoon.” Esiintymisjännitys on yleinen ongelma. Kahdeksan kymmenestä pelkää julkisia esiintymistilanteita, mutta vasta pelon myöntämällä pääsee lähemmäksi sen voittamista (Valonen 2004, 23–24). Esiintymisjännitys voi olla esiintyjälle positiivinen tai negatiivinen asia: parhaimmillaan se kannustaa entistä parempaan suoritukseen, pahimmillaan se aiheuttaa vakavia pelkotiloja (Laukkanen & Leino 1999, 120). Valosen (2004, 26) mukaan esiintymisjännitys on itse asiassa meihin sisään rakennettu ominaisuus, jonka seurauksena keskitymme toimintaamme paremmin.

Esiintymisjännityksellä on myös vaikutusta äänenkäyttöön. Limanerityksen vähentyessä suu saattaa äkillisesti kuivua ja tihentynyt hengitys voi sekoittaa puherytmin. Kurkunpään lihakset jännittyvät, puhekorkeus nousee ja äänen laatu muuttuu hyperfunktionaaliseksi. (Laukkanen & Leino 1999, 121–122.) Esiintymisjännitys pitäisi kuitenkin nähdä voimavarana, ei esteenä. Jännityksen aiheuttamiin oireisiin ei kannata kiinnittää liikaa huomiota, eivätkä ne todellisuudessa edes näy ulospäin niin paljon kuin meistä itsestämme tuntuu. Hyvinä neuvoina Laukkanen ja Leino (1999, 123) tarjoavat esimerkiksi veden juontia, rauhallista hengitystä ja ennen puhetilannetta tapahtuvaa pientä fyysistä suoritusta, joka käyttää kehon kohonnutta valmiustilaa siihen, mihin se on tarkoitettu.

3.3.5 Äänen lämmittely ja palautuminen

Ääntä kannattaa lämmitellä aina ennen vaativaa puhe-suoritusta. Äänentuottoon käytetään lihaksia ja samoin kuin ennen muitakin urheilusuorituksia, lihakset pitää lämmitellä maksimaalisen suoritusten mahdollistamiseksi. Äänen lämmittelyllä helpotetaan äänentuottoa, parannetaan äänenlaatua ja ehkäistään äänen väsymistä. Sopiva aika lämmittelylle on noin 10–30 minuuttia ja hyviä harjoituksia ovat esimerkiksi nasaalien muminointi ja nasaalivokaalisarjojen tuottaminen eri äänenvoimakkuuksilla. (Laukkanen & Leino 1999, 197.) Vaativan puhe-suorituksen jälkeen äänentuottoelimistöä pitäisi myös rentouttaa, samalla tavoin kuin muunkin vaativan urheilusuorituksen jälkeen. Näin voidaan ehkäistä rasitusoireita ja -muutoksia. (Sala ym. 2003, 45.)

3.3.6 Ryhti ja rentoutuminen

Oikeanlaisella ryhdillä voi helpottaa omaa puheentuottoaan huomattavasti. Kun seisoo tai istuu ryhdikkäästi, on hengittäminen helppoa ja äänentuottolihaksilla on tarpeeksi tilaa toimia. Tasapainoi-

nen asento vähentää äänen kuormittumista ja lisää sen kestävyyttä. (Laukkanen & Leino 1999, 191.) Ryhdikästä puhujaa pidetään myös tarmokkaana, luotettavana ja karismaattisena (Valonen 2004, 46).

Oikeanlaisessa asennossa päälaen takaosa suuntautuu suoraan ylös ja selkäranka on suorassa (Sihvo 2007, 23). Puhujan ei tarvitse kallistella, kääntyillä tai kurotella, vaan hän voi istua suorassa ja suunnata puheensa eteenpäin (Sala ym. 2003, 30). Istuessa kannattaa kiinnittää huomiota oikeanlaiseen tuoliin, joka mahdollistaa istumisen istuinkyhmyjen päällä (Sihvo 2007, 25–26). Myös rentous on erittäin oleellista äänentuoton kannalta. Keho rasittuu vähiten silloin kun tiettyä liikettä tehtäessä käytetään vain tiettyjä lihaksia. Sama periaate toimii myös äänentuotossa: ei kannata turhaan jännittää esimerkiksi olkapäitä, jos niitä ei äänen tuottamiseen tarvita. Pieni liikkuminen kesken pidemmän puherupeaman rentouttaa, poistaa lihasjännitystä ja auttaa säilyttämään vapautuneisuuden puheessa. (Mts. 28–29.) Kulaus vettä silloin tällöin auttaa kosteuttamaan äänihuulia ja samalla tapahtuva nielaisu rentouttaa kurkunpäättä (Sala ym. 2003, 30).

4. Tulkin puhetekniikka

”Terve ääni on elimistön hyvän toiminnan tulos.
Ihmisen mieli ja keho toimivat aina yhdessä.
Siksi tietäminen, osaaminen ja omaan ääneen luottaminen
rakentavat itsetuntoa, tuovat iloa
ja vapauttavat energiaa varsinaiseen työhön.”
(Sihvo 2007, 83.)

Tulkit käyttävät ääntään enemmän kuin ihmiset keskimääräisesti. Harva tulkki kuitenkaan on tietoinen siitä, mitä vääränlainen äänenkäyttö, stressi, harjoittelun puute tai huonot äänenkäyttöolosuhteet aiheuttavat äänelle. (Vegara Bacci Di Capaci 2003.) Kuten aikaisemmin esitellyistä tulkkausmenetelmien määritelmistä voi päätellä, on tulkkaus hyvin tarkkaa keskittymistä vaativaa työtä. Ei siis ole ihme, ettei tulkki välttämättä ehdi ajatella tulkatessaan esimerkiksi äänensä sävelkorkeutta tai oikeanlaista puheasentoa. Hyvä puhetekniikka pitäisikin olla tulkillä jo niin automaattista, ettei siihen tarvitsisi keskittyä tulkkauksen aikana. Sen vuoksi onkin hyvä harjoitella oikeanlaista äänenkäyttöä ja ottaa jo etukäteen selvää siitä, millaisiin puhe- ja äänenkäyttötilanteisiin saattaa joutua, ja millaisia ongelmia ja haasteita niissä voi ilmetä.

Jotta kommunikaatio toimisi mahdollisimman hyvin, tulkin pitäisi toisaalta tehdä puheesta omanlaisensa ja käyttää omia sanojaan, mutta pysyä uskollisena alkuperäiselle puheelle (Jones 1998, 41). Pelkkä kielellinen oikeaoppisuus ei myöskään aina riitä, vaan esimerkiksi painotuksilla ja intonaatiolla on suuri merkitys viestin välittämisen tai päinvastoin viestin pysähtymisen kannalta. Tulkki saattaa esimerkiksi tiedostamattaan käyttää oman äidinkieltensä intonaatiota tulkatessaan vieraaseen kieleen päin, mikä voi kuulijoista kuulostaa kovin oudolta.

Ongelmia voi syntyä myös silloin kun tulkki yrittää välittää liian tarkasti kaiken tiedon, eikä keskity isompiin kokonaisuuksiin. Alkuperäinen puhe on yleensä tarkoitettu kokonaisuudeksi ja jos joka lausetta käsitellään vain yhtenä irrallisena osana, voi puheen perimmäinen viesti jäädä välittymättä. (Gudgeon 2009.) Ratkaisuna edelliseen ongelmaan Gudgeon (2009) ehdottaa, että tulkki harjoittelisi ”owning the speech”, eli vapaasti suomennettuna puheen omaksumista. Tällä tarkoitetaan sitä, että tulkki asettaa itsensä puhujan rooliin ja yrittää välittää puheen asenteen, tarkoituksen ja tyylin mahdollisimman hyvin. Vaikka tulkin ei ole tarkoitus muuttua näyttelijäksi tai matkia puhujaa, tarvitaan onnistuneeseen tulkkaukseen myös jonkin verran tietoa puhujan persoonallisuudesta ja tarkoituseristä. Aina tulkki ei myöskään ole samaa mieltä puhujan kanssa, mutta tämä ei saisi heijas-

tua tulkin äänenkäyttöön (esim. Saresvuo & Ojanen 1988, 88). Tulkin rooli puhujana ei siis ole aivan perinteinen, sillä hän ilmaisee puhellaan sitä, mitä joku toinen on sanonut, eikä sitä, mitä hän itse sanoo (mts. 97). Tulkin pitää siis olla myös erinomainen kuuntelija ja viestin tulkitsija.

Aiheen tieteellinen tutkimus on kuitenkin vasta lähtökuopissaan. Muun muassa Iglesias Fernández (2011, 57–60) nostaa esille monia ongelmia, joita tulkin ääntä tarkastelevista tutkimusta löytyy. Metodit ovat hyvin erilaisia, eikä yhtenäistä terminologiaa ole syntynyt. Toisissa tutkimuksissa tarkastellaan ääntä hyvinkin yleisellä tasolla (esimerkiksi käsitteen *pleasant voice* kautta), kun taas toisissa tarkastellaan vain yhtä tiettyä osa-aluetta (esimerkiksi intonaatiota tai taukoja). Kattava kokonaiskuva ja yhtenäinen käsitteistö puuttuvat. Myöskään arvioijina käytetyt kuulijat tai arvioidut näytteet eivät ole olleet aina tarkoituksenmukaisia. (Mp.)

Olenkin tässä luvussa pyrkinyt kokoamaan yhteen tietoa tulkin puhetekniikasta. Osittain olen löytänyt täysin aihetta vastaavaa tutkimustietoa (esim. Kurz 2002; Gudgeon 2009; Iglesias Fernández 2011), mutta osittain olen joutunut turvautumaan esimerkiksi radiopuheen (Valo 1994) tai näyttelijäpuheen (Syrjä 2007) tutkimukseen. Aloitan käsittelemällä kuulijoiden odotuksia sekä tulkille sopivaa ääntä. Tämän jälkeen tarkastelen vieraan kielen vaikutusta, tulkkien ääniongelmia sekä paralingvistiikkaa. Lopuksi teen vielä katsauksen konsekutiivi- ja simultaanitulkkaukseen liittyviin puheteknisiin haasteisiin.

4.1 Kuulijoiden odotukset

Tulkin äänellä ei näyttäisi olevan niin suuri merkitys kuulijoille kuin monella muulla piirtellä. Kurz (2002, 314–316) viittaa aikaisempiin Kurzin (1989³) ja Gilen (1990⁴) tutkimuksiin, joissa huomattiin, että miellyttävä äänenlaatu oli tulkeille tärkeämpää kuin kuulijoille. Kurz (2002, 316–322) vertasi vuodelta 1993 peräisin olevassa omassa tutkimuksessaan tulkkien ja kuulijoiden näkemyksiä siitä, mikä on tärkeää tulkkauksessa. Hän päätyi äänen osalta samaan tulokseen kuin aiemmat tutkimukset: kahdeksasta tutkitusta piirteestä miellyttävä ääni jäi toiseksi viimeiselle sijalle. Ainoastaan natiivi ääntämys jäi sen jälkeen. Huolimatta tästä tulkit antoivat miellyttävälle äänelle kuitenkin suhteellisen korkeat tärkeysasteet (3,085/4), mikä kertoo siitä, että tulkit itse pitivät miellyttä-

³ Kurz, Ingrid 1989. Conference Interpreting: User Expectations. Hammond, D.L. (toim.), *Coming of Age. Proceedings of the 30th Annual Conference of the American Translators Association*. NJ: Learned Information Inc., Medford. 143–148 (Kurz 2002, 324).

⁴ Gile, Daniel 1990. L'évaluation de la qualité de l'interprétation par les délégués: une étude de cas. *The Interpreters' Newsletter*. No 3. 66–71 (Kurz 2002, 324).

vää ääntä tärkeänä. (Kurz 2002, 322–323.) Kurz (mts. 322) viittaa myös Gilen (1990) tutkimukseen, jossa todettiin, ettei tulkin äänellä ole suurta vaikutusta siihen, kuinka koko tulkin esiintyminen arvioidaan.

Toisaalta Moserin (1995, 22) tutkimuksessa 80 prosenttia vastaajista listasi eloisan äänen joko tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi kriteeriksi, mikä taas kertoo siitä, että äänelläkin on merkitystä. Esimerkiksi simultaanitulkkauksen samanaikaisuus alkuperäisen puheen kanssa on kuulijoille tärkeää. Kuulijoista suuri osa koki tulkin hitauden puhujaan nähden tai pitkät tauot, joiden aikana puhuja puhuu, ärsyttäväksi. (Mts. 19.) Myös ”huono mikrofonikäyttäytyminen” kuten paperien rapistelu, kynän napsuttelu, kuiskaaminen, nauraminen tai yskiminen mikrofonin ollessa päällä koettiin ärsyttäväksi (mts. 10). Iglesias Fernández (2011, 53) viittaa puolestaan Pérez-Luzardo Díazin ym. (2005)⁵ tutkimukseen, jossa kävi ilmi, että kuulijat eivät osanneet arvioida äänestä kaikkia sen piirteitä. Miellyttävä ääni yhdistettiin sujuvuuteen, intonaatioon ja ääntämykseen, mutta esimerkiksi prosodiaa, äänenlaatua tai äänen voimakkuutta ei mainittu tässä yhteydessä (mp.). Tämä vaikeuttaa tietenkin sekä aiheen tutkimista, että johtopäätösten tekemistä.

Siitä huolimatta, ettei tulkin ääni olisi kuulijoille niin tärkeä seikka, on ääni tärkeä tulkkien mielestä. Tämän puolesta puhuvat myös edellä mainitut tutkimukset, joissa tulkit arvioivat miellyttävän äänen tärkeäksi. Tällä voi olla jotain yhteyttä siihen, että tulkeille ääni on työkalu, jonka pitää toimia. Jos ääni ei kuulosta miellyttävältä, siinä voi olla jotain vikaa, joka aiheuttaa nämä ongelmat. Tämä vaikuttaa suoraan tulkin työhön, sillä äänen tai kuulon menettämisestä seuraa tulkille aina invalideetti ja ammatinvaihto (esim. Vanbreda Insurance Policy 2005).

4.2 Tulkin ääni

Tulkin äänen pitäisi olla miellyttävä ja mielenkiintoinen kuunnella ja sen avulla pitäisi olla mahdollisuus käsitellä sekä yleisöä että tulkattavaa materiaalia luotettavasti. Äänensävyyn pitää olla lämmin ja miellyttävä, eikä puheessa saa kuulua häiritseviä äänenlaadun ongelmia kuten kurkkuääniä tai tärinää. Myös äänenvoimakkuuden, puhenopeuden, intonaation, painotusten ja artikulaation tulee olla kohdallaan. (Gudgeon 2009.) Jos jollakin näistä osa-alueista ilmenee ongelmia, se voi vaikeut-

⁵ Pérez-Luzardo Díaz J. ym. 2005. Presentación y discusión de algunos parámetros de investigación en la evaluación de la calidad en interpretación simultánea. *Actas del II Congreso Internacional de la Asociación Ibérica de Estudios de Traducción e Interpretación*. [Universidad Pontificia de Comillas, Madrid, 9.–11.2.2005], 1133–1154 (Collados Aís ym. 2011, 336).

taa viestin välittämistä ja hankaloittaa kuulijan asemaa. On vaikeaa keskittyä itse asiaan, jos tulkki puhuu esimerkiksi niin kovaa, että korviin sattuu, tai niin epäselvästi, ettei siitä saa selvää. (Esim. Valonen 2004, 91.)

Kaikelle äänenkäytölle tärkeä hengitys on erityisen merkittävässä asemassa silloin, kun kyseessä on ammattipuhuja, kuten tulkki. Pelkkä solisluuhengitys ei riitä, kun pitää pystyä puhumaan pitkään ja tasaisesti. Tulkin pitääkin hallita hyvin syvähengitystekniikka, joka takaa parhaat mahdolliset edellytykset puheentuotolle. (Gudgeon 2009.) Tulkkien kannattaa myös kiinnittää huomiota siihen, että he eivät pidätä hengitystään. Haastavissa tilanteissa, esimerkiksi vaikeata kohtaa tulkatessa, ihmiset keskittyvät niin paljon, että he poistavat kaikki häiriötekijät, jopa hengityksen (esim. Sihvo 2007, 35). Vapaa ja tasainen hengitys on kuitenkin erittäin tärkeää rauhallisen puheen ja ajatustenkulun kannalta.

Iglesias Fernándezin (2011, 45) mukaan tulkille sopivimman äänen tulisi olla matalahko, tempoltaan rauhallinen, intonaatioltaan vaihteleva, voimakkuudeltaan keskitasoinen ja artikulaatioltaan selkeä. Koska tulkille sopivaa ääntä ei ole suomalaisessa kontekstissa tutkittu, käytän tässä yhteydessä hyväkseni Valon (1994) väitöskirjan tuloksia radiopuhujan ääneen liittyvistä vaikutelmista. Valon (1994) väitöskirja on ensimmäinen tutkimus, jossa käsitellään suomalaisen puhekulttuurin äänikäsitteitä ja äänenarviointia. Radiopuheella ja tulkkauksella on monia yhtymäkohtia. Radiopuheen ja simultaanitulkkauksen konteksti on samanlainen, eli kuulija ei näe puhujaa. Myöskään konsekutiivitulkkauksessa tulkki ei ole pääosassa, vaikka onkin fyysisesti nähtävillä. Radioviestintä on myös yksisuuntaista viestintää, jossa reaaliaikainen interaktio ei ole mahdollista (Valo 1994, 78). Tämä yksisuuntaisuus pätee myös moniin tulkkaustilanteisiin (vrt. Iglesias Fernández 2011, 42). Eroja näiden viestintämuotojen välillä on tietenkin todella paljon (kielivaihtelu, aikapaine, oma puhe/toisen puhe, kuuntelemisen taustalla olevat syyt ja tavoitteet) ja Valon (1994) väitöskirjan äänimateriaali on luentaa vapaan puheen sijasta, mutta aiheeseen sopivamman tutkimusmateriaalin puutteen vuoksi turvaudun kyseiseen tutkimukseen.

Valo (1994) sai tutkimuksessaan selville, että hyvältä ääneltä odotetaan seuraavanlaisia asioita: sen pitää olla hyvälaatuista (esim. selkeää), vaihtelevaa (esim. eloisaa tai vivahteikasta), rauhallista, kohtalaisen matalaa, sujuvaa, virheetöntä ja huolellisesti äännettyä. Lisäksi sen pitää sopia puhetilanteeseen ja asiaan, persoonallisuuden tulee olla sopiva ja äänen pitää olla voimakas ja luonteva. (Mts. 191.) Vastaavasti taas huonon äänen prototyyppi on kimakka, monotoninen, epäselvä ja häntäinen tai puhujalla on puhevika (mp.). Kaikki piirteet eivät kuitenkaan aina ole suoranaisesti posi-

tiivisia tai negatiivisia, vaan niistä seuranneet mielikuvat saattoivat muuttua, kun ne yhdistettiin johonkin toiseen piirteeseen. Todellisuudessa myös kommunikaatiotilanne ja muut äänen ulkopuoliset seikat vaikuttavat arviointeihin. (Valo 1994, 193.)

Sopiva painotus ja tempo nousivat myös tärkeään osaan tutkimuksissa (esim. Valo 1994, 198). Pelkän voiman lisäämisen sijasta tärkeän asian esille tuomiseen voi käyttää myös seuraavia keinoja: äänen voiman vähentäminen, tauon käyttö ennen tai jälkeen tai molemmin puolin asiaa, tempon kiihdyttäminen tai hidastaminen, säveltason mataloittaminen tai korottaminen (Ahonen-Mäkelä 1985, 43). Huonossa puheessa painotus on iskevää ja tätä kautta siihen tulee neuvova ja turruttava sävy. Vähemmän tärkeiden asioiden pitäisikin osata antaa liukua ohi ja keskittyä siihen, mikä on todellisuudessa tärkeää. (Mts. 43–45.) Tempo liittyykin olennaisesti painotuksiin. Karkeasti sanottuna hidastamme vaikeissa tai tärkeissä kohdissa ja nopeutamme taas helpoissa kohdissa. Vaihtelemalla tempoa luonnollisesti puhe jaksottuu hyvin ja sitä on helppo seurata. (Mts. 45–46.)

Negatiivisia vaikutelmia herättivät ulkokohtainen, tekstin sisältöä painottamaton lukutapa, liian vahvat painotukset, korkeahko säveltaso, vähäinen säveltason vaihtelu, syntaktisia kokonaisuuksia ja suurempia tekstikokonaisuuksia myötäilemätön tauotus, suhteellisen hidas tempo, korosteiselta kuulostava hitaus, hiljainen voimakkuus, lievätkin puutteet äänentuotossa ja laadussa (kuten kuuluvat sisäänhengitykset, hengästyneisyys, kuiskaavuus, voimattomuus, kireys, narina) sekä normista poikkeava äänne /s/ (Valo 1994, 201). Jos jokin tietty äänipiirre nousee esille, se kiinnittää myös kuulijan huomion ja vaikuttaa kokonaisarvioon. Jos taas erityisiä piirteitä ei ole huomattavissa, niin puhe arvioidaan enemmänkin kokonaisuutena. (Mts. 206.)

Äänenarviointi on aina riippuvainen puhekulttuurista. Tiettyyn kulttuuriin kuuluvat ihmiset arvioivat ääntä usein samanlaisilla perusteilla ja päätyvät yksimielisiin tuloksiin. (Valo 1994, 69.) Tulkin kannattaa pitää tämä seikka mielessään erityisesti silloin kun hän tulkkaa B-työkieleensä päin. Vaikka tietynlaiset äänelliset piirteet olisivat tulkin A-työkielen kulttuurissa hyväksytyjä, voi olla, että niiden käyttäminen B-työkielen kulttuurissa ei enää toimikaan kulttuurierojen vuoksi. Esimerkkinä Valo (1994, 194) mainitsee erot meksikolaisten ja yhdysvaltalaisen kuulijoiden odotuksista radiojuontajien puheelle verrattuna suomalaisiin kuulijoihin. Meksikolaiset ja yhdysvaltalaiset odottivat juontajalta hyväntuulisuuutta ja yleiskielen mukaista ääntämistä, joita suomalaiset puolestaan eivät odottaneet. Muutoin toiveet olivat samantyyppisiä. Eroja on myös eri kulttuurien nais- ja miesäänelle asetetuissa odotuksissa (mts. 196–197). Tällaisia mahdollisia eroja käsiteltiin osittain myös taulukossa 1 (ks. luku 3.1.2). Valo (1994) mainitsee väitöskirjassaan myös sen, että nuorem-

mat äänet arvioitiin hänen tutkimuksessaan epävarmemmiksi, epäpätevämmiksi ja epäluotettavammiksi kuin vanhemmat äänet. Myös miesäänet arvioitiin rinnastuvissa ääninäytepareissa aina paremmiksi kuin naisäänet. (Valo 1994, 199.)

Radiojuontajille annetaan käytännön oppaissa neljään ryhmään jakautuvia ohjeita. Ensiksikin juontajan tulisi puhua niin kuin katsekontakti olisi olemassa, vaikka näköyhteyttä ei olekaan. Toiseksi tulisi puhua niin kuin kuuntelijana olisi vain yksi ihminen. Kolmanneksi juontajan tulisi puhua niin kuin pitäisi puhuttavaa asiaa tärkeänä ja seisoi sen takana, vaikka puhuisikin jonkun muun puolesta. Neljänneksi puheen tulisi olla kielen- ja äänenkäytön sekä ääntämisen normien mukaista. (Valo 1994, 83.) Vaikka nämä ohjeet onkin suunnattu radiojuontajille, toimivat ne varmasti myös yhtä hyvin tulkeilla. Esimeriksi Gudgeon (2009) painottaa myös yleisön merkitystä tulkeille. Hän on huomannut puhekoulutuksessaan, että tulkkiopiskelijat puhuvat paljon paremmin silloin kun he ajattelevat puhuvansa nimenomaan suoraan yleisölle eivätkä ajattele tulkkaavansa jonkun muun puhetta.

4.3 Vieraan kielen vaikutus ääneen

Yksi merkittävä seikka, joka pitää ottaa huomioon, kun tarkastellaan nimenomaan tulkin äänenkäyttöä, on se, että tulkki voi joutua käyttämään tulkatessa sekä omaa äidinkieleltään että vierasta kieleltä. Tukeudun tässä luvussa suurimmaksi osaksi Syrjän (2007) näyttelijäntyön väitöskirjaan ja Järvisen (2004) puhetekniikan ja vokologian pro gradu -tutkielmaan, koska kyseistä aihetta ei ole suomalaisten puhujien osalta juurikaan tutkittu. Ulkomaista tutkimusta edustaa esimerkiksi Daró (1990), jonka tutkimuksessa simultaanitulkki luki viidellä osaamallaan kielellä tekstiotteen. Tutkimuksessa selvisi, että puhujan perustaajuus (F0) oli matalin, kun hän luki tekstiä omalla äidinkielellään italialla (mts. 89). Darón (1990, 89) mukaan tämä johtuu siitä, että puhuja saavutti rennoimman olotilan lukiessaan tällä kielellä, ja että tulkkaustilanteessa myös kuulijat olisivat rentoutuneempia, kun he kuuntelisivat kyseisen tulkin tulkkausta italiaan päin verrattuna muihin kieliin päin. Tutkimuksen tuloksesta ei kuitenkaan voi mielestäni vetää näin suoria johtopäätöksiä kuulijoiden tuntemuksiin, sillä tekstit ensinnäkin luettiin eikä tulkattu, eikä tutkimuksessa esitetä perusteita sille, miksi kuulijat olisivat rentoutuneempia, kun puhuja käyttää matalampaa perustaajuutta. Tässä yhteydessä tulosten vertaaminen äidinkielenään muita kieliä puhuvien perustaajuuksiin ja tällaisia puhujia kuuntelevien tuntemuksiin saattaisi olla avuksi.

Puheen perustajuuden nousu näyttäisi kuitenkin olevan yhteinen tekijä vieraalla kielellä puhuttaessa. Syrjä (2007) tutkii väitöskirjassaan vieraalla kielellä näyttelemisen vaikutuksia näyttelijäopiskelijoiden ääneen, puheeseen ja kehoon. Koska näyttelijöiden ja tulkkien työssä on myös monia yhtäläisyyksiä, on tämä tutkimus mielestäni relevantti myös tulkkauksen ja vieraan kielen käytön kannalta. Tampereen yliopiston näyttelijäntutkimuksen laitoksessa toteutettiin vuosina 1995–2006 projekti, jossa opiskelijat esiintyivät espanjaksi ja italiaksi. Tämän projektin tarkoituksena oli antaa opiskelijoille mahdollisuus ilmaista itseään uusilla tavoilla, kun oman kielen jo vakiintunut puhetapa ei vaikuttaisi heidän suoritukseensa. (Mts. 59–60.) Opiskelijat eivät tosin osanneet espanjaa tai italiaa ennen harjoitusten alkua, mikä on tietenkin suuri ongelma tulosten käytettävyydessä tämän työn kannalta.

Syrjän (2007, 122) tutkimuksessa kävi ilmi, että naisopiskelijat lukivat espanjankieliset repliikkinsä kovempaa ja korkeammalta kuin suomenkieliset repliikkinsä. Miehillä tällaista eroa ei ollut huomattavissa. Kuuntelukokeessa espanjalaisittain äännettyt vokaalit arvioitiin etisemmiksi kuin suomalaisittain äännettyt (mts. 127). Espanjalaisittain äännettyjen vokaalien aikana puhujien keskiäänitaso oli voimakkaampi ja perustajuus (F0) korkeampi (mts. 129). Kun katselijat arvioivat näyttelijäopiskelijoiden elehdintää suomenkielisessä ja espanjankielisessä näytelmässä, kokivat he, että näyttelijät elehtivät merkitsevästi enemmän kuin suomenkielisessä näytelmässä (mts. 123). Koska tutkimuksen puhujat eivät osanneet kyseisiä vieraita kieliä jo entuudestaan, ei ole varmaa, tapahtuisiko tällaisia muutoksia myös jo pidempään vierasta kieltä opiskelleiden joukossa. Järvinen (2004) tutkimuksen tulokset ovat kuitenkin osittain samansuuntaisia, mikä viittaisi siihen, ettei opintojen pituudella välttämättä ole niin suurta merkitystä kaikkiin äänenkäytön piirteisiin vierasta kieltä puhuttaessa.

Järvinen (2004) tutkii suomalaisten naisten ääntä eri kielisten tekstien luennassa ja toteaa, että vieras kieli vaikuttaa puhekorkeuteen (mts. 76). Puheen perustajuus (F0) nousi tilastollisesti merkittävästi kaikissa tutkimuksessa käsitellyissä kielissä (englanti, ruotsi, saksa, ranska ja venäjä) suomen kieleen verrattuna (mts. 57). Mahdolliseksi syyksi puhekorkeuden nousuun Järvinen ehdottaa koehenkilöiden halun mukauttaa oma puhekorkeutensa sille korkeudelle, jota he kuvittelevat kieltä äidinkielenään puhuvien käyttävän. Myös vieraan kielen intonaation tavoitteleminen voi vaikuttaa puhekorkeuden nostamiseen. (Mts. 76).

Ei ole ihme, että muutoksia löytyy juurikin puhekorkeuden osalta, sillä onhan se erittäin tärkeä äänen osa-alue, jolla on myös merkitystä viestin välittymisen kannalta. Eri kulttuureissa puhekorkeuksilla on erilaisia merkityksiä. Esimerkiksi Suomessa matala puhekorkeus kertoo luotettavuudesta ja

pätevyydestä ja Britanniassa taas korkea puhekorkeus yhdistetään puhujan korkeaan sosiaaliseen asemaan (Scherer & Giles 1979⁶ teoksessa Laukkanen & Leino 1999, 101–102; Valo 1994, 197). Niinpä onkin hyvin luonnollista, että vieraan kielen opiskelijat jossain määrin matkivat äidinkieleenään puhuvia ja sopeuttavat omaa äänenkorkeuttaan muihin sopivaksi.

Äänen voimakkuudessa ja laadussa ei sen sijaan ollut huomattavia eroja suomen ja vieraan kielen lausuntaa tutkittaessa. Kuormitusindeksissä tilastollisesti merkittävä ero oli ainoastaan englannin kielessä, jossa pieni soinnillisen äänen osuus laskee kuormitusindeksiä. (Järvinen 2004, 81–82). Kuormitusindeksi lasketaan kertomalla äänihuulten värähtelynopeus äänihuulivärähtelyajalla ja jakamalla se tuhannella. Korkeampi kuormitusindeksi kertoo suuremmista ääniongelmista (Rantala & Vilkman 1999, 487). Tästä voi päätellä, että vieraan kielen puhuminen ei rasita äidinkielen puhumista enempää, mikäli eroa soinnissa on riittävästi. (Järvinen 2004, 81–82). Vieraalla kielellä puhuminen voi kuitenkin tuntua puhujasta vaikeammalta verrattuna omaan äidinkieleen (mts. 79). Tämä voi aiheuttaa lisää jännitystä ja stressiä, jotka vaikuttavat myös ääneen (ks. luku 3.3.4).

Eri kieliä myös artikuloidaan eri tavoin. Suomen kielessä yleistä on takainen artikulaatio, kun taas esimerkiksi englantia artikuloidaan edempänä (Sihvo 2007, 21). Syrjä (2007, 25) valitsi muun muassa etisemmän artikulaation vuoksi juuri espanjan kielen tutkimuskohteekseen. Tulkin pitääkin huomata kieltä vaihtaessaan myös vaihtaa artikulointinsa. Tässäkään kohtaa ei silti saisi liioitella. (Saresvuo & Ojanen 1988, 99.)

Tällaisten muutosten seurauksena vieraalla kielellä puhuminen voi siis rasittaa ääntä enemmän kuin äidinkielellä puhuminen (Järvinen 2004, 76). Mikäli käytössä on jatkuvasti esimerkiksi optimaalista korkeampi puhekorkeus, rajoittaa se muiden äänellisten piirteiden kuten sävelkorkeuden ja voimakkuuden vaihtelua ja nopeuttaa ääniongelmien syntymistä (Laukkanen & Leino 1999, 108).

4.4 Tulkkien ääniongelmät

Koska tulkkauksen on vaativaa sekä henkisesti että fyysisesti, vaikuttaa se myös koko kehon toimintaan. Toimiessaan tulkkien puhevalmentajana on Gudgeon (2009) huomannut tulkeilla jännitystä erityisesti leuoissa, kielessä, niskassa, polvissa, vatsassa sekä olkapäissä. Koska kaikenlainen jänni-

⁶ Scherer, Klaus & Giles, Howard (toim.) 1979. *Social markers in speech*. Cambridge University Press, Cambridge (Laukkanen & Leino 1999, 234).

tys vaikeuttaa vapaata äänentuottoa, voidaan yksinkertaisilla jännitystä poistavilla rentoutusharjoituksilla parantaa tulkin äänenkäyttömahdollisuuksia jo huomattavasti. Tällaiset jännitystilat voivat olla myös seurausta esiintymisjännityksestä, joka tulkkien hyvinkin esiintyvää ammattia ajatellen on varmasti hyvin yleistä. (Gudgeon 2009.)

Esiintymisjännitys voi aiheuttaa tulkille suuria ongelmia äänen kanssa. Kiristyneet lihakset ja ahdistunut olo tekevät vapaan äänentuoton vaikeaksi ja jos tämä toistuu joka kerta kun tulkki tekee työtänsä, voi äänen rasiustila vain pahentua. Näin tulkki joutuu jatkuvaan kierteeseen, kun töissä pitäisi pystyä puhumaan kunnolla, mutta työt itse asiassa vaikeuttavat puhumista ja rasittavat äänentuottoelimistöä entisestään. Huonon puhetekniikan seurauksena tulkille voi kehittyä esimerkiksi äänihuulikyhmyjä, jotka vaativat usein sairauslomaa ja suuria muutoksia äänentuotossa parantuakseen. (Gudgeon 2009.) Syrjä (2007, 133) toteaa Orlikoffiin ja Bakeniin (1988; 1989⁷) viitaten, että puhujan perustaajuus nousee jännittämisen ja stressitason nousun seurauksena. Niinpä jännittäminen ja stressi nostavat luultavasti myös tulkkien äänen perustaajuutta, mikä taas rasittaa äänentuottoelimistöä entisestään.

Jatkuva liian hiljainen puhuminen esimerkiksi mikrofoniin tai puhelimeen voi myös aiheuttaa äänihäiriön. Kun oikea kontakti kuulijaan puuttuu, muodostuu puhujan ja laitteen välille intiimi puhetilanne, ja ääni muuttuu helposti vaimeammaksi. Tämä rasittaa kuitenkin äänihuulia paljon ja voi pitkällä aikavälillä johtaa äänihäiriöön. (Aalto & Parviainen 1974, 14.) Samanlaiseen tilanteeseen voi joutua, jos joutuu puhumaan paljon melussa, suurissa tiloissa tai ulkoilmassa (mp.).

Informaation käsittely, sen uudelleen muotoileminen toiselle kielelle ja virheiden pelko aiheuttaa myös aivan omanlaista rasiustaa äänentuotolle. Tulkin tekemät pienet virheet eivät yleensä juurikaan häiritse kuulijaa, toisin kuin esimerkiksi tekstin painovirheet. Kuulijat nimittäin korjaavat puhujan pienet virheet lähes automaattisesti samoin kuin tavallisessakin puheessa. (Esim. Saresvuo & Ojanen 1988, 101.) Pieniin virheisiin ei siis kannata takertua, koska silloin voi menettää jo seuraavaksi tulevaa tärkeää informaatiota. Vaikka virheiden käsittelyssä onkin kyseessä enemmän henkisestä rasiuksesta, voi se vaikuttaa puheeseen. Tulkki saattaa esimerkiksi puhua vähän hiljempaa, jos ei

⁷ Orlikoff, R.B. & Baken, R.J. 1988. Fundamental frequency modulation of the human voice by the heartbeat: Preliminary results and possible mechanism. *Journal of Acoustical Society of America* 85, 888–893 (Syrjä 2007, 334).
Orlikoff, R.B. & Baken, R.J. 1989. The Effect of the Heartbeat on Vocal Fundamental Frequency Perturbation. *Journal of Speech and Hearing Research* 32, 576–582 (Syrjä 2007, 334).

ole aivan varma siitä, mitä on sanomassa tai nopeuttaa puhettaan, kun mieleen palautuu vielä jokin asia, jonka puhuja sanoi.

Tulkkien pitää kyetä puhumaan myös varsinaisten tulkkaustilanteiden ulkopuolella. Jos asiakkaan kanssa on sovittu, voi tulkin työhön kuulua myös esimerkiksi osallistuminen aterialle tai epäviralliseen seurusteluun. Tulkin tuntemus eri maiden kulttuureista ja sopivista keskustelunaiheista on tässäkin kohtaa tärkeää. (Saresvuo & Ojanen 1988, 99.) Kunnollinen puhetekniikka antaakin tulkille varmuutta siitä, että ääni kestää vielä tulkkauksen jälkeen asiakkaan tarjoamalla päivällisellä tai kotona perheen kanssa.

Kukaan tulkki ei tietenkään toivo itselleen äänihäiriötä, joka pahimmassa tapauksessa voi estää työnteon pitkäksi aikaa. Äänihäiriö voi kuitenkin syntyä äkkiä, jos äänenkäytön ongelmia ja oman äänen vaatimuksia ei tiedosteta. Kun äänentuotto alkaa olla vaikeaa tai ääni alkaa väsyä, pitäisi sen käyttöä vähentää. Liika pinnisteleminen saa aikaan sen, että puhe tulee liian nopeasti, kovaa ja korkealta ja rasittaa näin jo valmiiksi väsynyttä äänentuottoelimistöä (Sihvo 2007, 51). Tulkin pitää myös tunnistaa omat rajansa ja kieltäytyä työstä, silloin kun ääni ei ole toimintakunnossa. Tämä voi osoittautua välillä todella hankalaksi, mutta pitkällä tähtäimellä on parempi, että ääni saa toipua rauhassa.

4.5 Paralingvistiikka tulkkauksessa

Tässä luvussa käsitellään lyhyesti sekä konsekutiivi- että simultaanitulkkaukselle yhteisiä paralingvistiikkaan liittyviä asioita. Osa tulkin äänenkäyttöä tarkastelleista tutkijoista sijoittaa tutkimuksensa ensisijaisesti yläkäsitteen ”nonverbaalinen viestintä” alle (esim. Ahrens 2004). Tämä on mielestäni kuitenkin hieman liian kaukaa haettu käsite, sillä ovathan esimerkiksi intonaatio tai puheen tauotus selvästi molemmat ensisijaisesti paralingvistiikkaan kuuluvia asioita. Niinpä olenkin valinnut oman tarkasteluni yläkäsitteeksi paralingvistiikan, joka on mielestäni paljon selkeämpi ja kuvaavampi käsite äänenkäyttöön suoraan liittyville seikoille. Suurin osa paralingvistiikan tutkimuksesta tulkkauksen alalla liittyy simultaanitulkkaukseen, minkä vuoksi ainoastaan simultaanitulkkaukseen liittyviä paralingvistiikan erikoispiirteitä käsitellään laajemmin vielä luvussa 4.7.4. Tutkimustiedon puutteen vuoksi paralingvistiikan tarkastelu konsekutiivitulkkauksen osalta rajoittuu tässä luvussa esiteltyyn aiheesta yleisesti käsittelevään tietoon.

Paralingvistiikka on yksi osa nonverbaalista viestintää, ja sillä tarkoitetaan puhutun kielen ohessa esiintyviä seikkoja, kuten äänenväri, puhenopeus, artikulaation selvyys ja tauotukset. Paralingvistii-
kan tärkeimpänä tehtävänä on välittää tunnetiloja. (Laukkanen & Leino 1999, 92.) Tunnetilaan ja sen ilmaisemiseen liittyy psykofyysinen aktiviteettitila, jonka voimakkuus vaihtelee tunteesta riip-
puen. Esimerkiksi vihalla tai ilolla on suurempi aktiviteettitila kuin surulla tai hellyydellä. Voimak-
kaan psykofyysisen aktiviteettitilan seurauksena puheen sävelkorkeus, voimakkuus ja tempo kasva-
vat ja äänenlaatu muuttuu hyperfunktionaaliseen suuntaan. Myös artikulaatio selventyy. Pienemmän
aktiviteettitilan seurauksena sävelkorkeus, voimakkuus ja tempo laskevat, artikulaation selkeys
heikkenee ja äänenlaatu muuttuu hypofunktionaalisemmaksi. (Mts. 92–93.) Matalalla puhekorkeu-
della ja tummalla äänenvärillä tavoitellaan vakuuttavuutta tai uhkaavuutta, kun taas korkeammalla
puhekorkeudella ja heleällä äänenvärillä pyritään ystävällisyyteen tai vaarattomuuteen (mts. 97).

Hyvän tulkkauksen varmistamiseksi tulkin pitää tuntea kielelle ominaiset ääntämistavat ja paraling-
vistiset keinot, jotka antavat mahdollisesti lisätietoa esimerkiksi puhujan iästä tai taustasta. Kun
tulkki tuntee tällaiset piirteet, hän voi löytää helpommin puhujan tyyliin sopivat ilmaukset ja luoda
puheelle oikeanlaisen tunnelman. (Saresvuo & Ojanen 1988, 103.) Tulkin pitää myös ymmärtää
kulttuurien väliset erot paralingvistiikassa. Esimerkiksi pohjoiseurooppalaisten kuulijoiden mielestä
eteläeurooppalaisten kovalla äänenvoimakkuudella käymä tavallinen keskustelu saattaa kuulosta
väittälyltä. (Iglesias Fernández 2011, 36.)

Puhujan paralingvististen viestien toistamisessa pitää kuitenkin säilyttää kohtuus. Puhujaa mahdol-
lisesti liiallisesti matkivalla äänenkäytöllä tulkista saattaa tulla huomion keskipiste, mikä ei ole tar-
koituksena (Saresvuo & Ojanen 1988, 98; Lee 2011, 4). Paralingvistiset keinot ovat myös kytkök-
sissä puhetekniikkaan. Tarvittavien painotusten tai voimakkaan äänen tuottaminen voi olla mahdo-
tonta puutteellisella tekniikalla. Puheteknisten harjoitteiden kautta on myös mahdollista oppia tun-
nistamaan erilaisia paralingvistisiä keinoja ja niiden mahdollisia käyttötarkoituksia.

4.6 Konsekutiivitulkkauksen haasteet

Konsekutiivitulkkauksessa on simultaanitulkkaukseen nähden se etu, että siinä tulkki on yleensä
konkreettisesti läsnä. Simultaanitulkkaushan tapahtuu yleensä mikrofonin ja kuulokkeiden välityk-
sellä, joten tulkki ei pysty välittämään lisätietoja esimerkiksi ilmeiden tai eleiden avulla (esim. Hie-
tanen 2004, 286–287). Myös lisäkysymysten esittäminen on konsekutiivitulkkauksessa helpompaa.

4.6.1 Puheenvuorot

Joskus tulkattava saattaa innostua aiheestaan niin paljon, ettei huomaa antaa tulkin tulkata välissä. Tällöin konsekutiivitulkin pitää itse aktiivisesti pyytää puheenvuoroa. (Saresvuo & Ojanen 1988, 85–86.) Tulkki voi konsekutiivitulkkausessa yleensäkin säädellä paremmin omaa puhetempoaan, kun hänen ei tarvitse jatkuvasti kuunnella ja yrittää ehtiä puhumaan mahdollisimman samanaikaisesti puhujan kanssa (esim. DeJéan Le Féal 1998, 306). Konsekutiivitulkki ei saisi kuitenkaan käyttää missään tapauksessa pidempää aikaa puheen tulkkaamiseen kuin alkuperäiseen puheeseen on käytetty. Konsekutiivitulkki odotetaan käyttävän korkeintaan noin kolme neljäsosaa alkuperäiseen puheeseen kuluneesta ajasta. (Jones 1998, 5.) Tulkin tulisi tuottaa puhe tehokkaasti, tasaisella tahdilla ja ilman epäröintiä tai turhaa toistoa. Puhenopecta voi vaihdella, jos se tehdään tarkoituksellisesti, esimerkiksi numeroiden tai nimien korostamiseksi. Toistoa voi käyttää alkuperäisen puhujan tavoin jonkin asian painottamiseen, mutta esimerkiksi sanojen etsimiseen toistoa ei tulisi käyttää. (Mts. 40–41.) Liian nopea puhe ei kuitenkaan ole suositeltavaa, sillä se voi puuroutua ja siitä voi olla mahdotonta saada selvää (esim. Ahonen-Mäkelä 1985, 45).

Toisaalta itse puhuja saattaa hämmästyä siitä, kuinka kauan tai kuinka vähän aikaa tulkki käyttää jonkin asian tulkkaamiseen ja voi epäillä näin tulkin luotettavuutta. Ennen tulkkauksen aloittamista olisikin hyvä tehdä asiakkaalle selväksi esimerkiksi mahdolliset erot kielten lauseiden ja sanojen pituuden sekä tulkin ja puhujan puhenopecten välillä. Myös joidenkin termien selittämiseen saattaa mennä kauan aikaa, mikä voi kummastuttaa puhujaa. Rauhallisuus on kuitenkin joka tapauksessa parempi vaihtoehto kuin liiallinen kiirehtiminen.

4.6.2 Yleisö

Konsekutiivitulkin pitää ymmärtää olevansa esiintymisen kannalta samanlainen puhuja kuin kuka tahansa muukin julkisesti puhuva. Hänen pitää ottaa kontaktia yleisöönsä, puhua selvästi ja artikuloita selkeästi. (Jones 1998, 40.) Kun tulkataan konsekutiivisti, on tärkeää, että puhe suuntautuu kuulijaan päin (mp.). Jos tulkki esimerkiksi tulkkaa molempiin kielisuuntiin päin eli kahdelle henkilölle tai ryhmälle, pitää hänen muuttaa asentoaan niin, että kulloinkin kuuntelijoina toimivat henkilöt kuulevat tulkin puheen. Tulkin kannattaa siis istua tai seistä puhujien välissä, jotta hänellä olisi paras mahdollinen paikka sekä kuuntelun että puhumisen kannalta. Puolelta toiselle kääntyillessä pitää silti pitää huoli siitä, että asento ja ryhti pysyvät hyvinä, jotta on mahdollista tuottaa ääntä kaikkein taloudellisimmin (esim. Sihvo 2007, 22–30). Pelkkää pään kääntelyä kannattaa välttää, sillä se kasvattaa turhaan lihasjännitystä ja kuormittaa niskan lihaksia (ks. luku 3.3.6.). Gudgeon

(2009) kiteyttää tulkin hyvän asennon merkityksen seuraavasti: ”It is vital for the interpreter to sit in a balanced, grounded way that allows them to breathe, to let energy flow easily, to allow mental focus and physical expressiveness”. Myös katsekontaktin säilymiseen kannattaa kiinnittää huomiota, sillä se auttaa kuulijaa ymmärtämään viestin paremmin (esim. Valonen 2004, 53–54).

Äänenvoimakkuuden pitää olla myös sopiva yleisömäärään nähden. Kun puhutaan pitkään kovalla voimakkuudella, pitää taukojen olla pidempiä ja lauseiden lyhyempiä, jotta hyvä hengitysrytmi säilyy (Sihvo 2007, 80–81). Yhdelle kuuntelijalle voi puhua huomattavasti hiljaisemmalla äänellä kuin monelle, vaikka tila pysyisikin samana. Tulkin pitää myös ottaa huomioon se, että vaikka yleisö ei kuulisikaan kunnolla, ei siitä yleensä ilmoiteta. Joku kuuntelija voi olla jollakin tavalla kuulo-ongelmallinen ja hyvinkin riippuvainen tulkin huomaavaisuudesta. Kehonkieli ja ilmeet auttavat selkiyttämään asioita, mutta nekään eivät riitä loputtomiin pitkän puheen aikana. Olisikin hyvä, jos tällaisista kuulo-ongelmista kerrotaisiin tulkille etukäteen, mutta usein niitä häpeillään ja piilotellaan. (Sihvo 2007, 48–49.)

4.6.3 Tila

Konsekutiivitulkkaus voi myös tapahtua erilaisissa tiloissa, jolloin pitää ottaa huomioon tilan asettamat vaatimukset (ks. luku 3.3.3.). Voi olla, että tilassa on esimerkiksi ilmastointilaitte tai videotykki, jonka aiheuttama kohina pakottaa tulkin joko puhumaan kovempaa tai muutoin häiritsee viestin kulkua (Sala ym. 2003, 24–26). Tällaisessa tilanteessa pienikin paikan vaihto voi tuoda merkittävää hyötyä sekä tulkin että kuulijoiden kannalta. Kaikuisassa tilassa mikrofonin käyttäminen olisi hyödyllistä, mutta pitää ottaa myös huomioon se, kuinka itse mikrofonin käsittely onnistuu. Jos puhujia ja tulkkeja on useampia, ja mikrofoneja vain yksi, voi mikrofonin käyttäminen ja sen jatkuva henkilöltä toiselle siirtely aiheuttaa liikaa ylimääräistä hälyä ja ongelmia. (Mts. 38–39.)

Ulkona tulkattaessa esimerkiksi liikenne tai muut ihmiset saattavat aiheuttaa jatkuvaa taustahälyä ja ääni leviää laajalle heijastavien pintojen puutteen vuoksi (Sihvo 2007, 56). Tulkin pitää tällöin kiinnittää erityistä huomiota asentoonsa ja puhesuuntaansa. Puhenopeus pitää myös muistaa ajoittaa tilaan sopivaksi (ks. luku 3.3.3.). Suun riittävä aukaiseminen ja kielen etinen asema lisäävät äänen kuuluvuutta (Laukkanen & Leino 1999, 85; vrt. luku 3.2.5). Myös asian sisältö pitää ottaa huomioon esimerkiksi äänenvoimakkuutta valittaessa. Voi olla, että tulkin pitää tulkata hyvin yksityisiä asioita hyvin julkisella paikalla, ja miellyttävän tulkkauskokemuksen aikaansaamiseksi tulkin hienovaraisuus on välttämätöntä.

4.7 Simultaanitulkkauksen haasteet

Simultaanitulkkaus tapahtuu yleensä erilaisten apuvälineiden kuten mikrofonin ja kuulokkeiden avulla. Tulkki saattaa olla kuulijoiden näkymättömissä tulkkauskopissa eikä voi viestiä muuten kuin äänensä avulla. Tällöin painotusten, äänenvoimakkuuden ja sävelkorkeuden vaihtelujen pitää olla kohdallaan, jotta väärinymmärryksiltä vältytään (Gudgeon 2009). Kunnollinen puhetekniikka onkin simultaanitulkille vielä tärkeämpää kuin konsekutiivitulkille (Saresvuo & Ojanen 1988, 98).

4.7.1 Mikrofonitekniikka

Samanaikainen puhuminen ja kuunteleminen ei ole luonnollinen toiminto, vaan sitä pitää harjoitella (Jones 1998, 72). Simultaanitulkkauksessa tulkin pitää kuunnella itse puhujan lisäksi myös sitä, mitä hän itse puhuu. Tämän vuoksi on tärkeää, että kuulokkeita pidetään sillä tavoin, että on mahdollista kuulla sekä tulkattava että oma tulke. Tällaisen kuuntelun mahdollistamiseksi on olemassa erilaisia tekniikoita (kuulokkeet osittain korvilla, vain toinen kuuloke korvalla), joita kokeilemalla tulkki löytää itselleen parhaiten sopivan keinon. Alkuperäisen puheen äänenvoimakkuus pitäisi myös pitää mahdollisimman hiljaisella, jottei joudu itse kilpailemaan sen kanssa. Äänen turha rasittaminen ei ole hyvästä, eivätkä kuulijatkaan nauti, jos tulkki huutaa heidän korviinsa tuntikausia. Tulkkiparillekin tällainen tilanne on erittäin epämukava. (Mts. 72–73.) Jatkuva liian hiljainen puhuminen mikrofoniiin voi myös aiheuttaa äänihäiriön. Kun oikea kontakti kuulijaan puuttuu, muodostuu puhujan ja laitteen välille intiimi puhetilanne. Tällöin ääni muuttuu helposti vaimeammaksi, mikä rasittaa äänihuulia paljon. (Aalto & Parviainen 1974, 14.)

Tulkilla pitäisikin olla perustiedot mikrofoniiin puhumisen tekniikasta ja omasta puhetyylistään, jotta hän voi minimoida mikrofonin aiheuttamat epämiellyttävät vaikutukset (AIIC-New Interpreters Network (VEGA)). Tasainen tavallinen puheäänien voimakkuus on paras sekä tulkille että kuulijoille. Jotta äänenlaatu pysyy tasaisena, mikrofoniiin tulisi puhua samalta etäisyydeltä ja turhaa heilumista tai kääntyilemistä pitäisi välttää. (Jones 1998, 73.) Oikean etäisyyden löytämiseen kannattaa panostaa, sillä liian lähellä mikrofontia puhuttaessa äänet vääristyvät ja liian kaukaa ääni ei välttämättä enää kuulu. Mikrofonti vahvistaa myös epämiellyttävät äänet, kuten vaikka ilman haukkomisen, väliäänien sekä muun kopissa tapahtuvan toiminnan, kuten paperien rapistelun tai veden kaatamisen lasiin. (Esim. AIIC-New Interpreters Network (VEGA).) Kuulija ei voi aina myöskään välittää tulkille tietoa siitä, että tämä puhuu liian kovaa tai liian hiljaa, joten laitteiden testaaminen ja sopivan äänenvoimakkuuden etsiminen ennen itse tulkkaustilannetta on erittäin tärkeää. Muuten-

kin laitteiden käyttöä kannattaa harjoitella, jotta itse tulkkaustilanteessa voi keskittyä mahdollisimman paljon tulkkaamiseen laitteen käytön sijaan (esim. Sala ym. 2003, 38–39).

4.7.2 Tulkkauskopit

Tulkkauskoppien olosuhteet eivät myöskään ole aina ideaaliset äänentuotolle. Kansainvälisen konferenssitulkki liiton AIIC:n konferenssitulkki työoloja tarkastelleessa tutkimuksessa saatiin selville, että kaikissa liikuteltavissa tulkkauskopeissa suhteellinen ilmankosteus oli kuuden tunnin työskentelyn jälkeen epämiellyttävä⁸. Samoin kiinteistä kopeista lähes puolessa ilmankosteus oli epämiellyttävä. Liian alhainen ilmankosteus aiheuttaa kuivuuden tunteen kurkussa ja vaikeuttaa äänentuottoa. Lisäksi tulkkauskoppien lämpötila oli lähes kaikissa liikuteltavissa kopeissa jo puolelentoista tunnin jälkeen epämiellyttävä⁹. Kaikissa liikuteltavissa kopeissa epämiellyttävä lämpötila saavutettiin kolmen tunnin työskentelyn jälkeen, ja päivän keskilämpötilaksi muodostui 24,4 °C. Kiinteistä kopeista 71 prosenttia oli epämiellyttävän lämpötilan alueella kolmen tunnin työskentelyn jälkeen, ja 77 prosenttia saavutti tämän alueen työpäivän aikana. Keskiarvo kiinteissä kopeissa oli 22,7 °C. (Mackintosh 2002.) Liian lämmin ilma väsyttää ja korostaa huoneilman kuivuutta, kun taas liian kylmä ilma tai vetoisuus lisää lihasjännitystä (Sala ym. 2003, 24).

Pitää myös muistaa, että simultaanisti tulkatessa tulkkeja on yleensä kaksi samassa kopissa (esim. Pöchhacker 1998, 303). Jos toisella tulkilla on ongelmia äänensä kanssa, voi tämä jännitys tarttua myös toiseen tulkkiin. Suljetussa tilassa tunteet tarttuvat helposti myös toisiin. (Dam 2002.) Kun käytetään reletulkkausta, on puheen kuulijoina myös toisia tulkkeja. Tällöin yhden tulkin ääniongelmien voivat rasittaa jo valmiiksi vaativan tehtävän kanssa kamppailevia tulkkeja. (Esim. Tempini 2002; Vegara Bacci Di Capaci 2003.)

4.7.3 Puhenopeus

Kaikilla ihmisillä on oma yksilöllinen puhenopeutensa, jota he myös noudattavat, jos häiritseviä tekijöitä ei ole olemassa (Ahonen-Mäkelä 1985, 47). Simultaanitulkkauksessa tämä pitää ottaa huomioon, koska tulkin ja puhujan normaalit puhenopeudet saattavat erota toisistaan. Simultaanisti tulkattaessa tulkki ei voi vaikuttaa siihen kuinka nopeasti puhuja puhuu, vaan hänen pitää pysyä tahdissa mukana (esim. Hietanen 2004, 286–287). AIIC:n teettämän tutkimuksen mukaan merkittä-

⁸ Ilmankosteus lasketaan hyväksi, kun se on 50–60 prosentin välillä, hyväksyttäväksi 45–65 prosentin välillä ja epämiellyttäväksi kun se laskee alle 45 prosentin tai nousee yli 65 prosentin (Mackintosh 2002).

⁹ Suositeltu lämpötila on 20–21 °C, kun taas alle 18 °C tai yli 22 °C menevät arvot määritellään epämiellyttäväksi (Mackintosh 2002).

vin tulkeille stressiä aiheuttanut seikka tulkkausvuoron aikana oli liian nopea puhuja. Tämän vaihtoehdon valitsi vastaajista 54 prosenttia. Seuraavaksi eniten stressiä aiheuttivat tekstin monimutkaisuus (50 %), aihe (48 %), suoraan paperista lukeminen (34 %), vaikea aksentti (31 %) ja tulkkauskopin epämukavuus (24 %). (Mackintosh 2002.)

Varhaisissa tutkimuksissa selvitettiin tulkkauksen kannalta optimaalinen puhujan puhenoisuus, joka oli noin 95–120 sanaa minuutissa (Vuorikoski 2004, 322–333 siteeraa teoksia Goldman-Eisler 1967¹⁰ ja Gerver 1969¹¹). Näissä tutkimuksissa ei kuitenkaan otettu huomioon kielikohtaisia eroja tai erilaisten aiheiden vaativuutta (Vuorikoski 2004, 322), mutta puhetekniikan kannalta tämä on silti mielenkiintoista tutkimustietoa, jota voi käyttää hyödyksi silloin kun tarkkailee puhenoisuuksia. Myöhemmissä tutkimuksissa on myös huomattu, että tulkit kuuntelevat valikoivasti ja jättävät usein tulkkaamatta esimerkiksi väliääniä, joissa ei ole varsinaista sisältöä. Tämä johtuu kongitiivisista rajoituksista, joiden vuoksi olisi erittäin raskasta prosessoida myös tällaisia sisällön kannalta vähemmän tärkeitä asioita. (Wadensjö 1998, 147.)

Tutkimuksissa on kuitenkin todettu, että simultaanitulkit säilyttävät yleensä oman puhenoisuutensa, vaikka puhujan puhenoisuus vaihtelisikin suuresti. Tämä ei kuitenkaan päde poikkeuksellisen hitaassa puheessa. (Esim. Lederer 1981¹² ja Déjean le Féal 1978¹³ teoksessa Saresvuo & Ojanen 1988, 159.) Jonesin (1998, 113) mukaan tulkki pitäisi puhua vielä tavallista rauhallisemmin ja selkeämmin silloin, kun puhuja itse puhuu todella nopeasti. Jos tulkki yrittää pysytellä nopean puhujan tahdissa, ei hänellä ole aikaa analysoida puhetta ja tulkata sitä järkevästi (mp.). Kuulijoita voi myös käyttää apuna ja kehottaa heitä pyytämään, että puhuja puhuisi hitaammin (mts. 114). Nopeasti puhuvaa puhujaa tulkattaessa on tärkeintä, että tulkilla on tiedossa jonkinlainen strategia, jota hän käyttää selvittääkseen tilanteesta. Tällaisia strategioita voivat olla esimerkiksi uudelleenmuotoilu tai puhujan puhetahdissa pysyttelemine. (Esim. Meuleman & Van Besien 2009.)

Liian nopeasta puhenoisuudesta seuraa monenlaisia ongelmia tulkin äänenkäytölle. Tulkki saattaa joutua pinnistelemaan liian pitkiä lauseita, jolloin äänentuotto ei ole optimaalisimmillaan. Myös

¹⁰ Goldman-Eisler, Frieda 1967. Sequential temporal patterns and cognitive processes in speech. *Language and Speech* 10. 122-132 (Vuorikoski 2004, 335).

¹¹ Gerver, David 1974. The effects of noise on the performance of simultaneous interpreters. *Acta psychologica* 38. 159-167. University of Durham (Vuorikoski 2004, 335).

¹² Lederer, Marianne 1981. *La traduction simultanée. Lettres modernes*. Minard, Pariisi (Saresvuo & Ojanen 1988, 171).

¹³ Déjean le Féal, Karla 1978. *Lectures et improvisations – Incidences de la forme de l'énonciation sur la traduction simultanée*. Thèse de Doctorat de 3e Cycle. ÉSIT, Pariisin yliopisto (Saresvuo & Ojanen 1988, 166).

hengityksen rytmittäminen voi olla vaikeaa, koska tulkki ei voi tietää, milloin puhuja on valmis ja milloin hän aikoo vielä jatkaa lausetta tai kokonaisuutta. Tavallisen hengitysrytmin häiriintymisen seurauksena tulkki saattaa huomaamattaan pidättää hengitystään pitkänkin aikaa tai sitten hengittää aivan liian usein. Tulkilta voi myös loppua happi kesken tai hän voi hengittää liian äänekkäästi tai pinnallisesti. (Gudgeon 2009.) Tulkille tavoiteltavin hengitystekniikka on sellainen, jossa keuhkot saadaan täyteen yhdellä lyhyellä ja äänettömällä hengenedolla ja sitten tyhjennetään ne rauhallisesti ja pehmeästi (Tempini 2002). Tällaiset ongelmat eivät välttämättä normaalissa kasvokkain puheessa korostu niin paljon kuin mikrofonin välityksellä tapahtuvassa simultaanitulkkauksessa.

4.7.4 Paralingvistiikka simultaanitulkkauksessa

Simultaanitulkkaus on viestintätilanteena hyvin omalaatuinen. Siinä kontakti on lyhytkestoista ja yksisuuntaista. (García Becerra 2011, 22). Tällaisessa kommunikaatiotilanteessa nonverbaalisella viestinnällä on erittäin suuri merkitys ensivaikutelman syntymisessä (vrt. DeGroot & Gooty 2009). Nonverbaalinen viestintä vaikuttaa myös vahvasti simultaanitulkkauksen laadun arvioimiseen (García Becerra 2011, 31). Simultaanitulkkin nonverbaalisen viestinnän mahdollisuudet rajoittuvat hyvin pitkälti paralingvistiikan käyttöön. Puhuja voi käyttää esityksessään esimerkiksi eleitä, ilmeitä, painoituksia tai graafista materiaalia. Simultaanitulkilla ei kuitenkaan ole tätä mahdollisuutta, sillä hänen tuottamansa puhe kuullaan ainoastaan kuulokkeiden kautta. (Ahrens 2004, 227.) Paralingvistiikan hyödyntäminen vaatii kuitenkin toimiakseen toimivaa puhetekniikkaa. Paralingvistiset keinot, kuten puheen sopiva tauottaminen ja puhenopeuden kontrollointi ovat asioita, joita voidaan harjoittaa puheteknisillä harjoitteilla.

Simultaanitulkkauksen ainutlaatuinen viestintätilanne on aiheuttanut sen, että simultaanitulkkien tulkkauksessa on olemassa tiettyjä tyypillisiä ominaisuuksia (esim. Williams 1995; Ahrens 2004), vaikka ideaalitapauksessa tulkkauksen pitäisikin kuulostaa vapaalta puheelta (Ahrens 2004, 228.) Esimerkiksi tulkin kokema stressi välittyy pääasiallisesti äänen kautta. Stressi voi kuulua korkeana äänenkorkeutena, epäsujuvana puheena, monotonisena intonaationa ja täytettyinä taukoina. Tällaiset ongelmat voivat ärsyttää kuulijoita, mutta myös sekä samassa kopissa työskenteleviä että releeltä tulkkavia tulkkipolteja. (Iglesias Fernández 2011, 46.) Muita simultaanitulkkauksessa yleisiä paralingvistiikkaan liittyviä ongelmia ovat esimerkiksi epätasainen rytmi, kova äänenvoimakkuus ja poikkeava painottaminen (Williams 1995, 47).

Intonaation ja taukojen avulla voidaan selkeyttää koko puheen sisältöä. Samoin tulkin tulisi käyttää hyväkseen sekä intonaatio ja taukoja. (Jones 1998, 41.) Tulkin pitäisi käyttää sopivaa intonaatiota ja välttää monotonista ääntä (mts. 71). Tämä ei kuitenkaan aina onnistu. Esimerkiksi simultaanitulkit eivät voi tietää kuinka puhuja jatkaa puhettaan, minkä seurauksena heidän äänestään voi kuulla tämän odotuksen tilan. Sen kuulee usein lauseen lopussa nousevana intonaationa. Monissa kielissä lauseen lopun nouseva intonaatio kertoo yllätyksestä tai kysyvistä lauseesta, ja jos tätä nousevaa intonaatiota käytetään jatkuvasti, on kuulijan erittäin hankala ymmärtää, milloin lauseet alkavat tai loppuvat ja mikä lause on toteamus ja mikä puolestaan kysymys. (Mts. 129.)

Ahrens (2004) tutki saksalaisten simultaanitulkkiä tulkkausta englannista saksaan. Tulkattava puhe sisälsi vapaalle puheelle tyypillisiä piirteitä, kuten äkillisiä puhenopeuden vaihteluita, epäröintiä, väliääniä ja väärin aloitettuja kokonaisuuksia, joiden aikana tulevaa puhetta suunniteltiin. (Mts. 229.) Ahrens (2004, 230) viittaa Shlesingerin (1994¹⁴) aikaisempaan tutkimukseen, jossa huomattiin, että simultaanitulkkauksessa käytetään usein hieman nousevaa loppuintonaatiota. Ahrensin (2004, 230) tutkimus vahvisti tämän tuloksen, mutta hän kuitenkin ehdottaa, että tämä olisi simultaanitulkkauksessa jo niin tyypillistä, etteivät kuulijat tai tulkit edes huomaa sitä. Tulkeilla on myös muita keinoja erottaa kokonaisuudet toisistaan, kuin vapaassa puheessa usein käytetty lauseen lopussa laskeva intonaatio (mp.). Esimerkki tällaisesta keinosta on pieni tauko ennen uutta ajatuskokonaisuutta yhdistettynä uuden kokonaisuuden aloittavan, rakennetta selkeyttävän sanan tai lausahduksen (structure marker) painottamiseen (mts. 234). Tällaisten rakennetta selkeyttävien rakenteiden (esimerkiksi en: this, let's go on with; sa: gut, also¹⁵) käyttö osoittautui muutenkin hyvin paljon käytetyksi keinoksi, jolla tulkit loivat puheeseen koheesiota. Tämä tuli erityisesti esille, jos tulkit joutuivat jättämään jotain pois lyhentääkseen puheen ja tulkkauksen välistä viivettä (ear-voice-span). (Mts. 235.)

Sopivat tauot antavat puhujalle ja kuulijalle aikaa käsitellä tietoa ja auttavat tärkeän asian erottelussa (esim. Valonen 2004, 89–90). Tulkki voi myös vallan hyvin olla hetken hiljaa ja miettiä vaikkapa sanaa tai lauseen muodostamista sen sijaan, että alkaisi heti selittää jotain, mistä ei ole varma. Joidenkin tulkkiä mielestä jatkuvan puheenvirran ylläpitäminen on erittäin tärkeää, jottei yleisö muutu kärsimättömäksi tai menetä luottamustaan tulkkiin, koska he pelkäävät menettävänsä tärkeää

¹⁴ Shlesinger, Miriam 1994. "Intonation in the production and perception of simultaneous interpretation". Lambert, S. & Morser-Mercer B. (toim.) 1994. *Bridging the Gap: Empirical Research in Simultaneous Interpretation*. John Benjamins, Amsterdam & Philadelphia. 225–236 (Ahrens 2004, 238).

¹⁵ Esimerkit Ahrens 2004, 227–237.

tietoa. Jotkut kuulijatkin ovat tässä ymmärryksessä ja saattavat alkaa elehtiä tulkille tai teknikoille, jos kuulokkeista ei kuulukaan muutamaan sekuntiin mitään. (Jones 1998, 128–129). Hiljaisuus ei kuitenkaan ole tyhjää tilaa, vaan sen aikana kuuntelijoilla on aikaa esimerkiksi miettiä jo sanottua (esim. Valonen 2004, 89–90). Pitää kuitenkin olla tarkkana, ettei taukoa täyty turhilla väliäänillä, sillä ne kuulostavat kuulijan korvaan häiritsevämmältä kuin pelkkä hiljaisuus (esim. Moser 1995, 21; Valonen 2004, 90). Toisaalta taas hiljaisiakaan taukoja ei saisi käyttää liikaa. Pradas Macías (2006, 25) selvitti tutkimuksessaan hiljaisten taukojen vaikutusta kuulijoiden arvioihin simultaanitulkkauksen laadusta. Hiljaisia taukoja runsaasti sisältänyt tulke arvioitiin sujuvuudeltaan huomommaksi kuin ilman taukoja ollut puhe, mikä viittaisi siihen suuntaan, että liiallinen taukojen käyttö ei olisi hyvästä simultaanitulkkauksessa (mts. 38). Tauot eivät myöskään saisi sijoittua lauseiden keskelle sen vuoksi, että tulkki pohtii jatkoa tai odottaa lisää tietoa puhujalta (Jones 1998, 130).

Yrittäessään tehdä tulkkauksensa puheen sisällöstä ja järjestyksestä selvän sekä itselleen että kuulijoilleen, tulkit ovat taipuvaisia tekemään liian vahvoja painotuksia (esim. Kalina 1998, 200). Liiallisen painotuksen käyttö ei ole kuitenkaan suositeltavaa. Erityisesti kannattaa huomioida tekstit, joissa itse sisältöä ei ole kovin paljon. Jos tällaisessa tekstissä tulkki painottaa liian monia sanoja, korostuu tekstin tyhjyys ja tulkki kuulostaa huonolta puhujalta. (Jones 1998, 129.) Williamsin (1995, 47) tutkimuksessa keskityttiin puolestaan poikkeavaan painotukseen, joka voi aiheuttaa ongelmia myös kuulijalle, koska painotusten yhtenä tehtävänä on osoittaa tekstin rakenne ja asioiden väliset suhteet. Williams (1995, 51) ehdottaa poikkeavan painotuksen yhdeksi syyksi sitä, että puhuja käyttää puheessaan voimakasta painotusta, jonka tulkki toistaa saman tien, eli siis viiveen seurauksena jo tulkatessaan vielä edellistä asiaa. Niinpä painotus tulisikin hieman etuajassa tarkoitettuun verrattuna. Syytä tähän ilmiöön ei varsinaisesti tiedetä, mutta asia selittynee osittain ihmisten taipumuksella mukauttaa puheensa perustaajuutta (F0) keskustelukumppaninsa puhetaajuuden mukaiseksi. Toinen mahdollinen selitys johtuu siitä, että säätelemme omaa puhettamme kuulonvaraisesti. Koska tulkki kuulee samaan aikaan sekä oman että tulkattavan puheen, saattavat nämä kaksi ääntä mennä sekaisin ja tulkki sääteleekin omaa puhettaan puhujan äänen perusteella. (Mts. 56–57.) Williams (1995, 58) muistuttaakin, että kaikki painottaminen ei välttämättä tapahdu tahdonalaisesti, vaan voi olla seurausta automaattisista mekanismeista.

Oikeanlaisen äänensävyn valitseminen voi olla hankalaa. Valintaa ohjaa nimittäin ainoastaan tulkin oma vaisto ja taito. Tulkkauksesta aiheutuvat paineet saattavat johtaa esimerkiksi siihen, että tulkki yrittää kuulostaa äärettömän rauhalliselta puhuessaan. Tämä voi johtaa monotoniselta kuulostavaan tulkkaukseen, joka puolestaan saattaa kuulostaa siltä, että tulkki on tylsistynyt tai jopa ylimielinen.

Tällaisella tulkkauksella on vaikea kommunikoida onnistuneesti, koska se lähinnä ärsyttää yleisöä. (Jones 1998, 129.)

Väliäännet voivat myös aiheuttaa ongelmia. Vaikka ne meidän kulttuurissamme viestivätkin yleensä epäröintiä tai harkintaa, niin toisissa kulttuureissa niiden käyttö ei välttämättä ole hyväksyttyä. Niinpä tulkin tulisikin pitäytyä pelkän viestin tulkkaamiseen, eikä yrittää välittää väliäänien antamaa informaatiota. (Besson, Graf, Hartung, Kropfhäusser & Voisard 2005.) On kuitenkin tärkeää huomata, että vaikka konferenssitulkkauksessa puhetta pyritään siistimään niin, että esimerkiksi puhujan epäröinti ja kielioppivirheet jätetään tulkkaamatta, voi tällaisten seikkojen tulkkaaminen olla välttämätöntä toisissa yhteyksissä. Esimerkiksi oikeudessa puhujan käyttämä puhetyyli¹⁶ voi vaikuttaa hänen saamaansa tuomioon, ja niinpä myös tulkin pitäisi välittää tämä puhetyyli tulkkeessaan (esim. Lee 2011, 1). Tulkkien mielestä puhetyylin välittäminen on tärkeää, mutta käytännössä tämä ei toteudu. Syynä saattaa olla se, että puhetyylin välittäminen on hankalaa muun muassa kielten tai aikapaineen vuoksi. (Mts. 5–6.) Puhetyylin tulkkaus sisältää myös aina sen riskin, että tulkki tulkitsee puhujaa väärin (mts. 25). Leen (2011, 12) tutkimuksessa huomattiin myös, että oikeustulkit jättivät yleensä väliäännet tulkkaamatta. Toisaalta taas he lisäsivät tulkkeeseen omia väliääninään, jotka saattoivat johtua esimerkiksi käännösvastineen etsimisestä. Vaikka nämä lisätyt väliäännet eivät välttämättä muuttaisikaan puheen sisältöä, saattavat ne vaikuttaa puhujasta syntyvään mielikuvaan, mikä puolestaan on oikeudessa erittäin tärkeä seikka. (Mp.)

¹⁶ Lee (2011) laskee puhetyyliin muun muassa seuraavat asiat: väliäännet, intonaatio, epäröinti, tauot, kiroilu, monitulkintaisuus ja kielioppi.

5. Tulkkien kokemukset äänenkäytöstä

”Yllättävän harva tulkeista kiinnittää huomiota omaan äänenkäyttöön (esim. äänenkorkeus, hengitys puheen kannalta luonteivissa kohdissa eli taukojen kohdalla, häiritsevät maneerit eli jatkuva rykiminen tai kovin nasaali äänenkäyttö jne.). Pienellä vaivalla koko suoritus paransi kummasti...”
(Vastaaja)

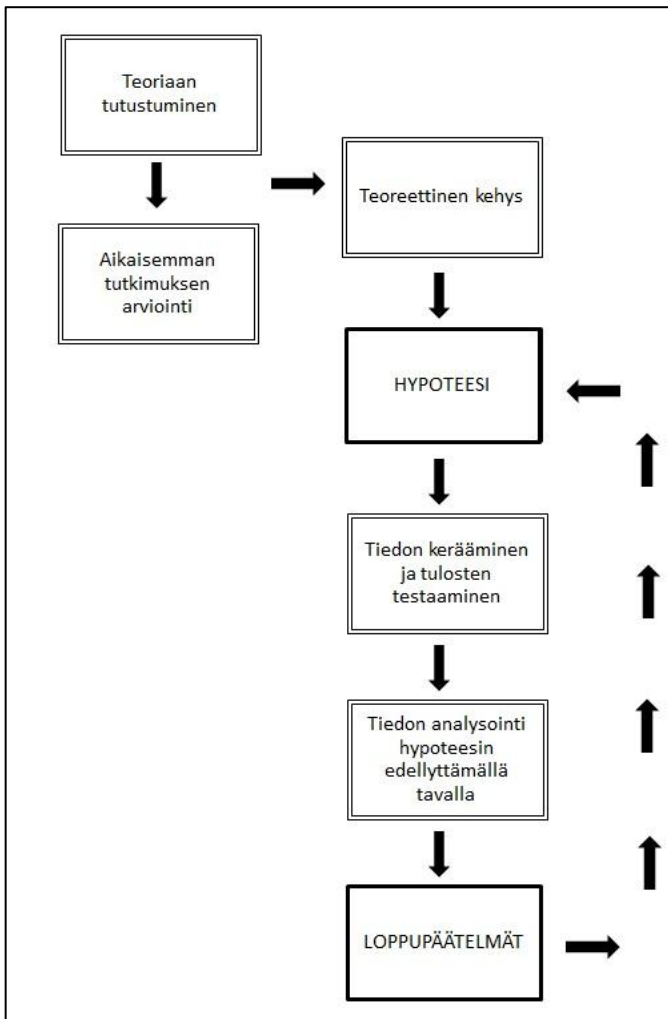
Tässä luvussa esittelen tulkkien äänenkäytöstä tekemäni kyselyn ja sen tulokset. Kyselyni tarkoituksena on testata käytännössä edellä esittelemäni teorian todenmukaisuutta. Koska kyselyni on kuitenkin varsin suppea, on tavoitteenani löytää myös uusia hypoteeseja ja tutkimuskohteita.

Aloitin esittelemällä oman kyselyni kannalta relevanttia kyselyihin liittyvää teoriaa. Teoriaosuudessa selvitetään ensin, miten kyselytutkimus sijoittuu kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen kenttään. Sitten selvitetään millaisia kyselyitä on olemassa ja tutustutaan tarkemmin kyselylomakkeen laatimiseen, rakenteeseen ja lomakkeessa käytettäviin kysymyksiin. Luvussa 5.2 esittelen ensin oman kyselyni ja selitän tekemiäni ratkaisujani teorian perusteella. Tämän jälkeen kuvaan kyselyni toteutuksen ja esittelen saamani tulokset. Lopuksi analysoin tuloksia.

5.1 Kyselytutkimus metodina

Kysely on yksi tutkimuksen toteuttamiskeinoista. Sitä voidaan käyttää sekä **kvantitatiivisessa** että **kvalitatiivisessa** tutkimuksessa tiedon keräämiseksi. Tutkija esittää kyselyn avulla kysymyksiä tutkimuskohteelle, joka puolestaan vastaa näihin kysymyksiin. Kyselyn kautta tutkija ja tutkimuskohde voivat siis epäsuorasti keskustella keskenään. (Brace 2004, 4.)

Kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa pyritään testaamaan hypoteesin pitävyyden. Tutkimus alkaa usein teoreettisella taustalla, josta johdetaan hypoteesi. Tämän jälkeen hypoteesin pitävyyden testataan erilaisia menetelmiä käyttäen. Yleensä suoritetaan yksi koe, jonka tuloksia tarkastellaan tilastotieteellisillä menetelmillä. Näin saadaan selville tulosten toistumisen todennäköisyys. Tilastollisten erojen avulla voidaan selvittää, oliko alkuperäinen hypoteesi oikea vai väärä. Tämän jälkeen kerrataan teoriaa tai kehitetään sitä vastaamaan tutkimuksen tuloksia. Kvantitatiivisen tutkimuksen ongelmana on se, että kokeet pitää suorittaa tiukasti valvotuissa olosuhteissa, jotka puolestaan rajoittavat tutkimuksen syvyyttä. (Glenn 2010, 103.)

Kaavio 1 Kvantitatiivisen tutkimuksen eteneminen (vrt. Glenn 2010, 104).

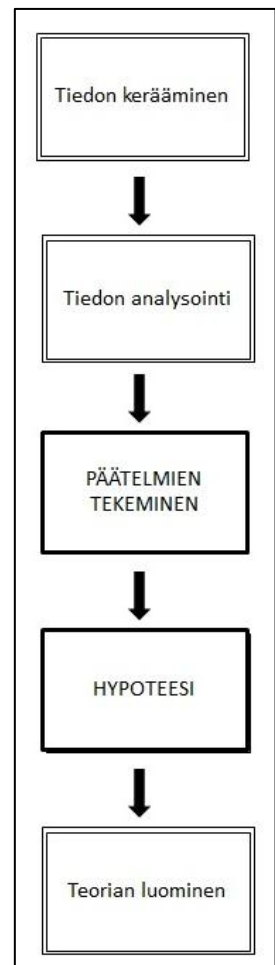
kvantitatiivinen tutkimus ammentavat kuitenkin toisiltaan ja täydentävät toisiaan, ja monissa tutkimuksissa käytetäänkin molempia menetelmiä (esim. Glenn 2010, 107).

5.1.1 Erilaiset kyselyt

Kyselyihin voidaan vastata itsenäisesti tai ne voivat toimia haastattelijan apuna haastatteluissa (Brace 2004, 2). Itsenäisesti vastattavat kyselylomakkeet voidaan täyttää paperisena tai elektronisena esimerkiksi Internetissä. Kaaviossa 3 on esitelty erilaisia kyselyitä ja niiden suhteita toisiinsa. Kyselyiden kenttä kuitenkin laajenee jatkuvasti teknologian kehittyessä, joten kaavio on vain suuntaa-antava. Tulevaisuudessa esimerkiksi älypuhelimilla

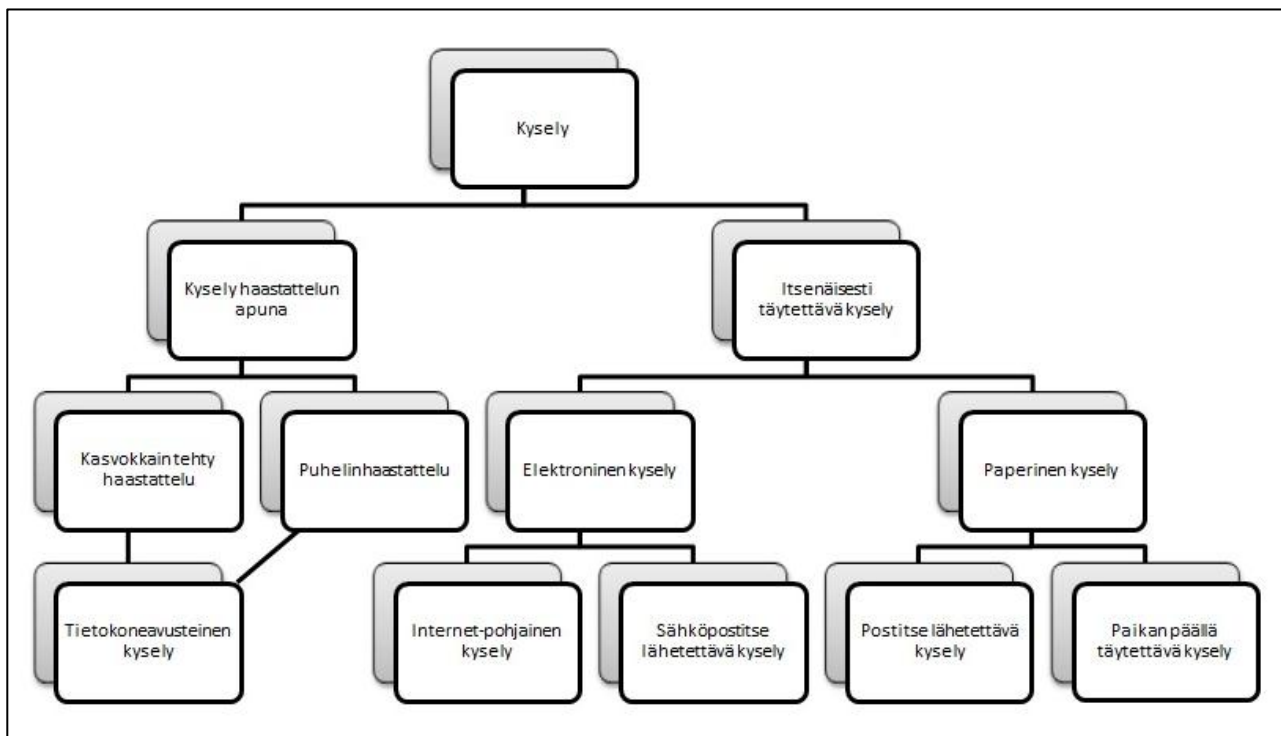
Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimuskohdet valitaan tarkoituksenmukaisesti, eikä satunnaisesti, niin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa on tapana. Myös tutkijan rooli on korostuneempi ja tietoa analysoidaan erilaisilla menetelmillä. Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimus voidaan erottaa karkeasti toisistaan sillä perusteella, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskitytään hypoteesien luomiseen, kun taas kvantitatiivisessa tutkimuksessa niitä pyritään testaamaan. (Glenn 2010, 96.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tietoa kerätään esimerkiksi tarkkailemalla tutkimuskohteita joko ryhmän ulko- tai sisäpuolelta, haastatteleamalla tutkimuskohteita tai analysoimalla dokumentteja ja materiaalia (mts. 97). Sekä kvalitatiivinen että

Kaavio 2 Kvalitatiivisen tutkimuksen eteneminen (vrt. Glenn 2010, 104).

ja muulla teknologialla, kuten älykkäillä televisioilla tai pelikonsoleilla, saattaa olla yhä suurempi merkitys kyselyiden tekemisessä.

Kaavio 3 Erilaiset kyselyt

Itsenäisesti täytettävissä kyselyissä ei tarvita lainkaan haastattelijaa, mikä on niiden etu, mutta myös haitta. Tällöin vastaajat uskaltavat vastata rehellisemmin myös arkaluontoisiin kysymyksiin. Toisaalta taas haastattelijaa ei voi selvittää väärinymmärrettyjä tai epäselviä kohtia vastaajalle, koska ei ole itse paikalla. Vastaajaa ei voi myöskään kehottaa lisäämään jotain tai tarkentamaan tiettyä kohtaa. Itsenäisesti täytettävät kyselyt ovat kuitenkin usein edullisempia kuin haastattelijan johtamat kyselyt. (Brace 2004, 36.) Lomaketutkimuksessa pitää ottaa huomioon se, että vastaajat harvoin tuntevat tutkittavan aiheen yhtä hyvin kuin kyselyn laatija itse. Kysymysten pitäisikin olla toisaalta kattavia, mutta myös yksinkertaisia ja helposti ymmärrettäviä. Käytetyn kielen tulee olla selkeää ja yksinkertaista eivätkä kysymykset saa olla liian pitkiä. (KvantiMOTV 2010a.) Brace (2004, 8) painottaa myös alan sanaston tuntemisen merkitystä. Jos kyselylomakkeessa käytetään asiaankuulumatonta, epätarkkaa tai vastaajille tuntematonta sanastoa, vie se huomiota itse kyselyn täyttämiseltä (mp.).

Elektroninen kysely voidaan lähettää vastaajalla sähköpostitse tai se voi olla tehtävissä Internet-sivun kautta (Brace 2004, 37). Sähköpostitse lähetettävät kyselyt ovat siinä mielessä ongelmallisia, että niiden asettelu saattaa muuttua ja aiheuttaa sen, että kysely on käsittämättömän näköinen. Täl-

laisiin kyselyihin ei voi myöskään sisällyttää monimutkaisia linkityksiä kysymysten välille. Liitetiedoston avaaminen ja täyttäminen on puolestaan todettu vaativan usein liikaa vastaajalta, mikä on aiheuttanut vähäistä vastaamishalua. Elektroniset kyselyt toteutetaankin nykyään suurelta osin Internet-sivustojen avulla. (mts. 38.) Internet-pohjaisten kyselyiden on todettu olevan tehokkaampia arkaluontoisten asioiden käsittelemisessä ja niihin on mahdollista sisällyttää enemmän vastausvaihtoehtoja sekä muuta visuaalista materiaalia (mts. 39). Tällaiset kyselyt täytetään myös yleensä nopeammin, mikä saattaa olla vastaajan kannalta miellyttävämpää (mts. 40).

5.1.2 Kyselylomakkeen laatiminen, rakenne ja kysymykset

Kyselyllä voi olla tärkeä osa tiedonkeruumenetelmänä. Jos kyselyssä käytetyt kysymykset eivät kuitenkaan ole juuri ne oikeat, voi niistä saada jopa harhaanjohtavaa tietoa. (Brace 2004, 1.) Kyselyn tekijän tulee ottaa huomioon vastaajat lomakkeen suunnittelussa. Kuinka pitkän lomakkeen vastaajat jaksavat täyttää, haluavatko he täyttää sen ja osaavatko he täyttää sen? Lomake ei saisi olla liian pitkä eikä ulkonäkö saisi olla sekava. Liian pitkä lomake ei houkuttele vastaamaan. (KvantiMOTV 2010a.) Kysymysten tulisi edetä loogisesti ylhäältä alaspäin, jotta sekä kyselyn täyttäjää että myöhempi tiedon tallentaja huomioisi kaikki kysymykset. Ulkonäköllisesti lomakkeen tulisi olla tiiviillä, pienehköllä ja selkeällä fontilla tehty ja kysymysten tulee erottua selvästi toisistaan. Palsitoittamalla lomakkeen voi saada pienempään tilaan ja samalla se myös näyttää lyhyemmältä. (Mt.) Vastaajan kunnioittava kohtelu, esimerkiksi teitittelemällä, saattaa lisätä vastaajien luottamusta ja halua vastata kyselyyn. Käytettävä puhuttelumuoto tulee kuitenkin valita aineiston ja vastaajakunnan perusteella, ja lomakkeen pitää olla tässä asiassa yhdenmukainen. (Mt.)

Jotta vastaajat haluaisivat ja uskaltaisivat vastata kyselyyn, pitää heille olla selvää, ettei heidän tietojansa voida väärinkäyttää. Jos vastaajista kerätään taustatietoja, on hyvä mainita, että taustatietoja tarvitaan tilastollista käsittelyä varten. Jo kysymysten laadinnassa tulee pitää mielessä vastaajien anonymiteetin säilyminen. Tutkimus pitää myös suorittaa hyviä tutkimuseettisiä periaatteita käyttäen. (KvantiMOTV 2010a.) Saatekirjeellä on vastaajien luottamuksen saavuttamisen kannalta erittäin olennainen tehtävä, ja siinä onkin helppo selittää vastaajille tarkemmin tietojen käyttämisestä ja tietosuojasta.

Kyselylomakkeesta tulee löytyä mahdollisimman yksityiskohtaiset vastausohjeet. Alkuun kannattaa laittaa yleisohje, joka pätee suurimpaan osaan kysymyksistä. Yksittäisten kysymysten kohdalle voi laittaa tarkentavia lisäohjeita, mikäli ne niitä vaativat. Mikäli samantyylliset kysymykset toistuvat

kyselyssä useampaan kertaan, ei lisäohjeita tarvitse toistaa enää kyselyn loppupuolella. Jos kaikkia kysymyksiä ei kysytä kaikilta vastaajilta, pitää haluttujen vastaajien joukko ilmoittaa yksiselitteisesti ja muille vastaajille pitää osoittaa selvästi, mihin kohtaan heidän pitää siirtyä kyselyssä. Analyysin kannalta on myös tärkeää, että vastauksista käy selville, onko vastaaja vastannut kysymykseen vai onko tyhjä vastaus tarkoittanut nollaa tai ”ei kertaakaan”. Vastausohjeista pitää siis käydä selville, kuinka nollaa tarkoittavat vastaukset merkitään, jos niitä ei ole vastausvaihtoehdoissa. (KvantiMOTV 2010a.)

Lomakkeessa voi olla **strukturoituja** tai **avoimia kysymyksiä**. Strukturoiduissa kysymyksissä on valmiina vastausvaihtoehdot, kun taas avoimissa kysymyksissä vastaaja vastaa vapaalla tekstillä. Puoliavoimessa kysymyksessä voi olla yhdistettynä strukturoitu ja avoin kysymys. (KvantiMOTV 2010a.) Alla esimerkit kustakin kysymysvaihtoehdosta. Ensimmäisenä strukturoitu kysymys, jossa on selvät vastausvaihtoehdot. Toisena avoin kysymys, johon vastaaja voi vastata omilla sanoillaan ja kolmantena puolistrukturoitu kysymys, jossa on ensin strukturoitu osuus ja sitten avoin osuus.

1. Tuleeko teille mainoksia? Kyllä/Ei.
2. Mitä mieltä olette sanomalehtien mainoksista?
3. Pidättekö mainoksista? Kyllä/Ei. Miksi?

Jotta vastaajan mielenkiinto säilyy, tulisi kyselyssä olla sekaisin sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä (Brace 2004, 56).

En tiedä -vastausvaihtoehdon mukaan ottamista pitää harkita joka kysymyksen kohdalla erikseen. Tietyissä kysymyksissä se voi olla aivan varteenotettava vaihtoehto, kun vastaaja ei todellakaan tiedä vastausta. Tämä saattaa myös olla merkittävä vastaus tutkimuksen kannalta. Jos taas vaihtoehto on mukana jokaisessa kysymyksessä, saattaa se kannustaa vastaajaa valitsemaan sen vain helpouden vuoksi. (Brace 2004, 69.) Mikäli en tiedä -vaihtoehto ei käytetä kyselyssä ollenkaan, saattaa se turhauttaa osan vastaajista ja vääristää kyselyn tuloksia. Monivalintakysymyksissä vaihtoehto ”muu” on myös varteenotettava vaihtoehto. (KvantiMOTV 2010a.)

Koska kyselystä on vaikeaa saada heti täydellinen, pitäisi se testata ennen käyttöönottoa. Testaamalla kyselyn etukäteen, voi kyselyn pituuden varmistaa vielä käytännössä, pelkän teoreettisen oletuksen sijasta. Kyselyä testatessa saadaan varmuus muun muassa seuraaviin kysymyksiin:

- Kuulostavatko kysymykset sopivilta?
- Ymmärtävätkö vastaajat kysymykset?
- Onko mukana epäselviä tai johdattelevia kysymyksiä?

- Pystyvätkö vastaajat vastaamaan kysymyksiin?
- Onko vastaustilaa riittävästi?
- Ovatko vastausvaihtoehdot riittävän tarkkoja?
- Toimiiko käytetty teknologia?
- Jaksavatko vastaajat täyttää kyselyn? (Brace 2004, 163–165.)

Kun kysely on tehty, pitää se myös analysoida tulosten saamiseksi. Jotta lukijat ymmärtäisivät täsmälleen, mitä on tehty ja millaiset tulokset on saatu, pitää ennen analyysivaihetta kuvailla kyselyn tuloksia riittävästi. Analyysivaiheessa pitää valita sopiva analyysimenetelmä ja pitäytyä siinä. Epävarmuustekijät täytyy myös ottaa huomioon ja esitellä kattavasti ja johdonmukaisesti. Analyysissä on olennaista muistaa tutkimuskysymys ja käsitellä saatuja tuloksia sen kannalta. (KvantiMOTV 2010b.) Analyysivaiheessa pitää muistaa kirjoittaa teksti sopivalle kohdeyleisölle. Tieteellisemmälle kohdeyleisölle voi kirjoittaa tieteellisempää tekstiä kuin esimerkiksi sanomalehden lukijoille tarkoitettussa tekstissä. Käytettyjen kysymysten ja vastausvaihtoehtojen tarkat sanamuodot pitää olla dokumentoituna, koska tutkimuksen tulokset riippuvat hyvin paljon siinä käytetyistä muuttujista. Tekstissä voi selittää käytettyjä taulukoita ja kuvioita, mutta vain olennaisilta osilta. Muutoin taulukot ja kuvat riittävät sellaisenaan. Taulukoissa tulokset voi esitellä tarkemmin, mutta leipätekstissä kannattaa käyttää tulosten kannalta järkevää tarkkuustasoa. Tulosten jakaumatiedot tulisi myös kuvata tiiviisti. (Mt.)

5.2 Kysely tulkkien äänenkäytöstä

Kyselyni tulkkien äänenkäytöstä on sekoitus kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta, sillä testaan sen avulla hypoteesini, mutta toisaalta yritän myös selvittää uusia hypoteeseja ja näkökulmia käsiteltävään aiheeseen. Haluan kartoittaa kyselylläni, millaisia ääniongelmiä tulkeilla on ja kuinka yleisiä ongelmat ovat. Tahdon myös selvittää, millaista koulutusta tulkeille kannattaisi järjestää äänenkäytöstä. Tämän selvittämiseksi minun pitää kyselyssäni selvittää muun muassa seuraavat asiat:

1. kuinka pitkään vastaajat ovat toimineet tulkkeina
2. kuinka usein vastaajat toimivat tulkkeina
3. tulkkavatko vastaajat konsekutiivisesti vai simultaanisti
4. kuinka paljon vastaajat käyttävät ääntään vapaa-ajalla
5. ovatko vastaajat kärsineet ääniongelmista ja jos ovat, niin kuinka usein

6. ovatko ääniongelmat estäneet vastaajia toimimasta tulkkina tai haitanneet vapaa-aikaa
7. millaisista ongelmista vastaajat ovat kärsineet
8. ovatko vastaajat saaneet äänenkäytön koulutusta
9. ovatko vastaajat kaivanneet äänenkäytön koulusta ja jos ovat, niin millaisiin asioihin liittyen
10. mitkä ovat haastavimpia tilanteita äänenkäytön kannalta
11. mitkä ovat helpoimpia tilanteita äänenkäytön kannalta
12. millainen tulkin äänen tulisi olla/ei tulisi olla.

Ensimmäisillä kolmella kysymyksellä kartoitan vastaajien taustaa ja altistumista raskaalle äänenkäytölle. Nämä kysymykset on parasta esittää suljettuina kysymyksinä, koska vastausvaihtoehdoista on tällä tavalla helppoa tehdä toisensa poissulkevia ja yksinkertaisia. Neljäs kysymys selittää mahdollisia eroja ongelmien laajuudessa. Kysymyksillä 5.–7. kartoitan ääniongelmiensa laajuutta. Näihin kysymyksiin sisältyy myös avoin osuus, jotta vastaajat voivat halutessaan selittää esimerkiksi työtä haitanneiden ongelmien laajuutta tai laatua.

Kahdeksannella kysymyksellä selvitän tulkkien saamaan äänikoulutuksen määrää. Sen jälkeen kartoitan tulkkien kaipaaman äänikoulutuksen laatua. Voihan olla, että vastaajat haluaisivat koulutusta, vaikka he eivät olisikaan kärsineet ääniongelmissa. Kysymyksillä 10. ja 11. selvitän kahdeksannen kysymyksen tapaan, millaisiin asioihin koulutuksessa pitäisi keskittyä. Kysymyksiin 9.–11. sisältyy valmiiden vastausvaihtoehtojen lisäksi kohta ”muu”, sillä näihin kysymyksiin on mahdotonta saada kaiken kattavat vastausvaihtoehdot. Valmiit vastausvaihtoehdot antavat vastaajille ajatuksen siitä, millaisia vaihtoehtoja on olemassa ja he ehkä muistavatkin niiden perusteella jotain, mikä ei täysin avoimessa kysymyksessä tulisi mieleen. Lopuksi tiedustelen vielä tulkille sopivaa ja sopimatonta ääntä. Laitan alkuun yleisiä taustatietoja kartoittavia kysymyksiä ja annan kyselyn lopuksi vastaajille mahdollisuuden kirjoittaa vapaasti, mikäli heidän mieleensä tulee vielä jotain asiaan liittyvää.

Vaikka hypoteesini on, että tulkeilla on ääniongelmiä, pyrin silti kyselyssäni välttämään liian johdattelevaa kysymyksenasettelua ja antamaan vastaajille mahdollisuuden vastata hypoteesini vastaisesti. Koska tarkoitukseni on testata hypoteesiani, on yleiskuvalla suurempi merkitys yksittäisiin vastauksiin verrattuna. Toisaalta otantani on sen verran pieni, että yksittäisetkin vastaukset saattavat edustaa todellisuudessa suurempaa joukkoa.

5.2.1 Kyselyn toteuttaminen

Päätin toteuttaa kyselyni elektronisesti, koska kysely sisältää jonkin verran henkilökohtaisia kysymyksiä, joihin vastaajien voi olla miellyttävämpi vastata etäältä tehdyssä kyselyssä. Elektroninen kysely ei myöskään vaadi rahallista sijoitusta ja se on nopea toteuttaa. Tein kyselylomakkeen (Liite 4.) Microsoft Word 2010 -ohjelmalla, ja lähetykskanavaksi valitsin sähköpostin liitetiedoston. Kiinnitin erityisesti huomiota kyselylomakkeen ulkonäköön ja selkeyteen, jotta lomake ei karkottaisi vastaajia heti, kun he avaavat sen, vaan innostaisi heitä vastaamaan koko kyselyyn. Uskoin, että ammattitulkkiensa tietotekniset taidot riittävät tällaisen kyselyn täyttämiseen, ja koska uskoin myös aiheen kiinnostavan vastaajia, toivoin tavallista suurempaa vastaamishalua.

Lomakeosuuden tehtyäni kirjoitin vastaamisohjeet. Sijoitin vastaamisohjeet alkuun, sillä kysymykset ovat vastaustekniikaltaan varsin samankaltaisia, ja jatkuva ohjeiden toistaminen voi käydä vastaajille raskaaksi. Tämän jälkeen vuorossa oli saatekirje, joka toimisi samalla myös vastaajille lähetettävänä sähköpostina (Liite 3.). Saatekirjeessä esittelin lyhyesti itseni ja tutkimukseni tarkoituksen. Selvitin myös vastaajien valitsemisperiaatteen ja painotin sitä, että vastauksia käsitellään anonyymisti ja niitä käytetään ainoastaan tässä tutkimuksessa. Koska kyselyssäni on henkilökohtaisia kysymyksiä, korostuu tietosuojan merkitys, ja on oleellista varmistaa, että myös vastaajat tuntevat olonsa turvalliseksi vastatessaan kyselyyn. Lopuksi annoin vielä määräajan vastauksille ja omat yhteystietoni.

Kun kokonaisuus oli valmis, lähetin sen testattavaksi muutamalle koevastaajalle. Testausvaiheessa kävi ilmi, etteivät lomakkeessa käytetyt tekniset ratkaisut välttämättä toimineet muissa tekstinkäsittelyohjelmissa, joten lisäsin vastausohjeisiin ohjeet tällaisen tilanteen varalle sen sijaan, että olisin tehnyt koko kyselyn jollakin muulla ohjelmalla.

Testausvaiheen jälkeen valitsin satunnaisesti kymmenen ammattitulkkiä Suomen kääntäjien ja tulkki-liiton tulkkiensa yhteystietoja tarjoavan hakupalvelun (<http://www.sktl.fi/hakupalvelu/>) avulla. Toivoin saavani vastauksia vähintään viideltä tulkilta. Koska kyseessä oli vasta pienimuotoinen katsaus aiheeseen, riitti tällainen otanta mielestäni hyvin. Lähetin kyselyn kymmenelle vastaajalle sähköpostin liitteenä 29.10.2012. Vaikka valitsin vastaajat satunnaisesti, otin silti mukaan sekä naisia että miespuolisia tulkkeja. Annoin vastaamisaikaa kaksi viikkoa eli 11.11.2012 saakka. Sain kahden viikon aikana kolme täytettyä vastauslomaketta. Koska toivoin vähintään viittä vastaajaa, lähetin kaikille, jotka eivät vielä olleet vastanneet, uuden sähköpostin (Liite 3.), jossa ilmoitin pidentäväni

vastausaikaa vielä viikolla, eli 18.11.2012 saakka. Pidentetyn vastausajan ansiosta sainkin vielä kaksi vastauslomaketta lisää, ja lopulta aineistoni koostui viidestä täytetystä vastauslomakkeesta.

5.2.2 Tulokset

Kyselyyn vastanneista kolme on naisia ja kaksi miehiä. Kaikki vastaajat ovat yli 40-vuotiaita. Kolmella vastaajalla on ylempi korkeakoulututkinto ja kahdella alempi korkeakoulututkinto. Kaikilla vastaajilla on hyvin vankka kokemus tulkkaustyöstä, sillä kaikki ovat toimineet ammatissa yli 15 vuotta. Kuukausittaiset tulkkaustunnit vaihtelevat kuitenkin huomattavasti. Vastaajat T3 ja T5 kertoivat tulkkaavansa 0–10 tuntia kuukaudessa, mutta koska he ovat myös iältään vanhimpia, voi olla mahdollista, että he ovat vähentäneet työmääräänsä verrattuna aikaisempaan. Vastaajissa on myös sekä simultaani- että konsekutiivitulkkeja. Satunnaisesti valittu vastaajajoukko edustaa siis yllättävän kattavasti erilaisia ammatissa toimivia kokeneita tulkkeja. Alla olevassa taulukossa 2 esitellään tarkemmin vastaajien taustatiedot.

	Sukupuoli	Toiminut tulkkina	Toimii tulkkina	Tulkkaa kuukaudessa keskimäärin	Toimii pääasiassa
T1	nainen	15–20 vuotta	osa-aikaisesti	30–40 tuntia	simultaanitulkkina
T2	nainen	15–20 vuotta	kokoaikaisesti	20–30 tuntia	simultaanitulkkina
T3	nainen	20–25 vuotta	osa-aikaisesti	0–10 tuntia	konsekutiivitulkkina
T4	mies	yli 30 vuotta	kokoaikaisesti	yli 40 tuntia	simultaanitulkkina
T5	mies	yli 30 vuotta	kokoaikaisesti	0–10 tuntia	molempina

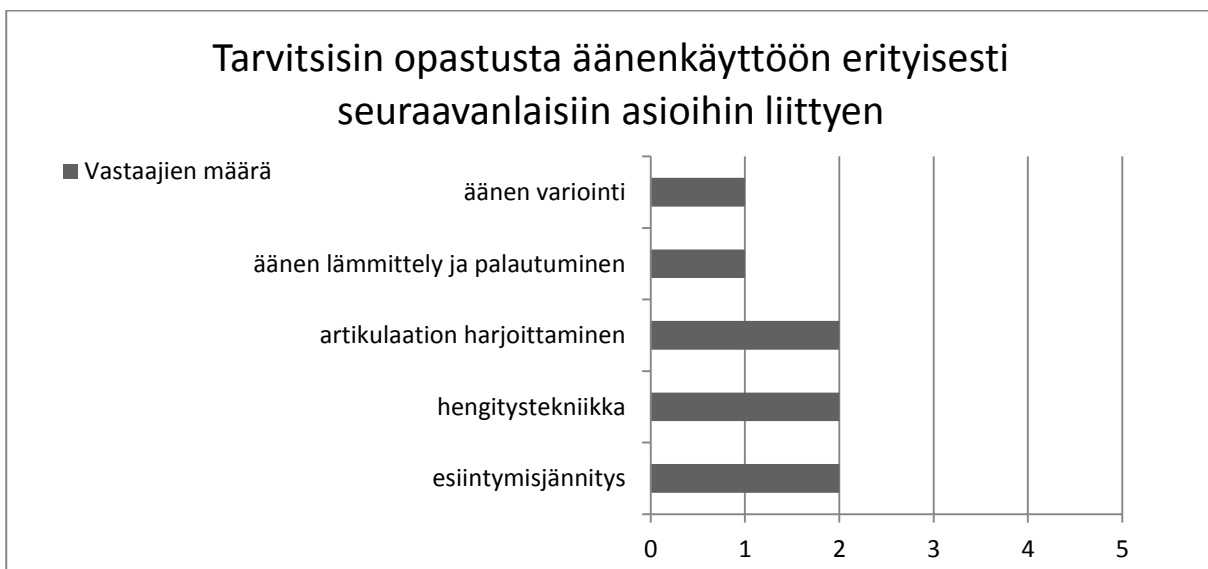
Taulukko 2 Vastaajien taustatiedot.

Vastaajista yksi käytti ääntään vapaa-ajalla vähän, kolme keskivertaisesti ja yksi paljon. Kaikki vastaajat yhtä lukuun ottamatta olivat kärsineet joskus uransa aikana ääniongelmista. Ääniongelmat eivät kuitenkaan olleet koskaan estäneet vastaajia toimimasta tulkkeina tai haitanneet vapaa-aikaa. Tulkit olivat kärsineet äänen aamukäheydestä, äänen rasittumisesta tai väsymisestä, äänen madaltumisesta puhuessa, tarpeesta rykiä tai yskiä puheen aikana, kivusta tai jännityksestä kurkunpään alueella sekä refluksitaudista johtuvasta äänen käheytymisestä. Tulkkien ääniongelmia esitellään tarkemmin kaaviossa 4.

Kaavio 4 Ääniongelmat.

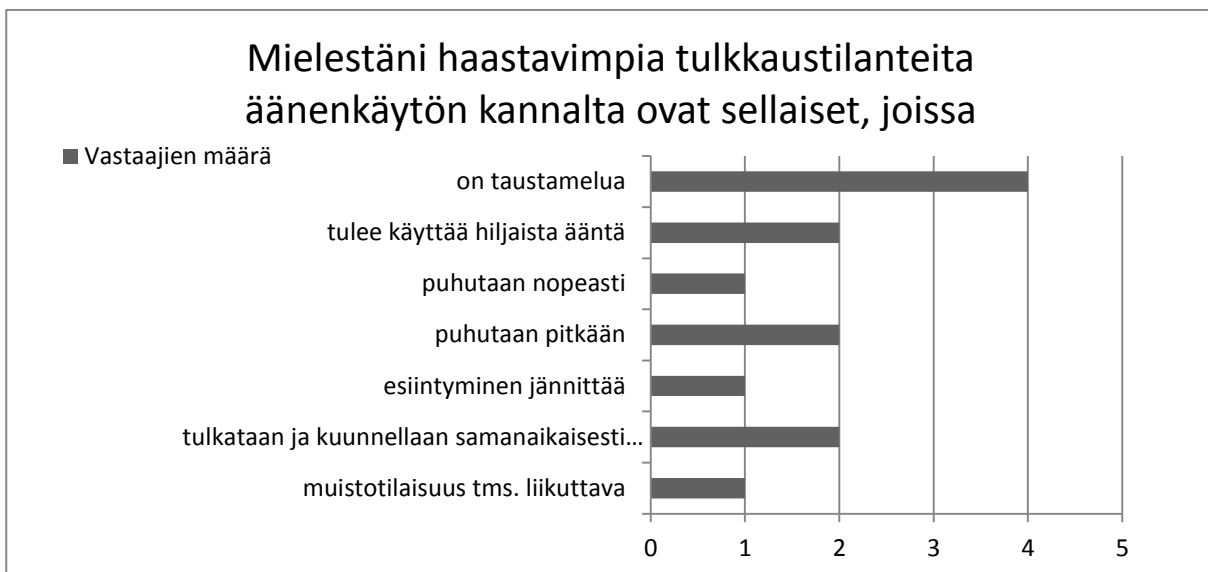
Vähän äänenkäytön koulutusta oli saanut kolme vastaajaa. Kaksi vastaajista ei ollut saanut yhtään äänenkäytön koulutusta. Neljä vastaajaa on kuitenkin kaivannut äänenkäytön koulutusta vähän. Yksi vastaaja ei ollut kaivannut koulutusta. Asiat, joihin opastusta kaivattiin, olivat esiintymisjännitys, hengitystekniikka, artikulaation harjoittaminen, äänen lämmittely ja palautuminen sekä äänen variointi. Myös vastaaja, joka ei ollut kaivannut koulutusta, valitsi yhden vaihtoehdon. Tulkkien äänenkäytön koulutukseen liittyvät toiveet esitellään kaaviossa 5.

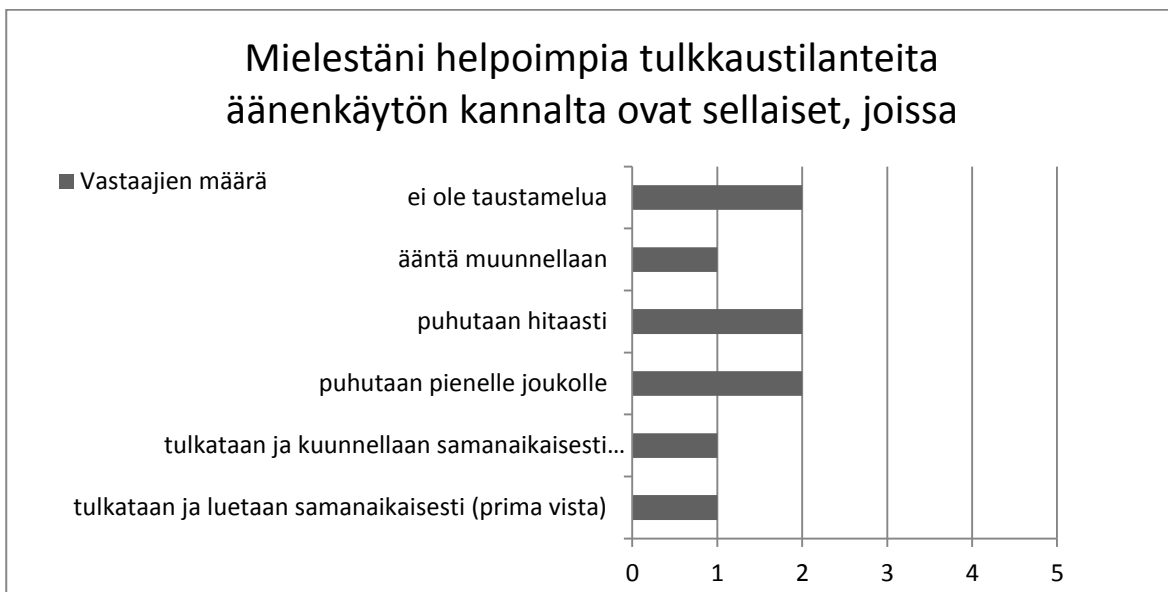
Kaavio 5 Tulkkien toiveet äänenkäytön koulutukselta.

Vastaajat kokivat äänenkäytöllisesti haastavimmiksi tulkkauksilanteiksi sellaiset, joissa on taustame-lua, tulee käyttää hiljaista ääntä, puhutaan nopeasti tai pitkään, esiintyminen jännittää sekä tulkataan

ja kuunnellaan samanaikaisesti (simultaanitulkkaus). Myös muistotilaisuuden tyyliiset tilanteet koettiin haastaviksi. Helpoimmiksi tilanteiksi koettiin puolestaan sellaiset, joissa ei ole taustamelua, ääntä muunnellaan, puhutaan hitaasti tai pienelle joukolle, tulkataan ja kuunnellaan samanaikaisesti (simultaanitulkkaus) tai tulkataan ja luetaan samanaikaisesti (prima vista). Yksi vastaaja ei valinnut tässä kohdassa mitään yksittäistä asiaa, vaan huomautti, ettei ominaisuuksia voi hänen mielestään tällä tavoin eritellä, koska ne sekoittuvat aina. Äänenkäytöllisesti haastavimmat tulkkauksitilanteet esitellään kaaviossa 6 ja äänenkäytöllisesti helpoimmat tulkkauksitilanteet kaaviossa 7.

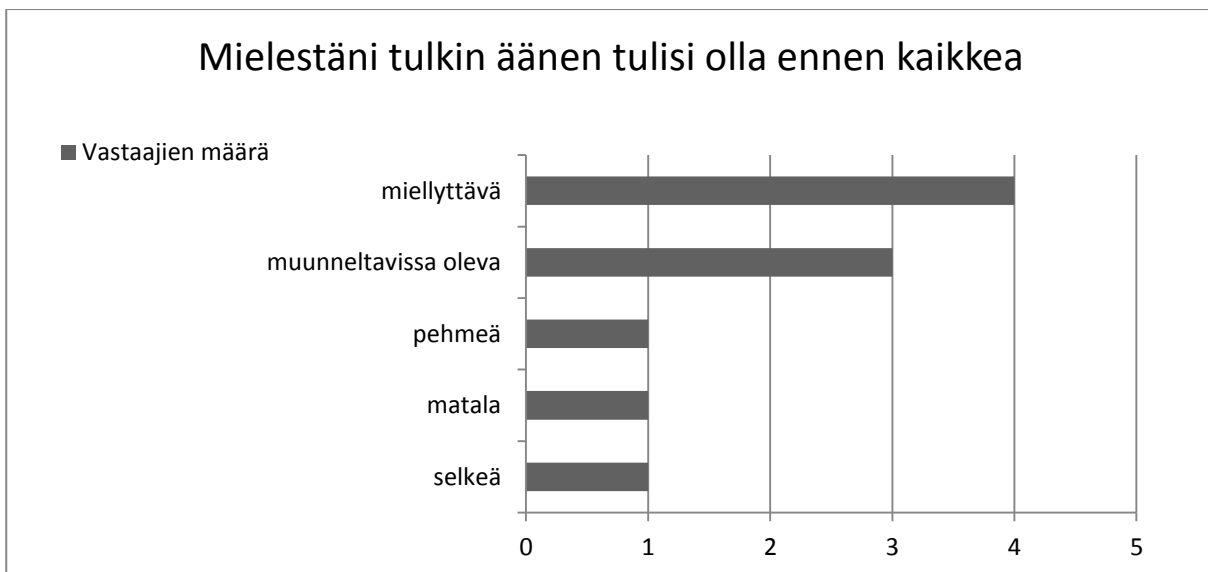

Kaavio 6 Äänenkäytöllisesti haastavimmat tulkkauksitilanteet.

Kaavio 7 Äänenkäytöllisesti helpoimmat tulkkauksitilanteet.

Tulkille sopivan äänen tulisi vastaajien mukaan olla miellyttävä, muunneltavissa oleva, pehmeä, matala ja selkeä. Tulkkien mukaan tulkin ääni ei saisi olla missään tapauksessa korkea, yksitoikkoinen, voimakas, hiljainen tai liian nasaali. Tulkille sopivan äänen piirteet esitellään kaaviossa 8 ja tulkille sopimattoman äänen piirteet kaaviossa 9. Vapaassa tekstikentässä yksi vastaajista lisäsi vielä, että narisevat, kimittävät, kiekuvat ja venyttävät äänet ovat kamalia. Hän myös huomautti, että ero äänenkäytön ja tulkkaustapojen (maneerien) välillä on häilyvä. Myös toinen vastaaja kommentoi vapaaseen tekstikenttään, että yllättävän harva tulkki kiinnittää huomiota äänenkäyttöön ja että pienellä vaivalla koko suoritus paranoi huomattavasti.

Kaavio 8 Tulkille sopivan äänen piirteet.

Kaavio 9 Tulkille sopimattoman äänen piirteet.

5.2.3 Pohdintaa

On mielenkiintoista, että kaikki vastaanottajat yhtä lukuun ottamatta ovat kärsineet jonkinlaisista ääniongelmista. Kyseinen vastaaja kuitenkin ilmoitti käyttävänsä ääntään vapaa-ajalla paljon, mikä saattaa mahdollisesti selittää asian. Vapaa-ajan haastavat äänenkäyttöharrastukset altistavat ääniongelmille, mutta mikäli vastaajan vapaa-ajan harrastuksiin kuuluu esimerkiksi laulamista tai muuta vahvaa äänenkäyttöä vaativaa toimintaa, on vastaaja saattanut huomaamattaankin omaksua vahvan äänenkäyttötekniikan, joka on suojannut häntä ääniongelmilta. Toisaalta taas vastaaja oli ilmoittanut saaneensa vain vähän äänenkäytön koulutusta, mikä taas sulkisi pois esimerkiksi laulamisen harrastuksena. Ihmisillä on kuitenkin hyvin erilaisia käsityksiä ääniongelmista, joten on mahdollista, että vastaaja ei ole kokenut ongelmia niin häiritseviksi, että hän ajattelisi niiden olevan ongelmia. On tietenkin myös mahdollista, ettei vastaajalla ole todellakaan ollut koskaan minkäänlaisia ääniongelmia.

Kukaan vastaaja ei ilmoittanut ääniongelmien estäneen häntä työskentelemästä tulkkina. Tämä on erittäin mielenkiintoista. Kyselyni avulla ei kuitenkaan selvinnyt, kuinka tulkit ovat sitten onnistuneet tulkkaamaan ääniongelmien kanssa. Ovatko he pinnistelleet äänentuoton kanssa, vai helpottaneet ongelmaa esimerkiksi lämmittelyllä, apuvälineillä tai rentoutusharjoituksilla? Mielenkiintoista olisi myös tietää, ovatko kuulijat reagoineet näihin ääniongelmiin poikkeavasti. Toisaalta kukaan vastaajista ei myöskään maininnut, että ääniongelmat olisivat haitanneet vapaa-aikaa, joten ääniongelmat eivät luultavasti ole olleet kovin vakavia.

Näin pienellä otannalla on mahdotonta tehdä suurempia yleistyksiä, mutta vastaajajoukossani ei ollut huomattavissa yhteyksiä äänenkäytön koulutuksen ja ääniongelmien määrän välillä. Vähän äänenkäytön koulutusta saaneilla oli ääniongelmia ja samoin myös täysin ilman koulutusta jääneillä. Vain yhdellä koulutusta vähän saaneella ei ollut minkäänlaisia ääniongelmia. Kaikki ääniongelmista kärsineet olivat kuitenkin kaivanneet äänenkäytön koulutusta. On mahdollista, että muut vastaajat ovat huomanneet äänenkäytön merkityksen omien ääniongelmiensa seurauksena, ja kaipaavat sen vuoksi myös koulutusta, joka mahdollisesti auttaisi ongelmien ratkaisuun.

Aiheet, joihin koulutusta kaivattiin, olivat yksi kyselyn mielenkiintoisimmista tuloksista. Mainitut asiat olivat esiintymisjännitys, äänen lämmittely ja palautuminen, hengitystekniikka, artikulaation harjoittaminen sekä äänen variointi. Oli yllättävää, että opastusta kaivattiin niinkin perusasioihin kuin lämmittelyyn tai hengitystekniikkaan. Olisin odottanut, että näinkin kokeneilla tulkeilla olisi jo

tällaiset perusasiat hallussa. Toisaalta taas perusasiat ovat usein niitä haastavimpia, joten ehkä koulutusta kaivattiin tukemaan jo opittuja tekniikoita. Äänen variointi, artikulaation harjoittaminen ja esiintymisjännityksen käsittely ovat jo hieman edistyneempää äänenkäyttöä, joten niiden esille tuleminen ei ollut niin yllättävää kokeneilla puhujilla. Myös vastaaja, joka ei aiemmin kaivannut koulutusta, valitsi yhden vaihtoehdon. Tämä saattaa kertoa osaltaan siitä, että vastaaja kuitenkin toivoisi jonkinlaista opastusta, vaikkei sitä aiemmin kaivannutkaan.

Äänenkäytön kannalta haastavien tulkkaustilanteiden kirjo osoittautui varsin laajaksi. Peräti neljä vastaajaa valitsi vaihtoehdon ”on taustamelua”, mikä kertoo taustamelun olevan selkeä ongelma, joka on myös tiedossa. Onkin yllättävää, että tulkit eivät kokeneet tarvitsevansa opastusta voimakkaan äänen tuottamiseen, vaikka kokivat taustamelun haastavaksi. Koska kyselyssä ei kuitenkaan selvitetty sitä, kuinka usein tällaisia tilanteita tulee vastaan, voi olla, että taustamelu tekee tilanteesta haastavan, mutta se ei ole kuitenkaan usein esille tuleva ongelma. Myös samanaikainen tulkkaaminen ja kuunteleminen koettiin äänenkäytön kannalta hankalaksi. Tämän vastausvaihtoehdon valinneista vastaajista ensimmäinen toimi pääasiassa konsekutiivitulkkina ja toinen sekä konsekutiivietä simultaanitulkkina. Tässä voikin mahdollisesti olla kyse siitä, että vastaajat tekevät enemmän konsekutiivitulkkauksia ja kokevat sen vuoksi simultaanitulkkauksen haastavammaksi.

Myös ”hiljaisen äänen käyttäminen” valittiin kahteen kertaan. Jälkikäteen ajateltuna olisi ollut hyödyllistä selkeyttää kohtaa ”hiljaisen äänen käyttäminen” niin, että vastaajien olisi ollut mahdollista valita kuiskaustulkkauksia ja hiljainen ääni erikseen. Nyt vastauksista ei voi päätellä kumpaa vastaaja on tarkoittanut. ”Pitkään puhuminen” nousi myös kahden vastaajan vastauksissa esille. Tämä on toisaalta mielenkiintoista, koska yleensäkin tulkkauksessa puhutaan pitkiä aikoja, mutta voisin olettaa, että pitkään puhuminen yhdistyy usein esimerkiksi nopeaan puheeseen. Vaihtoehdon valitsivat kuitenkin juuri ne kaksi tulkkiä, jotka toimivat myös konsekutiivitulkkeina. Se, että juuri nämä vastaajat valitsivat tämän vaihtoehdon, saattaa kertoa siitä, että pitkään puhuminen on haasteellista juurikin konsekutiivitulkkauksessa.

Äänenkäytöllisesti helpoimpia tilanteita oli myös usempia. Aikaisempia tuloksia tukee se, että tilanteet, joissa ei ollut taustamelua, koettiin helpoiksi. Kahteen kertaan valittiin myös vaihtoehdot ”puhutaan hitaasti” sekä ”puhutaan pienelle joukolle”. Mielenkiintoista kyllä, mutta suurelle joukolle puhumista ei koettu edellisessä kysymyksessä vastaavasti haastavaksi tilanteeksi. Yhden kerran valittiin myös vaihtoehdot ”ääntä muunneellaan”, ”tulkataan ja kuunnellaan samanaikaisesti (simultaanitulkkauksia)” sekä ”tulkataan ja luetaan samanaikaisesti (prima vista)”. Näissä vastauksissa tulk-

kien omat tottumuksetkin saattavat vaikuttaa. Jos esimerkiksi tekee pääasiassa konsekutiivitulkkausta, niin simultaanitulkkaus voi tuntua haastavalta. Toisaalta esimerkiksi äänen muunteleminen saattaa kertoa siitä, että tulkki eläytyy puheeseen tavallista enemmän, mikä saattaa helpottaa puheen tuottamista. Prima vistan nostaminen esille tässä yhteydessä on mielestäni erittäin mielenkiintoista. Prima vistan lähdetekstinä toimii nimenomaan kirjallinen teksti, jolloin alkuperäisen puhujan ääni ei vaikuta suoranaisesti tulkkiin. Tämä saattaa antaa tulkille enemmän mahdollisuuksia äänen vapaaseen käyttämiseen, mikä puolestaan voisi aiheuttaa helppouden tunteen.

Tulkkien mielestä tulkin äänen pitäisi olla miellyttävä, muunneltavissa oleva, pehmeä, matala ja selkeä. Erityisesti miellyttävyys ja muunneltavissa olevuus olivat tärkeitä. Koska kyselyssä ei kuitenkaan puututtu tarkemmin siihen, millainen miellyttävä ääni on, ovat mielikuvat hyvin vastaajien käsityksistä riippuvaisia. Tulkkien antamat kuvaukset vastaavat kuitenkin hyvin esimerkiksi Valon (1994) tuloksia radiopuhujalle sopivasta äänestä. Valon (1994) tutkimuksen mukaan hyvän äänen pitää olla hyvänlaatuista (esim. selkeää), vaihtelevaa (esim. eloisaa tai vivahteikasta), rauhallista, kohtalaisen matalaa, sujuvaa ja virheetöntä. Myös ääntämisen pitää olla huolellista (mt.). Tulkit nostivat esille lähes kaikki näistä piirteistä. Tulkeille tehdyssä kyselyssä ei kuitenkaan ollut sujuvuuteen tai ääntämykseen liittyviä vaihtoehtoja, mikä selittää niiden puuttumisen tulkkien vastauksista.

Neljän vastaajan mielestä tulkin ääni ei missään tapauksessa saisi olla korkea ja kolmen vastaajan mielestä yksitoikkoinen. Yksittäiset vastaajat nostivat ei-toivotuiksi piirteiksi myös voimakkuuden, hiljaisuuden, liiallisen nasaaliuden, narisevuuden, kimittävyuden, kiekuvuuden tai venyttävyyden. Näissä vastauksissa on enemmän eroa kuin hyvään ääneen liittyvissä vastauksissa, mikä kertoo mahdollisesti henkilökohtaisten mieltymysten ja kokemusten merkityksestä.

Kaksi vastaajaa käytti myös mahdollisuutta kirjoittaa loppuun aiheeseen liittyviä omia kommenttejaan. Toinen vastaajista tukee tämän tutkimuksen taustalla olevaa hypoteesia huomauttamalla, että

”Yllättävän harva tulkeista kiinnittää huomiota omaan äänenkäyttöön (esim. äänenkorkeus, hengitys puheen kannalta luonteissa kohdissa eli taukojen kohdalla, häiritsevät maneerit eli jatkuva rykiminen tai kovin nasaali äänenkäyttö jne.). Pienellä vaivalla koko suoritus paransi kummasti...”

Lisäksi hän kertoo yrittäneensä itse kiinnittää huomiota äänenkäyttöön ja onkin saanut asiakkailta positiivista palautetta selkeydestä ja luotettavuudesta. Vastaaja kuitenkin muistuttaa, että äänenkäyt-

tö on tietenkin vain yksi osa kokonaisuutta, mutta sisällöstäkään ei pääse nauttimaan, jos äänenkäyttö on häiritsevää.

Toinen vastaajista tarkentaa vapaassa tekstikentässä huonojen äänien piirteitä ja muistuttaa, että ero äänenkäytön ja tulkkaustapojen (maneerien) välillä on häilyvä. Tällä vastaaja viittaa luultavasti siihen seikkaan, että tulkit eivät välttämättä käyttäisi ääntään samalla tavalla muissa puhetilanteissa, mutta ovat tottuneet tiettyihin äänenkäyttöön liittyviin manereihin, joita sitten toistavat tulkkausessaan. Myös edellinen vastaaja viittaa samantyyliiseen asiaan huomioidessaan esimerkiksi liiallisen naasalisuuden tulkkaukseen liittyvänä maneerina.

Kyselyn antamat tulokset siis osittain vahvistavat ja osittain kumoavat alkuperäisen hypoteesini siitä, ovatko ääniongelmat todella ongelma. Vastaajien työkykyyn ääniongelmat eivät ole vaikuttaneet, mutta suurin osa vastaajista on kuitenkin kärsinyt jonkinlaisista ongelmista. Vaikuttaa myös siltä, että tulkeilla on selkeä kuva miellyttävästä ja epämiellyttävästä äänestä. Vastaajien vapaat kommentit vahvistavat myös sen, että joillakin ammattitulkeilla on, ainakin toisten ammattitulkkien mielestä, ikäviä äänenkäyttöön liittyviä tapoja tai tottumuksia. Toisten tulkkien äänen vaikutusta toisiin tulkkeihin esimerkiksi releenä toimittaessa olisikin mielenkiintoista tutkia. Asiakkaiden kanta aiheeseen ei ollut tässä tutkimuksessa huomion kohteena, mutta senkin tutkiminen olisi varmasti hyödyllistä tulevaisuudessa.

6. Lopuksi

”Tulkki on ihminen ihmisten asialla.”
(Hietanen 2004, 293.)

Tulkki painii työssään monenlaisten vaatimusten kanssa. Tulkin pitäisi olla vakuuttava, luotettava ja rauhallinen. Tulkkeessa ei saisi kuulua mahdollinen jännittäminen, aikapaine tai epäröinti. Vaikka tulkki ei ilmaisekaan omia ajatuksiaan, pitäisi hänen vakuuttaa kuulijansa. Tämä kaikki on paljon helpompaa, kun ääni toimii. Tulkkien pitäisikin olla tietoisia hyvästä äänenkäytöstä ja ääniergonomiasta. Ongelmatilanteissa tulisi tietää, miten pitää toimia ja mistä pitää hakea apua. Tämä on osa tulkin ammattitaitoa.

Suurimmaksi osaksi tulkin äänenkäyttöön näyttäisi pätevän samat suositukset kuin muuhunkin äänenkäyttöön. Tulkkauksessa on kuitenkin tiettyjä erikoisuuksia moneen muuhun puheammattilaisen työhön verrattuna. Tulkin pitää olla tietoinen sekä lähde- että kohdekulttuurin viestintäkonventioista ja paralingvistiikasta. Hänen täytyy käyttää niitä asianmukaisesti ja taidokkaasti. Myös kulttuurierot on hyvä tiedostaa. Vieraalla kielellä puhuminen tuo mukanaan myös omat haasteensa, joita muilla ääniammattilaisilla, kuten puhelinmyyjillä tai papeilla, ei välttämättä ole. Konsekutiivitulkkausessa haasteet liittyvät erityisesti vaihteleviin olosuhteisiin sekä yleisölle esiintymiseen. Simultaanitulkkausessa korostuu puolestaan aikapaine ja tulkkaukoppien aiheuttamat rajoitukset. Myös muistin kuormitus ja monet samanaikaiset kognitiiviset toiminnot vaikuttavat tulkin toimintakykyyn.

Olen tässä tutkielmassani päässyt tutustumaan vasta hyvin pintapuolisesti tulkin puhetekniikkaan. Aiheen tutkimus on vasta lähtökuopissaan ja törmäsin omassa tutkimuksessani tähän ongelmaan usein, kun yritin vertailla ja yhdistää tutkimusten antamaa tietoa. Käsitettä ”miellyttävä ääni” käytetään huolettomasti ilman, että varsinaisesti selvitetään, mitä sillä tarkoitetaan. Yksittäisten osalueiden tutkimus vaikuttaa myös hyvin irralliselta, kun sitä ei voi sijoittaa suurempaan kokonaisuvaan. On myös kyseenalaista, voiko ulkomaisessa kontekstissa tehtyä tutkimusta suoraan soveltaa suomalaiseen kontekstiin. Koska tätä aihetta käsittelevää tutkimusta on varsin niukasti, on työ ollut osittain hyvin haastavaa, minkä vuoksi olen joutunut rajoittumaan lähinnä olemassa olevan teorian soveltamiseen. Lyhyellä kyselylläni olen kuitenkin saanut tärkeää tietoa myös ammattitulkkiensa äänenkäytöstä. Tulkin ääni on tutkimusaiheena kiinnostava myös ammatissa toimivien tulkkiensa kannalta, mikä kävi hyvin ilmi tekemässäni kyselytutkimuksessa. Lähes kaikki vastaajat olivat kaivan-

neet ainakin vähän äänenkäytön koulutusta, ja tulkkien antamien kommenttien perusteella äänenkäyttö on erittäin tärkeä asia tulkkauksessa. Tulkkauksessa koettiin olevan useita äänenkäytön kannalta haastellisia tilanteita, joihin puhetekniikan harjoituksilla voitaisiin valmistautua.

Näin rajallisenkin työn aikana olen kuitenkin löytänyt jo monia mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita. Tulevaisuudessa eri tulkkaustekniikoiden erikoispiirteitä voisi tutkia vielä lisää ja tutkimusta voisi laajentaa myös tarkastelemalla eri tilanteissa tehtävää tulkkausta, kuten oikeustulkkausta tai asioimistulkkausta. Myöskään kuiskaustulkkaukseen ei tässä tutkielmassa ehditty paneutua, vaikka, ja osittain myös sen vuoksi, että se on äänenkäytöllisesti erittäin mielenkiintoinen ala. Alan kehityksen kannalta olisi tärkeää myös selvittää laajemmalla otoksella ammatissa toimivien tulkkien omia äänenkäyttöön liittyviä kokemuksia ja toiveita. Tulkkien ääniongelmien analysoinnilla voitaisiin ensinnäkin auttaa tulkkeja tekemään työnsä paremmin ja toisaalta myös saavuttaa suoranaista taloudellista säästöä ääniongelmiin liittyvien sairaslomien poistumisen kautta. Myös kuulijoiden odotuksia ja vaikutelmia tulkkien äänestä pitäisi tutkia tarkemmin ja yhtenäisemmin, jotta jo koulutusvaiheessa tällaisiin seikkoihin voitaisiin kiinnittää enemmän huomiota. Erilaiset puhetekniset mittaukset oikeissa tulkkaustilanteissa olisivat myös erittäin hedelmällinen tutkimuskohde. Yhteistyö puhetekniikan asiantuntijoiden kanssa mahdollistaisi aiheen tarkastelun vielä laajemmalti.

Tulkin puhetekniikka on hyvin laaja alue, ja sisältää monenlaisia asioita, joista osa koskee ainoastaan tulkkeja. Niinpä juuri tulkeille räätälöidyllä puhetekniikan koulutuksella olisi varmasti paikansa. Puhetekniikkaan tulisi kiinnittää enemmän huomiota jo tulkkien koulutusvaiheessa, ja olenkin ilokseni saanut todistaa, kuinka tämän tutkielman tekemisen aikana Tampereen yliopiston opinto-oppaaseen on sisällytetty yksi kurssi, jolla tuleville tulkeille opetetaan juuri äänenkäyttöön ja puhetekniikkaan liittyviä asioita (Opinto-opas 2012–2013). Kyseessä on vain yksi kurssi, mutta jo yhden kurssin olemassaolo on suuri parannus aikaisempaan tilanteeseen. Äänenkäytön koulutusta pitäisi kuitenkin jatkaa koko tulkin uran läpi. Tällä hetkellä koulutuksen määrä ja laatu riippuu kuitenkin pitkälti tulkin omasta kiinnostuksesta.

Toivon, että olen tällä tutkielmallani herättänyt alan ammattilaisten, opiskelijoiden ja opettajien kiinnostuksen äänenkäyttöä ja puhetekniikkaa kohtaan. Tarkoitukseni on ollut myös kartoittaa kyseessä olevaa aihetta ja nostaa esille uusia mahdollisia tutkimuskohteita, joiden avulla voimme kasvattaa tietoutta tästä tulkkien ammattiin suuresti vaikuttavasta, mutta tähän mennessä kovin vähän käsitellystä aiheesta.

Lähdeluettelo

- Aalto, Anna-Liisa & Parviainen, Kati 1974. *Auta ääntäsi. Äänenkäyttäjän käsikirja*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.
- Ahonen-Mäkelä, Ritva 1985. *Ilo puhua. Ajatuksia puheilmaisusta*. Tietolipas 78. 2. painos. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Porvoo.
- Ahrens, Barbara 2004. Non-verbal phenomena in simultaneous interpreting: Causes and functions. Hansen, Gyde, Malmkjær, Kirsten & Gile, Daniel (toim.). *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies*. John Benjamin Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia. 227–237.
- AIIC-New Interpreters Network (VEGA) [ei vuosilukua]. *Understanding Booth Manners*. Saatavilla www-muodossa: <<http://aiic.net/page/1676>> Luettu 13.12.2012.
- Brace, Ian 2004. *Questionnaire Design. How to plan, structure and write survey material for effective market research*. Kogan Page, Lontoo & Streling.
- Besson, Chantal, Graf, Daria, Hartung, Insa, Kropfhäusser, Barbara & Voisard, Séverine 2005. *The Importance of Non-verbal Communication in Professional Interpretation*. Saatavilla www-muodossa: <<http://aiic.net/page/1662>> Luettu 13.12.2012.
- Collados Áis, Ángela, Iglesias Fernández, Emilia, Pradas Macías, E. Macarena & Stévaux, Elisabeth (toim.) 2011. *Qualitätsparameter beim Simultandolmetschen. Interdisziplinäre Perspektiven*. Narr Verlag, Tübingen.
- Dam, Ine-Marie van 2002. Lift Up Your Voice by Jean Tempini. [Kommentti Jean Tempinin (2002) artikkeliin]. Saatavilla www-muodossa: <<http://aiic.net/page/680>> Luettu 13.12.2012.
- Daró, Valeria 1990. Voice frequency in languages and simultaneous interpretation. *The Interpreters' newsletter* 3, 88–92.
- DeGroot, Timothy & Gooty, Janaki 2009. Can nonverbal cues be used to make meaningful personality attributions in employment interviews?. *Journal of Business and Psychology*. 24(2), 179–192 (Collados Áis ym. 2011, 307).
- Déjean Le Féal, Karla 1998. Konsekutivdolmetschen. Snell-Hornby, Mary, Hönig, Hans G., Kußmaul, Paul & Schmitt, Peter A. (toim.). *Handbuch Translation*. Stauffenburg, Tübingen. 304–307.
- García Becerra, Olalla 2011. Eindrucksbildung. Collados Áis, Ángela, Iglesias Fernández, Emilia, Pradas Macías, E. Macarena & Stévaux, Elisabeth (toim.), 15–32.
- Gebhard, Silke 2000. *Masters of the Voice*. Saatavilla www-muodossa: <<http://aiic.net/page/130>> Luettu 13.12.2012.
- Gile, Daniel 2002. Conference Interpreting as a Cognitive Management Problem. Pöchhacker,

- Franz & Shlesinger, Miriam (toim.). *The Interpreting Studies Reader*. Routledge, Lontoo. 162–176.
- Glenn, Jerome Clayton 2010. *Handbook of Research Methods*. Oxford Book Company, Jaipur & New Delhi.
- Goldman-Eisler, Frieda 1961. The significance of changes in the rate of articulation. *Language and Speech* 4, 171–174.
- Gudgeon, Ailsa 2009. *Voice Coaching for Interpreters*. Saatavilla www-muodossa: <<http://aiic.net/page/3127>> Luettu 13.12.2012.
- Hakkarainen, Tuula & Hyvärinen, Marja-Leena 1999. *Puheviestintää oppimaan*. Kielikeskusmateriaalia n:o 121. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Hartig, Willfred 1986. *Moderne Rhetorik. Rede und Gespräch im technischen Zeitalter*. 11. painos. Sauer-Verlag, Heidelberg.
- Hietanen, Kaarina 2004. Tulkkausviestintä ammattina. Oittinen, Riitta & Mäkinen, Pirjo (toim.), 277–293.
- Iglesias Fernández, Emilia 2011. Stimme. Collados Áis, Ángela, Iglesias Fernández, Emilia, Pradas Macías, E. Macarena & Stévaux, Elisabeth (toim.), 33–60.
- Jones, Roderick 1998. *Conference Interpreting Explained*. St. Jerome Publishing, Manchester.
- Järvinen, Kati 2004. *Vieraan kielen vaikutuksesta ääneen. Tutkimus suomalaisten naisten äänestä englannin, ruotsin, saksan, ranskan ja venäjän luennassa*. Tampereen yliopisto, puheopin pro gradu -tutkielma.
- Kalina, Sylvia 1998. *Strategische Prozesse beim Dolmetschen* [Language in Performance 18]. Tübingen, Gunter Narr.
- Kurz, Ingrid 2002. Conference Interpretation. Expectations of Different User Groups. Pöschhacker, Franz & Shlesinger, Miriam (toim.). *The Interpreting Studies Reader*. Routledge, Lontoo. 312–324.
- KvantiMOTV 2010a. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Kyselylomakkeen laatiminen. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Saatavilla www-muodossa <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kyselylomake/laatiminen.html>>. Luettu 3.9.2012
- KvantiMOTV 2010b. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Kyselyaineiston dokumentointi ja raportointi. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Saatavilla www-muodossa <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/raportointi/raportointi.html>>. Luettu 12.9.2012.
- Laukkanen, Anne-Maria & Kankare, Elina 2006. Vocal Loading Related Changes in Male

- Teachers' Voices Investigated before and after a Working Day. *Folia Phoniatica et Logopaedica*. 58(4). 229–239.
- Laukkanen, Anne-Maria & Leino, Timo 1999. *Ihmeellinen ihmisääni. Äänenkäytön ja puhetekniikan perusteet, arviointi, mittaaminen ja kehittäminen*. Gaudeamus, Helsinki.
- Lee, Jieun 2011. Translatability of speech style in court interpreting. *The International Journal of Speech, Language and the Law*. 18(1). 1–33.
- Mackintosh, Jennifer 2002. *Workload Study: What it tells us about our job*. Saatavilla www-muodossa: <<http://aiic.net/page/660>> Luettu 12.12.2012.
- Matschnig, Monika 2007. *Körpersprache. Verräterische Gesten und wirkungsvolle Signale*. Zellner, Anita & Szolnoki, Esther (toim.). Gräfe und Unzer Verlag, München.
- Meuleman, Chris & Van Besien, Fred 2009. Coping with extreme speech conditions in simultaneous interpreting. *Interpreting: International Journal of Research & Practise in Interpreting*. 11(1). 20–34.
- Moser, Peter 1995. *Survey on Expectations of Users of Conference Interpretation*. Sak. kiel. alkuteos *Simultanes Konferenzdolmetschen -Anforderungen und Erwartungen der Benutzer*. Jennifer Macintosh & Catherine Stenzl (käännös). Wien. Saatavilla pdf-muodossa: <<http://aiic.net/page/736>> Luettu 13.12.2012.
- Oittinen, Riitta & Mäkinen, Pirjo (toim.) 2004. *Alussa oli käännös*. 4. painos. Tampereen yliopistopaino, Tampere.
- Opinto-opas 2012–2013. Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot. Tampereen yliopisto. Saatavilla www-muodossa: <<https://www10.uta.fi/opas/opintojakso.htm?rid=8468&idx=0&uiLang=fi&lang=fi&lvv=2012>> Luettu 19.9.2012.
- Pradas Macías, Macarena 2006. Probin quality criteria in simultaneous interpreting. The role of silent pauses in fluency. *Interpreting* 8:1, 25–43.
- Pratkanis, Anthony R. 1989. The cognitive representation of attitudes. Pratkanis, Anthony R., Breckler, Steven J. & Greenwald, Anthony G. (toim.) 1989. *Attitude structure and function*. Lawrence Erlbaum, New Jersey. 71–98.
- Pöchhacker, Franz 1998. Simultandolmetschen. Snell-Hornby, Mary, Hönig, Hans G., Kußmaul, Paul & Schmitt, Peter A. (toim.). *Handbuch Translation*. Stauffenburg, Tübingen. 301–304.
- Rantala, Leena & Vilkkumäki, Erkki 1999. Relationship Between Subjective Voice Complaints and Acoustic Parameters in Female Teachers' Voices. *Journal of Voice*. Vol. 13. No. 4. 484–495.
- Sala, Eeva, Sihvo, Marketta & Laine, Anneli 2003. *Ääniergonomia – toimiva ääni työvälineenä*. Työterveyslaitos, Työturvallisuuskeskus, Helsinki.

- Saresvuo, Johanna & Ojanen, Sirkka-Liisa 1988. *Tulkin käsikirja*. Gaudeamus, Helsinki.
- Schneider-Stickler, Berit, Knell Christina, Aichstill, Birgitta & Jocher, Werner 2012. Biofeedback on Voice Use in Call Center Agents in Order to Prevent Occupational Voice Disorders. *Journal of Voice*. 26(1). 51–62.
- Seleskovitsch, Danica 1988. *Der Konferenzdolmetscher. Sprache und Kommunikation*. Ran. kiel. alkuteos *L'interprète dans les conférences internationales*. Inge Haas (käännös). *TEXTconTEXT*, Beiheft 2. Groos, Heidelberg.
- Sihvo, Marketta 2007. *Terve ääni: äänen hoidon ABC*. Gummerus, Vaajakoski.
- Sunnari, Marianna 2004. Konferenssitulkkaus – Tietoa, taitoa, yhteistyötä. Oittinen, Riitta & Mäkinen, Pirjo (toim.), 305–316.
- Syrjä, Tiina 2007. *Vieras kieli suussa. Vieraalla kielellä näyttölemisen ulottuvuuksia näyttelijäopiskelijan äänessä, puheessa ja kehossa*. Tampereen yliopistopaino. Tampere.
- Tempini, Jean 2002. *Lift up your voice*. Saatavilla www-muodossa: <<http://aiic.net/page/680>> Luettu 13.12.2012.
- Valo, Maarit 1994. *Käsitykset ja vaikutelmat äänestä. Kuuntelijoiden arviointia radiopuheen äänellisistä ominaisuuksista*. *Studia Philologica Jyväskyläensia* 33. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Valonen, Helena 2004. *Puhu ja esiinny luontevasti*. Gummerus Kustannus Oy. Ajatus Kirjat, Jyväskylä.
- Vanbreda Insurance Policy 2005. Saatavilla www-muodossa: <<http://aiic.net/page/2083>> Luettu 13.12.2012.
- Vegara Bacci Di Capaci, Maria Stella 2003. *Our Voice and Ears: Spreading the Word*. Saatavilla www-muodossa: <<http://aiic.net/page/1100>> Luettu 13.12.2012.
- Vilkman, Erkki 2004. Occupational Safety and Health Aspects of Voice and Speech Professions. *Folia Phoniatria et Logopaedica* 56, 220–253.
- Vuorikoski, Anna-Riitta 2004. Tulkkauksen tutkimus. Oittinen, Riitta & Mäkinen, Pirjo (toim.) 317–337.
- Wadensjö, Cecilia 1998. *Interpreting as Interaction*. Longman, London/New York.
- Williams, Sarah 1995. “Observations on anomalous stress in interpreting”. *The Translator*. 1 (1). 47–64.

Liite 1. Tulkin 10 kultaista puhetekniikan sääntöä

1. Muista juoda vettä! Vesi kosteuttaa äänihuulia ja nielaisu rentouttaa kurkunpäättä.
2. Lämmittele ääni ennen suoritusta ja rentouta se suorituksen jälkeen.
3. Hengitä syvään ja rauhallisesti.
4. Muista hyvä asento. Hyvin tuetussa asennossa ääntä on helpointa tuottaa.
5. Älä unohda yleisöä. Tulkkaus on aina kommunikointia.
6. Vältä huutamista, kiljumista tai karjumista. Nämä kaikki ovat raskaita äänelle.
7. Lepää tarvittaessa. Äänentuottoa ei tulisi pakottaa, jos se tuntuu ikävältä.
8. Älä ryi tai yski turhan takia. Rykiminen on kuin pyörremyrsky kurkussa. Juo sen sijaan tilkka vettä tai ähkäise kevyesti.
9. Vältä tupakointia, liikaa alkoholia tai kahvia.
10. Rentoudu. Rentona pääset parhaisiin suorituksiin.

Liite 2. Vinkkejä puhetekniikan harjoittamiseen

Puhetekniikkaa harjoittaessa on tärkeää pitää aina rentous mielessä. Mitään harjoituksia ei saa yrittää väkisin eikä sellaisia harjoituksia saa jatkaa, jotka tuntuvat epämiellyttäviltä. Kaikki harjoitukset eivät sovi kaikille. Parhaassa tilanteessa harjoituksessa olisi aina mukana pätevä opettaja. (Esim. Aalto & Parviainen 1974.) Seuraavaan katsaukseen kootut harjoitukset ovat suhteellisen turvallisia, mutta niitäkin tehdessä pitää kuunnella omaa kehoaan ja tunnustella, mikä tuntuu hyvältä ja mikä ei. Tarvittaessa kannattaa ottaa yhteys ammattilaiseen. Lisätietoja löytyy Internetistä esimerkiksi osoitteesta www.puheterapeuttiliitto.fi. Lisää hyviä harjoituksia on esimerkiksi Aallon ja Parviaisen (1974) *Auta ääntäsi. Äänenkäyttäjän käsikirja* -teoksessa.

1. Rentoutuminen

Ennen ääniharjoitusten tekemistä olisi hyvä rentouttaa niska, hartiat ja kaulanseutu liiallisesta jännityksestä (Laukkanen & Leino 1999, 211). Tässä voi käyttää apuna erilaisia rentoutumisharjoituksia. Rentoutumisharjoituksena voi käyttää esimerkiksi lihasten jännittämistä ja rentouttamista vuoron perään. Tämän harjoituksen voi tehdä vaikkapa selällään maaten, istuen tai seisten. (Esim. Aalto & Parviainen 1974, 24.) Myös erilaiset venytykset, erityisesti niska- ja hartiasseudun, ovat hyviä keinoja rentoutumiseen. Tiettyjen kehonosien rentouttaminen ajatuksen voimalla on myös hyvä keino, ja sitä voi tehdä vaikka kesken työpäivää tuolissa istuen. Isäntämiehen asento on tähän tarkoitukseen erittäin hyvä, koska siinä hengitys on vaivattominta. (Mts. 36–41.) Isäntämiehen asennossa istutaan kumarassa asennossa ja nojataan kummallakin käsivarrella reisiin. Pää saa roikkua rentona. (Esim. Valonen 2004, 74.)

Kurkunpäätä rentouttavat tehokkaasti ihmiselle hyvin luonnolliset, mutta valitettavasti usein etiketin vastaiset toimet. Tällaisia ovat esimerkiksi haukottelu, hekottaminen, aivastelu tai nieleskeleminen. (Aalto & Parviainen 1974, 54.) Haukoteltaessa kurkunpää laskee ja lihakset rentoutuvat samaan tapaan kuin nielaistaessa (esim. Sala ym. 2003, 30).

2. Hengitys

Oikeanlaista syvähengitystä voi harjoitella isäntämiehen asennossa. Anna pään roikkua rentona ja puhalla pitkään ja hartaasti ulos. Kun keuhkot on tyhjennetty, vedä ilmaa sisään rauhallisesti ja tasaisesti. Tässä asennossa syvähengitys on luonnollista ja rentouttavaa. (Valonen 2004, 74.) Hengitysharjoituksissa ei saa tehdä mitään väkisin, vaan pitää luottaa siihen, että hengitys kulkee luonnol-

lisesti. Pitkän uloshengityksen jälkeen ei saa ryystää ilmaa sisään, vaan pitää pikemminkin antaa itsensä täyttyä. (Ahonen-Mäkelä 1985, 58.)

Toinen harjoitus, jolla voi harjoittaa tehokasta hengitystä, on seuraava. Aloita selinmakuulta lattialta. Laita toinen käsi vatsallesi ja hengitä sisään nopeasti ja syvään. Tunne samalla kuinka vatsasi kohoaa. Rinta ei saisi liikkua. Pidätä sitten hengitystäsi muutaman sekunnin ajan ja hengitä lopulta ulos hitaasti sihisten hampaiden välistä kunnes keuhkot ovat täysin tyhjä. Samalla voit tuntea kuinka vatsasi laskeutuu. Keskity koko ajan siihen, mitä olet tekemässä. (Tempini 2002.)

Hengityskontrollia voi harjoitella niin, että hengittää ensin mahdollisimman syvään sisään ja pyrkii sen jälkeen tuottamaan mahdollisimman pitkään tasaista suhinaa, kuplintaa pillillä vesilasiin tai vokaaliääntöä tavallisella puheäänellä. Ääni ei saisi päästä narinaksi missään vaiheessa. Aluksi kannattaa harjoitella suhinoilla ja kuplinnalla, ja ottaa ääni mukaan vasta kun tuntuma hengityslihasten sääntelyyn on löytynyt. Harjoitusten välillä kannattaa pitää kunnan tauot, jotta hengitys tasaantuu. (Laukkanen & Leino 1999, 212.)

3. Äänen lämmittely

Jokainen ääni- tai puheharjoitus pitäisi aloittaa kymmenestä minuutista puoleen tuntiin kestäväällä lämmittelyllä. Lämmittely voi sisältää esimerkiksi nasaalien muminoitua ja nasaalivokaalisarjojen ääntämistä niin, että aloitetaan ensin hiljaa ja lisätään vähitellen äänen voimakkuutta. (Laukkanen & Leino 1999, 197.)

4. Oikea asento

Oikeanlaista asentoa voi etsiä vaikkapa seisten tai maaten. Korvien, olkapäiden, vyötärön, lantion, polvien ja nilkkojen kautta kulkee suora linja, ja seisominen tai makaaminen on estotonta ja helppoa. (Ahonen-Mäkelä 1985, 58–59.) Rintarangassa ja ristiselässä on niihin kuuluva luonnollinen notko. Istuessa pakarot työntyvät lisäksi hieman taaksepäin ja koko jalkapohja on maata vasten. (Aalto & Parviainen 1974, 20.)

5. Äänensävy

Valonen (2004, 75–76) antaa seuraavanlaisia ohjeita äänensävyyn harjoittamiseen:

1. Hiljennä ääntäsi kun haluat painottaa tärkeää asiaa.
2. Korota ääntäsi kun haluat haastaa kuulijat toimintaan.

3. Puhu nopeasti kun haluat kuvailla asian kepeyttä.
4. Puhu hitaasti kun puhut raskaasta tai surullisesta asiasta.
5. Kun haluat värittää ääntäsi, painota ja venytä vokaaleja. Konsonantit välittävät kielen merkityksen, vokaalit puolestaan tunteet.
6. Kokeile sanoa sama sana ivallisesti, iloisesti, epäuskoisesti, hämmästyneesti, harmistuneesti tai kauhistuneesti.

6. Sävelkorkeus ja intonaatio

Vaihtelevan ja mielenkiintoisen sävelkulun eli intonaation saavuttamiseksi kannattaa ääntä harjoittaa liu'untaharjoituksilla. Niissä äännetään tiettyä äännettä ja liu'utaan sitten sillä matalampaan ja korkeampaan suuntaan ilman painotuksia. (Ahonen-Mäkelä 1985, 55.) Hyviä äänneitä tähän tarkoitukseen ovat esimerkiksi *vingun-vangun-vongun* -litanjassa esiintyvä ng-äänne (Laukkanen & Leino 1999, 216).

7. Resonanssi ja äänen voimistaminen

Äänen resonointia voi kuulostella niin sanotun pureskelumenetelmän avulla. Siinä pureskellaan kuviteltua ruokaa liioitellun suurilla liikkeillä ja liitetään lopulta mukaan ääni mmmm. Kun huulet pidetään kiinni voi äänen tuntoa poskissa ja kun huulet avataan voi äänen resonanssivaihtelut kuulla selkeämmin. (Esim. Aalto & Parviainen 1974, 69.) Tämä harjoitus myös rentouttaa kurkunpäättä. Muita keinoja, joilla resonanssia voi harjoitella, ovat esimerkiksi äänneet n ja ng. Hyvä harjoitus on esimerkiksi ääntää jo edelleäkin mainittuja *vingun-vangun-vongun* -sanoja pidentäen nasaaliäänteiden kohtaa: *vinnngggun, vannngggun, vonnngggun*. (Esim. Aalto & Parviainen 1974, 70.)

Äänen voimistamista voi harjoitella mielikuvien avulla. Voi esimerkiksi kuvitella puhuvansa tietylle esineelle, jota sitten harjoituksen aikana siirtää vähitellen kauemmaksi itsestään. Yleensä suun avaaminen laajemmalle ja selkeämpi artikulaatio riittää mielikuvien kanssa hieman voimakkaamman äänen saavuttamiseen. Suurempaa äänenvoimakkuutta voi harjoitella esimerkiksi nasaalivokaaliyhdistelmillä (*maa-maa-maa*). Mukaan voi liittää käsivarsien isoja liikkeitä, kuten kaarien piirtämistä, jotka usein helpottavat voimakkaan ja rennon äänen löytämistä. (Laukkanen & Leino 1999, 216–217.)

8. Artikulaatio

Artikulaatiota voi parantaa vokaalien osalta ääntämällä ne eri konsonanttien välissä. Hyviä konsonantteja tähän tarkoitukseen ovat esimerkiksi l tai n: lel, lil, lyl, lul, lol, lal, läl, löl. Huulia voi puolestaan aktivoida äänneillä esimerkiksi seuraavilla äänneyhdistelmillä: hub-bub-bub-bum, ma-me-mi-mo-mu, na-ne-ni-no-nu, va-ve-vi-vo-vu. Myös nopeat ”lorut” ovat hyviä artikulaation terästäjiä: vinili-venelevänälä-vanala, piditii-pedetee-pädätää-padataa. (Esim. Aalto & Parviainen 1974, 72–73.)

Liite 3. Saatekirjeet

Kysely tulkkien äänenkäytöstä

Olen Tampereen yliopiston monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisterivaiheen opiskelija ja teen pro gradu -tutkielmaani tulkkien puhetekniikasta. Koska haluan tuoda tutkielmassani esille myös ammatissa toimivien tulkkien näkökulman, päätin sisällyttää tutkielmaani tulkeille suunnatun kyselyn. Haluan kyselyläni kartoittaa, millaisia ääniongelmia tulkeilla on ja ovatko ongelmat yleisiä. Haluaisin myös kyselyni avulla selvittää, millaista koulutusta tulkit kaipaisivat äänenkäytön osalta.

Kysely lähetetään kymmenelle ammattitulkkille, joiden yhteystiedot on saatu Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton tulkkien yhteystietoja tarjoavasta hakupalvelusta (<http://www.sktl.fi/hakupalvelu/>). Vastajat on valittu satunnaisesti. Kyselyn vastauksia käytetään ainoastaan tämän pro gradu -tutkielman tutkimusaineistona ja vastaukset tuhoetaan tutkimuksen valmistuttua. Tuloksia käsitellään tutkielmassa anonyymisti, eikä vastaajien henkilöllisyys tule esille.

Tulkkien äänenkäyttöä ei ole juurikaan tutkittu, joten kaikki tieto ammattitulkkien kokemuksista on erittäin arvokasta tutkimukseni kannalta. Toivonkin, että mahdollisimman moni ehtisi vastata kyselyyni. Kyselyn täyttämiseen menee noin 10–20 minuuttia. **Lähetäthän täytetyn kyselylomakkeen takaisin viimeistään sunnuntaina 11.11.2012.**

Mikäli sinulla on mitä tahansa kysyttävää kyselystäni tai tutkielmastani, älä epäröi ottaa yhteyttä!

Yhteistyöstä jo etukäteen kiittäen,

Janette Salminen
janette.salminen@uta.fi

Kysely tulkkien äänenkäytöstä

Hei,

olenkin saanut jo muutamia vastauksia kyselyyni, kiitos niistä! Jotta kaikilla halukkailla olisi kuitenkin varmasti aikaa vastata, pidennän kyselyn vastaamisaikaa ensi viikon loppuun eli **18.11.2012 saakka**. Toivon, että lisäajan turvin vielä muutama ehtisi vastata kyselyyni ja antaa täten tärkeää tietoa ammatissa toimivien tulkkien kokemuksista. Alkuperäinen saatekirje on alla ja kyselylomake liitteenä.

Älä epäröi ottaa yhteyttä, jos sinulla on jotain kysyttävää!

Ystävällisin terveisin,
Janette Salminen
janette.salminen@uta.fi

Liite 4. Kyselylomake

Kiitos, että vastaat kyselyyn!

Vastaa kysymyksiin valitsemalla mielestäsi paras vastausvaihtoehto. Voit halutessasi valita myös useamman vastausvaihtoehdon. Valitseminen tapahtuu klikkaamalla hiirellä vastausvaihtoehdon edessä olevaa neliötä. Kohtiin, joissa lukee ”Kirjoita tekstiä klikkaamalla tätä.” voit vastata omin sanoin. Mikäli käytössäsi on sellainen tekstikäsittelyohjelma, joka ei tue kaikkia tässä lomakkeessa käytettyjä toimintoja, voit esimerkiksi lihavoida valitsemasi vastausvaihtoehdon. Vastaathan kaikkiin kysymyksiin. Kaikki vastaukset käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti ja vastaajan anonymiteettiä suojellen.

Kun olet vastannut kaikkiin kysymyksiin, tallenna tiedosto esimerkiksi työpöydälle ja lähetä se liitetiedostona osoitteeseen janette.salminen@uta.fi Kyselyä koskevat kysymykset voi lähettää samaan osoitteeseen.

Taustatiedot

Olen	☐ nainen ☐ mies
Olen	☐ 20–30 vuotias ☐ 30–40 vuotias ☐ 40–50 vuotias ☐ 50–60 vuotias ☐ 60–70 vuotias ☐ yli 70 vuotias
Koulutustaustani (selvennä myös opiskelema- ala/oppiaine, oppilaitos ja tutkinnon nimi)	☐ peruskoulu ☐ ammattitutkinto Kirjoita tekstiä klikkaamalla tätä. ☐ ylioppilastutkinto ☐ ammattikorkeakoulu Kirjoita tekstiä klikkaamalla tätä. ☐ alempi korkeakoulututkinto Kirjoita tekstiä klikkaamalla tätä. ☐ ylempi korkeakoulututkinto Kirjoita tekstiä klikkaamalla tätä. ☐ tohtorintutkinto Kirjoita tekstiä klikkaamalla tätä. ☐ muu Kirjoita tekstiä klikkaamalla tätä.

Työnkuva

Olen toiminut tulkkina	☐ alle vuoden ☐ 2–5 vuotta ☐ 5–10 vuotta ☐ 10–15 vuotta ☐ 15–20 vuotta
------------------------	---

	☐ 20–25 vuotta ☐ 25–30 vuotta ☐ yli 30 vuotta
Teen tulkaustöitä	☐ kokoaikaisesti ☐ osa-aikaisesti
Tulkaan kuukaudessa keskimäärin	☐ 0–10 tuntia ☐ 10–20 tuntia ☐ 20–30 tuntia ☐ 30–40 tuntia ☐ yli 40 tuntia
Toimin pääasiassa	☐ konsekutiivitulkkina ☐ simultaanitulkkina ☐ molempina

Äänenkäyttöön liittyvät tottumukset ja ongelmat

Käytän vapaa-ajallani ääntäni	☐ vähän ☐ keskivertaisesti ☐ paljon
Olen kärsinyt ääniongelmista urani aikana	☐ ei koskaan ☐ joskus ☐ usein
Ääniongelmat ovat estäneet minua työskentelemästä tulkkina	☐ ei koskaan ☐ joskus ☐ usein
Ääniongelmat ovat haitanneet vapaa-aikaani	☐ ei koskaan ☐ joskus ☐ usein
Olen kärsinyt seuraavanlaisista ääniongelmista	☐ en mistään ☐ ääni on käheä aamuisin ☐ ääni rasittuu tai väsy ☐ ääni madaltuu puhuessa ☐ ääni pettää ☐ ääni ei ole tarpeeksi kuuluva ☐ puhuessa tarvitsee rykiä tai yskiä ☐ kurkunpään alueella tuntuu kipua tai jännitystä ☐ ääni katoaa kokonaan ☐ muu

Kirjoita tekstiä klikkaamalla tätä.

Äänenkäytön tietämys

Olen saanut äänenkäytön koulutusta	☐ en yhtään ☐ vähän ☐ paljon
Olen kaivannut äänenkäytön koulutusta	☐ en yhtään ☐ vähän

	☐ paljon
Tarvitsisin opastusta äänenkäyttöön erityisesti seuraavanlaisiin asioihin liittyen:	☐ en mihinkään ☐ voimakkaan äänen tuottaminen ☐ hiljaisen äänen tuottaminen ☐ äänen variointi ☐ äänen lämmittely ja palautuminen ☐ artikulaation harjoittaminen ☐ hengitystekniikka ☐ esiintymisjännitys ☐ muu
	Kirjoita tekstiä klikkaamalla tätä.

Tulkkauksen erityispiirteet

Mielestäni haastavimpia tulkkaustilanteita äänenkäytön kannalta ovat sellaiset, joissa	☐ on taustamelua ☐ ei ole taustamelua ☐ tulee käyttää voimakasta ääntä ☐ tulee käyttää hiljaista ääntä ☐ ääntä muunnellaan ☐ puhutaan nopeasti ☐ puhutaan hitaasti ☐ puhutaan pitkään ☐ puhutaan lyhyen aikaa ☐ puhutaan suurelle joukolle ☐ puhutaan pienelle joukolle ☐ esiintyminen jännittää ☐ tulkataan ja kuunnellaan samanaikaisesti (simultaanitulkkaus) ☐ tulkataan ja luetaan samanaikaisesti (prima vista) ☐ tulkataan ja tehdään muistiinpanoja samanaikaisesti (konsekutiivitulkkaus) ☐ muu
	Kirjoita tekstiä klikkaamalla tätä.
Mielestäni helpoimpia tulkkaustilanteita äänenkäytön kannalta ovat sellaiset, joissa	☐ on taustamelua ☐ ei ole taustamelua ☐ tulee käyttää voimakasta ääntä ☐ tulee käyttää hiljaista ääntä ☐ ääntä muunnellaan ☐ puhutaan nopeasti ☐ puhutaan hitaasti ☐ puhutaan pitkään ☐ puhutaan lyhyen aikaa ☐ puhutaan suurelle joukolle ☐ puhutaan pienelle joukolle ☐ esiintyminen jännittää ☐ tulkataan ja kuunnellaan samanaikaisesti (simultaanitulkkaus) ☐ tulkataan ja luetaan samanaikaisesti (prima vista) ☐ tulkataan ja tehdään muistiinpanoja samanaikaisesti (konsekutiivitulkkaus)

	☐ muu Kirjoita tekstiä klikkaamalla tätä.
Mielestäni tulkin äänen tulisi olla ennen kaikkea	☐ kaunis ☐ miellyttävä ☐ särmikäs ☐ voimakas ☐ hiljainen ☐ muunneltavissa oleva ☐ pehmeä ☐ kova ☐ matala ☐ korkea ☐ muu Kirjoita tekstiä klikkaamalla tätä.
Tulkin ääni ei saisi missään tapauksessa olla	☐ yksitoikkoinen ☐ voimakas ☐ hiljainen ☐ matala ☐ korkea ☐ muu Kirjoita tekstiä klikkaamalla tätä.

Onko sinulla mielessäsi vielä jotain, jonka haluaisit tuoda tässä yhteydessä esille?

Kirjoita tekstiä klikkaamalla tätä.

Kiitos vastauksistasi!

Deutsche Kurzfassung

Universität Tampere
Fachbereich Sprach-, Translations- und Literaturwissenschaften
Multilinguale Kommunikation und Translationswissenschaft
Translationswissenschaft (Finnisch-Deutsch)

SALMINEN, JANETTE: „Mit ein wenig Mühe wäre die Leistung viel besser“. Eine Untersuchung über die Sprechtechnik des Dolmetschers

Masterarbeit: 70 Seiten
Anhänge: 10 Seiten
Deutsche Kurzfassung: 14 Seiten
Februar 2013

1. Einleitung

Die Stimme ist eines der wichtigsten Werkzeuge des Dolmetschers¹. Mit der Stimme ist es möglich, auch solche Informationen zu übermitteln, die nicht anders ausgedrückt werden können. Ohne Stimme kann der Dolmetscher seine Arbeit nicht erbringen und deshalb ist es sehr verwunderlich, dass dieses wichtige Thema in der Translationswissenschaft bisher nur sehr wenig berücksichtigt worden ist. Das Ziel dieser Masterarbeit ist es, die Welt der Sprechwissenschaft aus dem Blickwinkel des Dolmetschers vorzustellen und diese Lücke im aktuellen Forschungsstand teilweise zu schließen.

Dieser Frage wird sich mit Hilfe unterschiedlicher literarischer Quellen zur Sprechwissenschaft und zum Dolmetschen genähert. In der aktuellen Forschung sind einzelne stimmliche Aspekte des Dolmetschens teilweise erforscht worden (z. B. Williams 1995; Ahrens 2004; Pradas Macías 2006), aber ein Gesamtbild fehlt noch. In der Sprechwissenschaft wird das Dolmetschen kaum erwähnt. Die literarischen Quellen zur Sprechwissenschaft sind deshalb von sehr allgemeiner Natur (z. B. Laukkanen & Leino 1999; Sala, Sihvo & Laine 2003, Valonen 2004). In dieser Arbeit wird die kritische Durchsicht vorliegender Fachliteratur nicht nur als theoretische Vorarbeit angesehen, sie dient vielmehr als Material, das in die Praxis des Dolmetschens umgesetzt werden kann. Meine Hypothesen über Sprechtechnik des Dolmetschers werden durch eine Umfrage an professionelle Dolmetscher getestet.

¹ Wegen der besseren Lesbarkeit wird in dieser Kurzfassung nur die männliche Form verwendet. Gemeint sind aber immer sowohl männliche als auch weibliche Personen.

2. Dolmetschen

Als **Dolmetschen** wird jene Situation bezeichnet, in welcher eine Person eine Botschaft über Kultur- und Sprachgrenzen hinweg vermittelt (Hietanen 2004, 280). Das Dolmetschen kann entweder konsekutiv oder simultan geschehen. Beim **Konsekutivdolmetschen** werden abgeschlossene Redebeiträge im Nachhinein verdolmetscht (Seleskovitsch 1988, 5–6). Die Redebeiträge haben eine Dauer von einigen Sekunden bis mehrere Minuten. Das Gedächtnis, das mit Hilfe von Notizen unterstützt wird, spielt daher eine wichtige Rolle. (Z.B. Dejean Le Féal 1998, 305).

Das Simultandolmetschen geschieht dagegen während der ausgangssprachliche Redebeitrag produziert wird. Oft werden technische Hilfsmittel (Dolmetschanlagen), die es dem Dolmetscher erlauben, die Rede über Kopfhörer in einer schalldichten Kabine zu empfangen und in ein Mikrofon zu sprechen, verwendet. Die Zuhörer empfangen die Verdolmetschung ebenfalls über Kopfhörer. (Pöchhacker 1998, 301.) Weitere mögliche Formen von Simultandolmetschen sind Flüsterdolmetschen und Vom-Blatt-Übersetzen (auch Stegreifübersetzung) (Pöchhacker 1998, 301; Hietanen 2004, 286–287).

3. Sprechtechnik

Eine gute Sprechtechnik sollte sowohl sensorisch, kommunikativ als auch physiologisch zweckmäßig sein. Eine **sensorisch** zweckmäßige Rede ist auditiv leicht aufnehmbar und leicht zu verstehen. Eine **kommunikativ** zweckmäßige Rede hat dagegen ausreichende Ausdrucksmittel, d.h. ausreichende Variation in Tonhöhe, Lautstärke und Klangfarbe. Eine **physiologisch** zweckmäßige Rede wird so ökonomisch wie möglich produziert. Im Allgemeinen ist die Sprechtechnik aber dann ausreichend, wenn sie die Bedürfnisse des Sprechers erfüllt. (Laukkanen & Leino 1999, 14–15.)

3.1 Die Stimme und ihre Erforschung

Stimme sind durch den Sprechapparat hervorgebrachte Geräusche, die als **Schwingungen** über Ohr wahrgenommen und im Gehirn als Stimme registriert wird (Aalto & Parviainen 1974, 84). Alle menschlichen Stimmen unterscheiden sich voneinander, und die Stimme ist eine von den persönlichsten Eigenschaften des Menschen (Hartig 1986, 23). Mit Hilfe von Stimme werden oft solche Informationen, wie Dominanz, Empathie oder Macht, vermittelt, die nicht anders ausgedrückt werden können (Valo 1994, 25). **Die Atmung** ist essentiell für Stimmbildung, da sie sich um den nötigen Luftdruck kümmert. Das Atmen wird in **Ein- und Ausatemphasen** eingeteilt. In der Ruheat-

mung haben die Phasen ungefähr dieselbe Länge, aber in der Sprechatmung ist die Ausatemphase länger und wird mit der Muskulatur kontrolliert. (Laukkanen & Leino 1999, 26.)

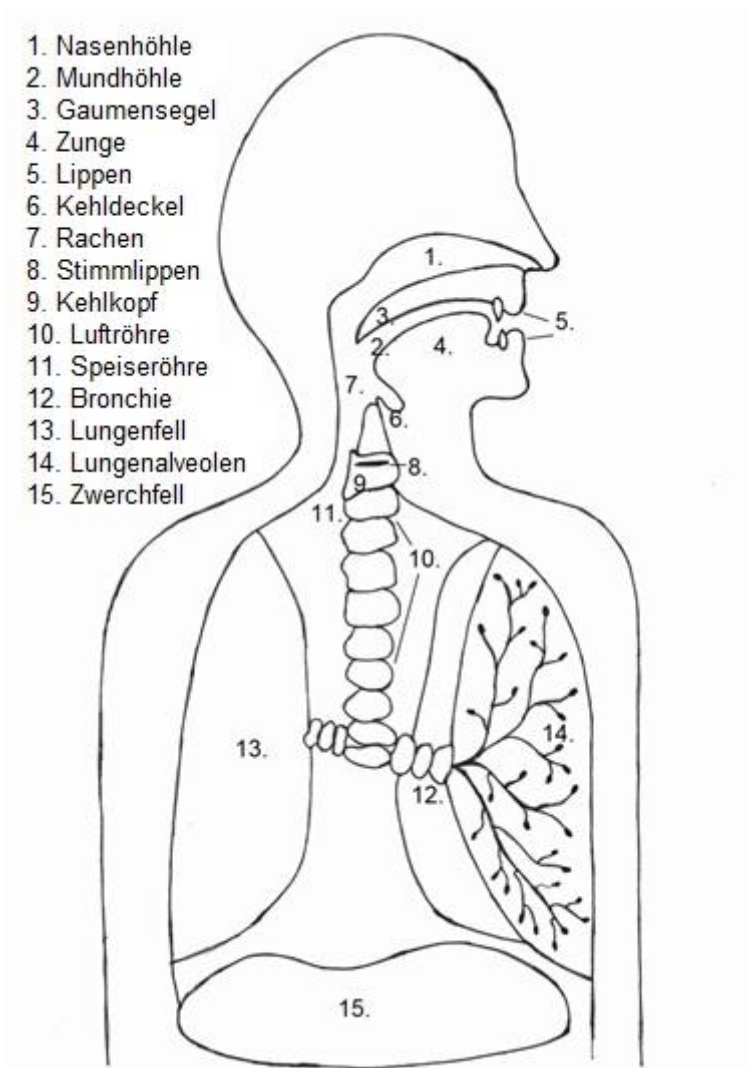

Bild 1 Die Atmungsorgane und der Ansatzraum. Zeichnung J.S. (Vgl. Aalto & Parviainen 1974, 77; 79; Laukkanen & Leino 1999, 23.)

Die Stimmlippen sind mit den Knorpeln **des Kehlkopfs** verbunden (siehe auch Bild 1.). Zwischen den Stimmlippen und den Stellknorpeln liegt **die Stimmritze**, auch Glottis genannt. Die Hauptaufgabe der Stimmritze ist das Verhindern vom Zutritt schädlicher Stoffe in die Luftröhre. Die Stimmlippen der Männer sind ungefähr 1,6 cm lang und 7–8 mm dick, wenn der Sprecher in der Tonhöhe des normalen Redens spricht. Bei Frauen sind die entsprechenden Zahlen 1 cm und 5–6 mm. (Laukkanen & Leino 1999, 33.) **Der Ansatzraum** besteht aus einem Hohlraum von den Stimmlippen bis zum Mund und den Nasenlöchern. In diesem Raum wird die Stimme bearbeitet und hier werden auch die Laute artikuliert. Zu **den Artikulationsorganen** zählen die Zunge, die Lippen, das Gaumensegel und teilweise auch die Stimmritze. (Ebd. 61–62.)

Beim Reden schwingen die Stimmlippen bei stimmhaften Lauten und bleiben offen bei stimmlosen Lauten (Laukkanen & Leino 1999, 35). **Die Lautstärke** wird entweder durch Veränderungen in der Stimmlippenbewegung oder durch Veränderungen in der Größe und der Form des Ansatzraums reguliert. Wenn laute Stimmen produziert werden sollen, öffnen sich die Stimmlippen weit und schließen sich schnell. Bei stillen Stimmen berühren sich die Stimmlippen nicht. Die Lautstärke variiert ziemlich von einer Person zur anderen, sie wird in Dezibel gemessen. (Ebd. 40–41.) Eine normale Diskussion hat eine Lautstärke von 60–70 dB. Die stillste Stimme ist ungefähr 40 dB und

der lauteste Schrei hat eine Stärke von 110–120 dB. (Ebd. 70.) **Die Tonhöhe** ist von der Schwingungsgeschwindigkeit der Stimmlippen abhängig. Je schneller diese schwingen, desto höher ist die Stimme. Die Schwingungszahl der Stimmlippen wird in Hertz gemessen. Der Grundton der Männer liegt ungefähr bei 100 Hz, bei Frauen liegt die entsprechende Zahl bei 200 Hz. (Laukkanen & Leino 1999, 41–42.)

Die Eindrucksbildung ist ein wichtiges Thema, das immer im Zusammenhang mit der Kommunikation vorkommt. Die Eindrücke, die wir bilden, sind sowohl von unseren früheren Erfahrungen als auch vom Wesen, dem Ausdruck und der Sprechweise des Sprechers geprägt. (Valo 1994, 12.) Auch unsere Einstellungen zur Stimme beeinflussen diese Eindrücke.

Die Stimme wird von unterschiedlichen Wissenschaftszweigen erforscht mit verschiedenen Ausgangspunkten. Die Phoniatrie und die Logopädie interessieren sich für Stimmstörungen. Die Sprachkommunikation² auf der anderen Seite interessiert sich für die menschliche Kommunikation in diversen Situationen. In dieser Arbeit geht es jedoch um eine sprechwissenschaftliche Perspektive, die auch unter dem Namen Vokologie bekannt ist³. Dieser Wissenschaftszweig betrachtet den Stimmgebrauch und die Stimmerzeugung, und bietet damit den stärksten Praxisbezug für Dolmetscher. (Laukkanen & Leino 1999, 11–13.)

3.2 Sprechtechnische Faktoren

Die Stimme wird von vielen unterschiedlichen Faktoren beeinflusst, und durch sie die angewandte Sprechtechnik. In diesem Abschnitt werden einige dieser Faktoren kurz vorgestellt. Im Rahmen dieser Arbeit ist es allerdings nicht möglich oder zweckmäßig, alle möglichen Einflussfaktoren zu behandeln. Deswegen werden hier nur die am häufigsten vorkommenden vorgestellt.

Korrekte Atmung ist notwendig für einen guten Stimmgebrauch. **Die Tiefatmung** wird im Allgemeinen als die beste Atemtechnik betrachtet. Während der Tiefatmung teilen sich Brustkorb und Bauch die Belastung gleichmäßig miteinander. Die Lungen füllen sich völlig von unten bis oben und die Regulierung des Luftdrucks ist am einfachsten. Andere mögliche Atmungsweisen sind unter anderem Schulteratmung, Brustatmung und Bauchatmung, in denen jeweils die Schulter, die

² Auch Sprecherziehung oder Sprechwissenschaft.

³ In Deutschland wird auch die Bezeichnung Stimmwissenschaft verwendet. Da die finnischen und deutschen Disziplinen etwas unterschiedliche Forschungsziele haben, wird in dieser Arbeit Sprechwissenschaft für das finnische Fachwort *puhetekniikka* verwendet.

Brust oder der Bauch die größte Belastung tragen. (Laukkanen & Leino 1999, 28–29.) Außer Technikproblemen kommen auch Rhythmusproblemen häufig vor. Laute Atmung, Stöhnen, Ächzen oder eine unangemessene Menge Luft können ein Zeichen dafür sein, dass der Redner zu schnell spricht oder zu angespannt ist. (Ebd. 207–208.) Für die Stimmerzeugung ist die Atmung aber unbedingt erforderlich.

Zur **Klangqualität** zählen die Tonhöhe, die Lautstärke und das Register. Die Klangqualität ist eigentlich ein Eindruck von der Stimme. Eine Stimme von guter Klangqualität ist sowohl leicht zu hören als auch zu produzieren. (Laukkanen & Leino 1999, 187–188.) Zwei häufige Ursachen von unangemessener Klangqualität sind Hypo- und Hyperfunktionalität. Eine hypofunktionale Stimme klingt weich und gehaucht und die Stimmritze wird dabei zu schwach geschlossen. Eine hyperfunktionale Stimme klingt dagegen gepresst und metallisch. Dabei werden die Stimmlippen zu stark zusammengepresst und mit großem Atemdruck auseinander gesprengt. (Ebd. 56.) Die **Klangfarbe** variiert ständig beim Sprechen. Es ist jedoch möglich, bestimmte Artikulationsweisen, die einen großen Einfluss auf die Klangfarbe haben, zu unterscheiden. Wenn der Sprecher vorne artikuliert, befindet sich die Zunge weit vorne im Mundraum und die Stimme klingt klar. Wenn dagegen hinten artikuliert wird, klingt die Stimme eher dunkel. (Ebd. 123.) Eine nasale Stimme entsteht durch ein Nicht-Anheben des Gaumensegels, wodurch die Luft durch die Nase strömt (Ebd. 126). Bei Finnen, Amerikanern und Australiern ruft eine nasale Stimme oft negative Eindrücke vom Redner hervor. Deutsche finden dagegen, dass eine nasale Stimme in Verbindung mit Stärke und ihrer Variation auch positive Eindrücke vom Redner hinterlässt. (Valo 1994, 70–75.)

Artikulation bedeutet die Produktion der Laute. Zu den Artikulationsorganen werden die Zunge, die Lippen, das Gaumensegel und teilweise auch die Stimmritze (Glottis) gezählt. Die Laute werden in Vokale und Konsonanten unterteilt. Während der Artikulation der Vokale bleibt der Ansatzraum offen, während bei den Konsonanten der Luftstrom ganz oder teilweise blockiert wird. (Laukkanen & Leino 1999, 62.)

Wenn die Lautstärke gesteigert werden muss, bietet die **Resonanz** ein gutes Mittel dafür. Mit Hilfe der Resonanz wird der Ton stärker und lauter. (Laukkanen & Leino 1999, 75.) In einem kürzeren Ansatzraum (Kehlkopf gehoben, Zunge vorne, Lippen weit auseinander) klingt die Stimme klar und bei längerem Ansatzraum dunkler (Ebd. 79.) Bei höherer Lautstärke muss mehr Luft eingeatmet werden, die Pausen müssen länger sein und die Sätze kürzer. Dadurch wird ein optimaler Atmungs-

rhythmus erreicht. (Sihvo 2007, 80–81.) Die Steigerung der Lautstärke sollte nicht nur durch die Steigerung der Tonhöhe ausgeführt werden (Sala et al. 2003, 20).

Jeder Mensch verfügt über einen bestimmten Tonhöhenbereich innerhalb seines Gesamtstimmumfangs, in dem der zum Sprechen nötige Kraftaufwand am Geringsten und die Stimme besonders modulationsfähig ist. Gemeint ist hier der **Hauptsprechtonbereich**. Normalerweise liegt er in der Mitte des Modalregisters. (Laukkanen & Leino 1999, 54.) Ein Register ist eine Serie gleichklingender Töne, die durch einen bestimmten Mechanismus des Stimmapparates gebildet werden, und die man von einer anderen Serie gleichklingender Töne unterscheiden kann. Im Modalregister wird die normale Rede produziert. (Ebd. 44.)

Stimmprobleme sind heutzutage häufiger, weil die Stimme mehr und in unterschiedlichen Umgebungen verwendet wird (Laukkanen & Leino 1999, 16). Von einer **Stimmstörung** wird dann gesprochen, wenn die Stimme nicht ausreichend für die Anforderungen des Sprechers ist oder wenn die Zuhörer sich mehr auf die Stimme als Inhaltliches konzentrieren. Mögliche Symptome sind stimmliche Ermüdung, Heiserkeit, Räusperzwang, Knarren oder Atemlosigkeit. (Sala et al. 2003, 13.) Auch Stimmlippenknötchen können eine Folge von Stimmüberlastung sein (Ebd. 15). Als Behandlung werden unter anderem die Stimmschonung (nicht oder nur möglichst wenig mit leiser Stimme sprechen, keinesfalls flüstern) oder eine chirurgische Abtragung genutzt (z.B. Sihvo 2007, 76).

Die Stimme ist auch von unserer persönlichen **Lebensweisen** und unserer **Persönlichkeit** abhängig. Zum Beispiel Rauchen und Kaffee trocknen die Schleimhaut der Stimmlippen aus. Alkohol schwächt überdies die Stimmerzeugung auf Ebene des Nervensystems. (Laukkanen & Leino 1999, 119.) Verschiedene Krankheiten wie Schnupfen oder Lungenentzündung vermehren das Risiko von Stimmproblemen (Sala et al. 2003, 33–34). Die Menge des Stimmgebrauchs hängt auch von der Persönlichkeit ab. Bestimmte Personen reden viel und bestimmte Hobbys wie Mannschaftsspiele oder Singen verlangen mehr von der Stimme. (Ebd. 19; 21.) **Lampenfieber** ist ein übliches Problem und es beeinflusst ebenfalls den Stimmgebrauch. Da die Schleimabsonderung dabei geringer wird, kann der Mund unerwartet austrocknen. Der Puls wird schneller und die rapide Atmung kann den Sprechrhythmus durcheinanderbringen. Durch Anspannung in den Kehlkopfmuskeln steigt die Tonhöhe und die Klangqualität wird hyperfunktional. Es ist wichtig, das Lampenfieber als eine Stärke und nicht als ein Hindernis anzusehen. Unterschiedliche Übungen können behilflich sein,

damit der Redner sich an die Symptome des Lampenfiebers gewöhnt. (Laukkanen & Leino 1999, 21–23.)

Der **Raum**, in welchem die Sprechsituation stattfindet, kann auch bestimmte Anforderungen an die Stimme stellen. In einem nachhallenden und großen Raum muss der Sprecher die Lautstärke überstark steigern. Zu trockene Luft oder Verunreinigungen irritieren die Schleimhaut der Stimmlippen. (Laukkanen & Leino 1999, 117–118; Sala et al. 2003, 23–24.) Zu warme Luft macht müde und zu kalte Luft vermehrt die Muskelspannung. Außen sind die Verhältnisse noch schwieriger. Ohne Flächen, die die Stimme reflektieren, verhallt die Stimme schnell. (Sala et al. 2003, 23–24.)

Vor allen anspruchsvollen Sprechleistungen sollte die Stimme **aufgewärmt** werden. In der Stimmerzeugung werden Muskeln verwendet und wie in allen anderen Sportleistungen können die besten Ergebnisse nur durch gutes Aufwärmen erreicht werden. (Laukkanen & Leino 1999, 197.) Nach der Sprechleistung sind Regenerationsübungen empfehlenswert (Sala et al. 2003, 45). Wenn die **Körperhaltung** optimal ist, ist auch die Stimmerzeugung leichter. In einer aufrechten Haltung haben die Muskeln ausreichend Raum zu funktionieren und die Belastung ist am geringsten. (Laukkanen & Leino 1999, 191.) Ein entspannter Körper erzeugt Stimme effizient: nur die Körperteile, die nötig für die Tätigkeit sind, werden verwendet (Sihvo 2007, 28–29).

4. Sprechtechnik des Dolmetschers

Dolmetscher verwenden ihre Stimme durchschnittlich mehr als andere Menschen. Leider verstehen sie oft nicht, wie schlechter Stimmgebrauch, Stress, Mangel an Übung und schlechte Umstände die Stimme beeinflussen. (Vegara Bacci Di Capaci 2003.) Die Sprechtechnik ist ausreichend, wenn sie die Bedürfnisse des Sprechers erfüllt (Laukkanen & Leino 1999, 14). Da Dolmetscher ihre Stimme viel gebrauchen, sollte eine gute Sprechtechnik automatisiert sein.

4.1 Erwartungen der Zuhörer

Auf Grundlage älterer Untersuchungen lässt sich sagen, dass gute Klangqualität für die Dolmetscher wichtiger zu sein scheint als für die Kunden (u.a. Kurz 2002). Dies kann eine Folge davon sein, dass die Stimme wirklich ein Werkzeug des Dolmetschers ist, und Dolmetscher dies auch wissen. In einer weiteren Untersuchung haben 80 Prozent der Informanten eine lebhaftere Stimme des Dolmetschers entweder sehr wichtig oder wichtig gefunden (Moser 1995, 22). Es ist aber auch festgestellt worden, dass die Zuhörer nicht alle Aspekte einer Stimme (wie Lautstärke, Prosodie oder

Stimmqualität) bewerten können (z.B. Iglesias Fernández 2011, 53). Dies erschwert deutlich die Untersuchungen über die Erwartungen der Zuhörer.

4.2 Stimme des Dolmetschers

Die Stimme und Sprechweise sollten folgende Merkmale aufweisen: einen tiefen Ton, ein ruhiges Tempo, eine nicht monotone Intonation, eine mittlere Intensität und eine deutliche Artikulation (Iglesias Fernández 2011, 45). Die eben genannten Merkmale sind die Ergebnisse von internationalen Forschungen und sind daher nicht präzise vergleichbar mit der finnischen Situation. Weil die Stimme des Dolmetschers nicht im finnischen Kontext erforscht worden ist, vergleiche ich die Ergebnisse mit der Forschung von Valo (1994), die zu finnischen Radiosprechern geforscht hat. Das Radiosprechen hat viele Berührungspunkte mit dem Dolmetschen (z.B. Unsichtbarkeit des Sprechers oder Einseitigkeit der Kommunikation) und der Vergleich ist daher gerechtfertigt. Die oben genannten stimmlichen Merkmale sind sehr ähnlich mit den von Valo genannten (1994, 191) und das könnte bedeuten, dass die Finnen auch ähnliche Merkmale von der Stimme des Dolmetschers wünschen. Ungewünschte Merkmale im finnischen Kontext waren Schrilheit, Monotonie, Undeutlichkeit, Hastigkeit und Sprachstörungen (Ebd.).

Die Stimme des Dolmetschers sollte auch angenehm und interessant zu hören sein. Sie sollte die Behandlung von allerlei Redebeiträge und Publikum ermöglichen. Der Ton sollte warm und angenehm sein und es sollte keine störenden Probleme mit der Stimmqualität geben. Dazu können zum Beispiel Kehlstimmen oder Zittern zählen. Auch die Lautstärke, das Sprechtempo, die Intonation, die Betonungen und die Artikulation sollten angemessen sein. (Gudgeon 2009.) Es ist auch festgestellt worden, dass Dolmetschstudenten besser sprechen, wenn sie sich vorstellen, dass sie vor einem Publikum sprechen, anstatt daran zu denken, dass sie die Rede von jemandem dolmetschen (Ebd.).

Für das Dolmetschen ist auch eine gute Atemtechnik wichtig. Die Tiefatmung, in der alle möglichen Körperabschnitte zur Atmung genutzt werden, garantiert die besten Voraussetzungen für das Dolmetschen. (Gudgeon 2009.) Wenn es um eine besonders anspruchsvolle Situation geht, versuchen Betroffene ihre Konzentration dadurch zu maximieren, dass sie sogar den Atem anhalten (z.B. Sihvo 2007, 35). Da die Stimmbildung aber die Atmung braucht, sollte der Dolmetscher besonders sorgfältig sein, wenn es um die Atmung geht.

4.3 Einfluss der fremden Sprache

Der Einfluss der fremden Sprache auf die Stimme ist in Hinsicht des Dolmetschens nicht präzise erforscht worden. Daró (1990) hat sich mit diesem Thema beschäftigt, aber in ihrer Untersuchung hat ein Dolmetscher Texte in fremden Sprachen gelesen, nicht gedolmetscht. Die Ergebnisse ihrer Untersuchung entsprechen aber denen von Järvinen (2004) und Syrjä (2007), die den Einfluss der fremden Sprache auf die Stimme bei finnischen Frauen und bei finnischen Schauspielstudenten untersucht haben. In allen Untersuchungen ist der Grundton bei der Verwendung der fremden Sprache im Vergleich zur Muttersprache gestiegen.

4.4 Stimmprobleme der Dolmetschern

Bei Dolmetschern sind Spannungen besonders im Kinn, in der Zunge, im Genick, in den Knien, im Bauch und in den Schultern zu finden (Gudgeon 2009). Da die Stimmerzeugung leichter ist, wenn der Sprecher entspannt ist, ist es offenbar problematisch, wenn Dolmetscher unter Spannungszuständen leiden. Zu laut oder zu leise sprechen kann auch zu Stimmproblemen führen (Aalto & Parviainen 1974, 14).

4.5 Paralinguistik beim Dolmetschen

Die Paralinguistik ist ein Teil von der nonverbalen Kommunikation. Zur Paralinguistik zählen alle Phänomene, die neben der gesprochenen Sprache vorkommen, wie Klangfarbe, Sprechgeschwindigkeit oder Pausen. Die wichtigste Aufgabe der Paralinguistik ist die Vermittlung von Gefühlen. (Laukkanen & Leino 1999, 92.) Durch Paralinguistik kann der Sprecher mehr Informationen vermitteln und deshalb ist es auch sehr wichtig, dass der Dolmetscher sich mit der Paralinguistik seiner Arbeitssprachen bekannt gemacht hat (Saresvuo & Ojanen 1988, 103). Um die passende Paralinguistik verwenden zu können, ist es notwendig, dass die Sprechtechnik richtig funktioniert.

4.6 Herausforderungen des Konsekutivdolmetschens

Das Konsekutivdolmetschen hat einige anspruchsvolle Besonderheiten, die nicht im Simultandolmetschen vorkommen. Dazu zählen vor allem die Aufteilung und die Länge der Redebeiträge, Publikum und Raum. Manchmal kann es vorkommen, dass der Sprecher dem Dolmetscher nicht die Zeit lässt, den jeweiligen Redebeitrag zu dolmetschen. Dann muss der Dolmetscher selbst aktiv um das Wort bitten. (Saresvuo & Ojanen 1988, 85–86.) Im Konsekutivdolmetschen kann der Dolmetscher besser sein Sprechtempo regulieren, aber er sollte auf keinen Fall länger als der Originalsprecher sprechen (Dejéan Le Féal 1998, 306; Jones 1998, 5).

Für den Konsektivdolmetscher spielt das Publikum eine konkretere Rolle. Die Verdolmetschung muss in Richtung des Publikums stattfinden und sowohl die Lautstärke als auch die Paralinguistik sollten passend sein (Jones 1998, 40; Sihvo 2007, 80–81). Auch der Raum, in dem gedolmetscht wird, ist variabler als beim Simultandolmetschen. Der Hintergrundlärm kann ein ernstes Problem in großen Räumen oder unter freiem Himmel sein (z.B. Sihvo 2007, 56). In diesen Fällen ist es sowohl für die Zuhörer als auch für den Dolmetscher selbst wichtig, dass der Dolmetscher über eine gute Sprechtechnik verfügt.

4.7 Herausforderungen des Simultandolmetschens

Auch das Simultandolmetschen hat eigene Besonderheiten in Hinblick auf die Sprechtechnik. Die erste Herausforderung ist die Verwendung eines Mikrofons. Das Mikrofon ist nützlich, weil es die Lautstärke steigert, aber es erfordert auch eine besondere Sprechtechnik. Der Dolmetscher sollte ständig in derselben Entfernung und aus derselben Richtung ins Mikrofon sprechen, so dass die Klangqualität am besten ist. Auch die Lautstärke sollte passend sein. (Jones 1998, 73.) Das Mikrofon verstärkt auch unerwünschte Töne, wie das Atemholen oder andere Geräusche in der Kabine (z.B. AIIC-New Interpreters Network (VEGA)). Dolmetschkabinen sind eine weitere Herausforderung. Laut einer Untersuchung von AIIC sind die Umstände in den Kabinen nicht immer ideal. Luftfeuchtigkeit und Temperatur in den Kabinen lassen zu wünschen übrig. (Mackintosh 2002.) Auch die enge Zusammenarbeit mit den Kollegen kann zu Problemen führen, denn wenn ein Dolmetscher unter Stimmproblemen leidet, belastet das auch die Kollegen. (Z.B. Tempini 2002; Vegara Bacci Di Capaci 2003.)

Jeder Mensch verfügt über eine individuelle Sprechgeschwindigkeit, die er verwendet, wenn keine störenden Faktoren vorkommen (Ahonen-Mäkelä 1985, 47). Beim Simultandolmetschen kann dieses problematisch sein, wenn die Sprechgeschwindigkeiten des Sprechers und des Dolmetschers sich sehr voneinander unterscheiden. Der Simultandolmetscher kann nicht die Sprechgeschwindigkeit des Sprechers beeinflussen, sondern er muss ihr folgen (z.B. Hietanen 2004, 286–287). Ein zu schneller Sprecher ist der prominente Faktor, der dem Dolmetscher Stress verursacht (Mackintosh 2002). Wenn der Dolmetscher zu schnell sprechen muss, kann dies zu Problemen unter anderem mit dem Atmungsrythmus führen (Gudgeon 2009).

Das Simultandolmetschen geschieht in einer ungewöhnlichen Kommunikationssituation. Als Folge dieser Situation kommen bestimmte typische Besonderheiten in den Verdolmetschungen vor (z.B. Williams 1995; Ahrens 2004). Simultandolmetscher haben Probleme mit monotoner Intonation, unregelmäßigem Rhythmus, zu hoher Lautstärke und ungewöhnlicher Betonung (Williams 1995, 47). Die Gründe für diese Phänomene variieren stark. Eine steigende Intonation am Satzende kommt oft vor, weil der Dolmetscher nicht weiß, wann und wie der Sprecher seinen Redebeitrag beenden wird (Jones 1998, 129). Die steigende Intonation kommt möglicherweise schon so häufig beim Simultandolmetschen vor, dass weder Zuhörer noch Dolmetscher sie zur Kenntnis nehmen (Ahrens 2004, 230). Ungewöhnliche Betonungen können teilweise daraus resultieren, dass der Sprecher etwas sehr stark betont und der Dolmetscher dieses gleich in seiner Verdolmetschung wiederholt (Williams 1995, 51). Zu häufige Pausen in der Verdolmetschung werden auch als ein negativer Faktor betrachtet (Pradas Macías 2006, 38).

5. Erfahrungen der Dolmetscher

Um die Theorie in die Praxis umzusetzen, wurde eine Umfrage unter professionellen Dolmetschern durchgeführt. Die Umfrage ermöglicht die indirekte Diskussion zwischen Untersucher und Informant (Brace 2004, 4). Umfragen können entweder selbständig oder zusammen mit dem Interviewer ausgefüllt werden (ebd. 2). Beide Methoden haben ihre Vor- und Nachteile. In der vorliegenden Arbeit wurde die Umfrage elektronisch verwirklicht, weil die Umfrage zum Teil sehr persönliche Fragen enthält. Wenn es um persönliche Fragen geht, füllen Informanten lieber elektronische Umfragen als Papierumfragen aus (ebd, 39). Elektronische Umfragen verlangen auch keine finanziellen Beiträge vom Untersucher und sind schnell zu verwirklichen.

Das Ziel der Umfrage war, Stimmprobleme, Stimmgebrauchsgewohnheiten und Trainingswünsche der Dolmetscher herauszufinden. Die gesamte Umfrage ist im Anhang 4. zum Nachlesen. Die ersten Fragen behandelten die Hintergrundinformationen der Informanten. Danach wurden die Informanten zu möglichen Stimmproblemen und deren Umfang befragt. Dann gab es vier Fragen zum Stimmtraining. Schließlich wurden die Informanten zu Dolmetschsituationen befragt, die sie als schwierig oder leicht empfanden, sowie Fragen zur Angemessenheit der Stimme eines Dolmetschers. Um das bestmögliche Ergebnis zu erreichen, bestand die Umfrage meist aus Mehrfachauswahlfragen, aber jede Frage beinhaltete auch ein freies Textfeld. Am Ende der Umfrage hatten die Informanten zusätzlich die Möglichkeit, mit eigenen Worten die Themen der Umfrage zu kommentieren.

5.1 Durchführung der Umfrage

Die Umfrage wurde am 29. Oktober 2012 als Anhang einer E-Mail an zehn professionelle Dolmetscher gesendet (siehe Anhänge 3. und 4.). Die Kontaktdaten der Dolmetscher wurden durch eine Suchmaschine des Finnischen Verbandes der Übersetzer und Dolmetscher (<http://sktl.fi/hakupalvelu>) erlangt. Fünf Informanten haben eine ausgefüllte Umfrage zurückgesendet. Die Informanten waren über 40 Jahre alt und haben länger als 15 Jahre als Dolmetscher gearbeitet. Unter den Informanten gab es sowohl Konsekutiv- als auch Simultandolmetscher. Die Hintergrundinformationen werden im Einzelnen in Tabelle 1 dargestellt.

	Geschlecht	Arbeitet als Dolmetscher seit	Arbeitet	Dolmetscht im Monat durchschnittlich	Arbeitet hauptsächlich als
T1	weiblich	15–20 Jahren	Teilzeit	30–40 Stunden	Simultandolmetscher
T2	weiblich	15–20 Jahren	Vollzeit	20–30 Stunden	Simultandolmetscher
T3	weiblich	20–25 Jahren	Teilzeit	0–10 Stunden	Konsekutivdolmetscher
T4	männlich	über 30 Jahre	Vollzeit	über 40 Stunden	Simultandolmetscher
T5	männlich	über 30 Jahre	Vollzeit	0–10 Stunden	Beides

Tabelle 1 Hintergrundinformationen der Informanten.

5.2 Ergebnisse

Außer einem Befragten haben alle Dolmetscher schon einmal unter Stimmproblemen gelitten. Die Stimmprobleme haben jedoch nicht die Dolmetscher daran gehindert, ihre Arbeit zu verrichten. Ihre Freizeit ist ebenso wenig dadurch gestört worden. Die Informanten haben unter folgenden Stimmproblemen gelitten: Heiserkeit der Stimme am Morgen, Heiserkeit auf Grund der Refluxkrankheit, Ermüdung beim Sprechen, ein Tieferwerden der Stimme im Laufe längeren Sprechens, Räusper- oder Hustenzwang sowie Spannungs- oder Schmerzgefühle im Kehlkopfbereich.

Drei der Informanten haben ein wenig Stimmgebrauchstraining erhalten. Zwei haben keinerlei Training erhalten. Vier der Dolmetscher hätten sich jedoch ein solches Training gewünscht. Die Themen, in denen Training gewünscht worden war, waren Lampenfieber, Atemtechnik, Artikulation, Aufwärmen und Regeneration der Stimme und Variieren der Stimme. Es ist interessant, dass

sich die Dolmetscher Training für so elementare Kenntnisse gewünscht haben. Auf der anderen Seite sind diese elementaren Kenntnisse oft am schwierigsten anzunehmen und möglicherweise haben sich die Dolmetscher Unterstützung für die schon beherrschten Techniken gewünscht. Begründungen wurden bei der Befragung nicht aufgeführt, deshalb sind nur Vermutungen hier möglich.

Als schwierigste Dolmetschsituationen für den Stimmgebrauch wurden vor allem Situationen mit Hintergrundlärm genannt. Auch Situationen, in denen eine leise Stimme verwendet oder lange gesprochen werden muss, wurden genannt. Als leichteste Situationen wurden vor allem diejenigen genannt, in denen es keinen Hintergrundlärm gibt, langsam oder für eine kleine Zuhörergruppe gesprochen wird. Die optimale Stimme des Dolmetschers sollte laut der Umfrage angenehm, variabel, sanft, tief und deutlich sein. Auf keinem Fall sollte die Stimme hoch oder monoton sein. Im freien Textfeld haben zwei Informanten noch Kommentare eingefügt. Der eine hat davon geschrieben, dass viele Dolmetscher ihre Aufmerksamkeit nicht auf die Stimme richten und dass mit ein wenig Mühe die Leistung viel besser sein könnte. Der andere hat die unangenehmen stimmlichen Aspekte, die bei Dolmetschern vorkommen, genauer beschrieben. Als Beispiel nannte der Informant knarrende, schrille und schleppende Stimmen.

Die Ergebnisse der Umfrage stützen, widersprechen aber auch teilweise meinen Hypothesen. Fast alle Dolmetscher haben Stimmprobleme gehabt, aber diese haben keinen großen Einfluss auf ihre Arbeit oder Freizeit gehabt. Die Dolmetscher finden jedoch, dass die Stimme ein wichtiges Thema ist, welches nicht genug Aufmerksamkeit bekommt. Laut der Dolmetscher haben auch andere Dolmetscher einige unangenehme Stimmgebrauchsweisen oder Gewohnheiten. In der Zukunft wäre eine Untersuchung des Einflusses solcher Aspekte auf die Arbeitsverhältnisse und die Qualität sicherlich interessant. Auch die Meinungen der Zuhörer sollten genauer untersucht werden.

6. Schlussfolgerungen

Dolmetschen ist ein schwieriger kognitiver Prozess. Um in diesem Beruf arbeiten zu können, muss der Dolmetscher eine starke und für unterschiedliche Zwecke passende Sprechtechnik besitzen. Um seine Stimme ökonomisch und effizient verwenden zu können, ist es wichtig, dass der Dolmetscher weiß, was die Stimme ist und wie die menschlichen Sprechorgane funktionieren. Für einen guten Stimmgebrauch und um Stimmstörungen vermeiden zu können, sollte der Dolmetscher auch verstehen, welche Faktoren auf die Stimme Einfluss haben können.

Die Sprechtechnik des Dolmetschers entspricht in vieler Hinsicht der Sprechtechnik anderer Sprechberufe (Radiosprecher, Schauspieler usw.). Es hat jedoch eigene Besonderheiten, wie die Anwendung der fremden Sprache oder die Vermittlung der Gedanken anderer Menschen. Eine weitere Betrachtung dieses Themas ist folglich gerechtfertigt. Die Umfrage an professionelle Dolmetscher hat weiterhin bewiesen, dass Dolmetscher die Stimme als ein wichtiges Thema betrachten.

Die Untersuchung dieses Themas steckt noch in den Kinderschuhen und weitere Untersuchungen sind notwendig, um die Bedeutung der Stimme präziser zu beschreiben. Unter anderem sollten die Erfahrungen von Dolmetschern in einer umfangreicheren Weise observiert werden. Auch die Ansichten der Zuhörer könnten ein interessantes Thema für weitere Forschung sein.